

Piia Määttä

Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin kirjaston  
kokoelmien muodostuminen 1863–1905

Pro gradu -tutkielma  
Huhtikuu 2014  
Jyväskylän yliopisto  
Historian ja etnologian laitos  
Suomen historia

## JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Piia Elina Määttä	
Työn nimi – Title Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin kirjaston kokoelmien muodostuminen 1863–1905.	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Huhtikuu 2014	Sivumäärä – Number of pages 92
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin kirjaston kokoelmien muodostumista perustamisvuodesta 1863 vuoteen 1905. Jyväskylän seminaari oli ensimmäinen suomenkielinen opettajia kouluttava laitos. Aiempaa tutkimusta seminaarin kirjastosta on tehty jonkin verran, muttei näin laajasti. Tutkimuksen päätutkimuskysymys on, kuinka kokoelmat karttuivat 1863–1905. Lisäksi selvitetään, vaikuttiko 1800-luvulla syntynyt suomalaiskansallinen aate kokoelmiin, kuinka vallankäyttö ja sensuuri näkyivät seminaarin kirjastossa sekä ketkä olivat niitä henkilöitä, jotka tekivät päätöksiä kokoelmien suhteen.</p> <p>Pääasiallinen aineisto ovat Jyväskylän seminaarin opettajakunnan kokousten pöytäkirjat vuosilta 1863–1905 sekä seminaarin kirjaston painettu luettelo vuodelta 1905. Tutkimusmetodi on tilastollinen menetelmä, jonka avulla saatuja tuloksia analysoidaan johtolankaparadigmalla. Johtolankaparadigmassa johtolankojen avulla pyritään rekonstruoimaan kuva tutkittavasta asiasta. Kirjastojen kehitykseen vaikutti 1800-luvulta alkaen suomalainen kansallisuusaate, ja 1800-luvun lopulle tultaessa kirjastoja perustettiin sen innoittamana yhä enemmän. Myös kansan kouluttaminen ja sivistäminen sekä kansakoulut ajoivat kirjastoasiaa eteenpäin. 1800-luvulla suomalaista kirjallisuuskenttää kontrolloivat osittain Venäjän keisarikunnan Suomen suuriruhtinaskunnalle asettamat sensuurisäädökset.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että kokoelmien muodostumisen painopiste oli aluksi saaduissa lahjoituksissa. Myöhemmin 1900-lukua kohti tultaessa painopiste muuttui lahjoitusten vähentyessä ja ostotoiminnan organisoituessa valiokuntiin. Myös ostoihin käytettävän budjetin suuruus nousi vuositasolla 1890-luvun aikana. Kokoelman kirjallisuudesta 51 % oli suomenkielistä kirjallisuutta, joten suomalaiskansallisen aatteen vaikutus näkyi selkeästi. Ruotsinkielisiä oli toiseksi eniten. Kokoelman muita kieliä olivat muun muassa saksa ja latina. Kirjojen luokista suurin oli kaunokirjallisuus, toiseksi suurin uskonto ja kolmanneksi suurin historia. Kokoelman suhteen merkittävimpiä päättäjiä olivat johtajat, sitten kirjastonhoitajat ja muu opettajakunta. Opiskelijoiden rooli jäi marginaaliseksi.</p> <p>Seminaarin kirjaston toiminta tunnetaan pääpiirteittäin, mutta tässä tutkimuksessa mennään ensimmäistä kertaa yksityiskohtiin ja tarkastellaan kirjastoa kokonaisvaltaisesti. Tutkimus valottaa samalla seminaarin suhdeverkostoja niin aikansa päätöksentekijöihin, akateemiseen maailmaan kuin nousevan kansallisuusaatteen kärkihenkilöihin ja seuroihin Suomessa. Seminaarin johtajat, kirjastonhoitajat ja opettajakunnan jäsenet olivat monesti aikanaan merkittäviä kulttuurihenkilöitä ja vaikuttivat muuallakin kuin seminaarissa. Kirjastojen sensuuria ja kokoelmien karttumista, etenkin historiallisesti, ei ole tutkittu kovin paljon, joten tämä tutkimus toimii myös yhtenä esimerkkinä siitä, millä tavalla asiaa voi lähestyä. Tutkimustuloksia voi mahdollisesti hyödyntää pohdittaessa seminaarin kirjaston arvoa ja merkitystä.</p>	
<p>Asiasanat – Keywords</p> <p>kirjastot, muistiorganisaatiot, kokoelmat, vallankäyttö, valinta, suomalaisuus, kansallisuusaate, opettajankoulutuslaitokset, opettajaseminaarit, Jyväskylän seminaari</p>	
<p>Säilytyspaikka – Depository</p> <p>JYX-tietokanta, Jyväskylän yliopiston kirjasto</p>	
<p>Muita tietoja – Additional information</p>	

# SISÄLLYS

<b>1 JOHDANTO</b>	<b>1</b>
1.1 Tutkimuksen lähtökohta	1
1.2 Lähteet ja menetelmät	5
1.3 Suomenkielisen kulttuurin synty ja kirjastot 1800-luvulla	8
1.4 Kirjastot ja sensuuri	12
<b>2 JYVÄSKYLÄ KIRJASTO- JA KOULUKAUPUNKINA</b>	<b>16</b>
<b>3 JYVÄSKYLÄN SEMINAARIN KIRJASTO</b>	<b>21</b>
3.1 Kirjaston toiminta	21
3.2 Vaikuttajat ja toimihenkilöt	28
<b>4 KOKOELMAN MUODOSTUMINEN</b>	<b>37</b>
4.1 Ostot, vaihdot ja lahjat	37
4.2 Johtajat päätösten tekijöinä	45
4.3 Yksityiset henkilöt ja muut tahot lahjoittajina	55
4.4 Kokoelman kielijako	65
4.5 Suomenkielinen kokoelma	70
<b>5 PÄÄTÄNTÖ</b>	<b>76</b>
LÄHTEET	81
LIITTEET	87

## 1 JOHDANTO

### 1.1 Tutkimuksen lähtökohta

Nykyistä Jyväskylän yliopiston kirjastoa edelsi Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun kirjasto, jonka kokoelma koostui sen alkuaikana lähinnä Jyväskylän tieteellisestä kirjastosta, mutta myös pienemmästä Jyväskylän seminaarin kirjastosta. Tämä tutkimus tarkastelee vähemmän tunnettua Jyväskylän seminaarin kirjastoa ja sen kokoelmien syntyä vuosina 1863–1905. Kokoelmien syntyä tarkastellaan sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti Jyväskylän seminaarin opettajakokousten pöytäkirjojen ja *Jyväskylän seminaarin kirjaston luettelon* (1905) avulla. Jyväskylän seminaari oli ensimmäinen suomenkielinen kansakoulunopettajaseminaari, eikä sen kirjastosta ole tehty laajoja tutkimuksia, joten sen valitseminen tutkimuksen kohteeksi on mielekästä. Aiheenvalintaan vaikutti myös ammatillinen näkökulma, jonka kautta minua kiinnostavat muistiorganisaatioiden, eli kirjastojen, arkistojen ja museoiden, kokoelmakysymykset.

Tutkimuksessani selvitän, millä tavalla Jyväskylän seminaarin kirjaston kokoelmat muodostuivat. 1800-luvun suomalaisuusaatteella oli suora vaikutus suomenkielisen seminaarin toiminnan aloittamiseen, joten haluan selvittää, vaikuttiko se myös kirjaston kokoelmien kehittymiseen. Ylipäänsä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miksi kirjasto perustettiin, kuinka kokoelmatoiminta alkoi ja kuinka kokoelmat karttuivat. Tutkimus koskettelee myös vielä nykyisinkin ajankohtaisia aiheita, kuten kirjastojen tekemiä valintoja, vallankäyttöä ja sensuuria ja sitä, miten nämä näkyivät seminaarin kirjastossa. Pyrin myös selvittämään, ketkä olivat kirjastosta ja sen kokoelmista päättäviä henkilöitä Jyväskylän seminaarissa.

Aikarajaukseni alkaa Jyväskylän seminaarin ja sen kirjaston perustamisvuodesta 1863. Aikarajaus päättyy vuoteen 1905, koska tuona vuonna oli suurlakko ja Suomen kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov oli murhattu vain vuotta aiemmin. Yhteiskunnalliset olot muuttuivat ja se heijastui myös seminaarin toimintaan.<sup>1</sup> Myöhemmin tapahtui vielä suurempia mullistuksia, kuten ensimmäinen maailmansota ja Suomen itsenäistyminen 1917. Pöytäkirjassa 5.12.1905 opettajakunta kiistelee, tulisiko *Helsingin Sanomia* tilata vai ei, koska

---

1 Venäjän suurruhtinaskunnan ja Suomen suhteiden muutoksesta ks. esim. Vihavainen 2014, 192–196.

kyseinen lehti edustaa ”maan toista poliittista kantaa”. Erään opettajan mielestä sellaista lehteä ei voinut antaa oppilaiden käsiin. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun opettajakunta kävi vastaavaa keskustelua, joten olosuhteet olivat muuttuneet huomattavasti 1800-lukuun verrattuna. Lisäksi tarkastelujakson kahden viimeisimpänä toimineen johtajan kaudella kirjaston hankintapolitiikkaan tuli muutoksia, ja nämä muutokset vaikuttavat vakiintuneen pitkälti vuoteen 1905 mennessä. Samana vuonna seminaari painatti kirjaston kokoelmista luettelon, joka myös viestii toiminnan vakiintumisesta. Tutkimuksessa selvitetään kirjaston toiminnan ja kokoelmien muodostamisen alkua, joten aikarajaus päättyy vuoteen 1905 siitä ja edellä mainituista syistä.

Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaari<sup>2</sup> perustettiin Uno Cygnaeuksen aloitteesta vuonna 1863 kouluttamaan maahan tarvittavaa sivistynyttä opettajistoa. Jyväskylän seminaari lakkautettiin 1930-luvulla vähitellen sen jälkeen, kun tilalle oli perustettu uusi oppilaitos, Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu. Akateemisuus alkoi Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun muodossa viedä tilaa ei-akateemiselta opettajanvalmistukselta. Jyväskylän seminaari toimi 74 vuotta, ja tuona aikana sen opettajakunta ja sen valmistamat opettajat ehtivät vaikuttaa merkittävästi siihen, miten suomalainen peruskoulutus 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa kehittyi.<sup>3</sup> Seminaarin lakattua sen omaisuus ja lahjoitusrahastot siirrettiin Jyväskylän kasvatusopilliselle korkeakoululle. Korkeakoululle siirtyi lisäksi seminaarin rakennuksia, esineistöä sekä opettajia. Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun toiminta jatkui vuoteen 1966 saakka, jolloin se puolestaan sai väistyä Jyväskylän yliopiston tieltä.<sup>4</sup>

Jyväskylän seminaarin kirjaston vaiheet kulkevat pitkälti käsi kädessä seminaarin vaiheiden kanssa. Seminaarin kirjasto alkoi muodostua heti seminaarin toiminnan käynnistyttyä vuonna 1863. Kirjaston kokoelmat karttuivat niin saaduista lahjoituksista kuin hankituista teoksista. Seminaarin lakattua kirjasto lahjoitettiin Jyväskylän kasvatusopilliselle korkeakoululle 1937, josta se puolestaan siirtyi Jyväskylän yliopistolle 1966.<sup>5</sup> Samoin vuonna 1912 perustettu laaja Jyväskylän tieteellinen kirjasto lahjoitettiin Jyväskylän kasvatusopilliselle korkeakoululle. Jyväskylän seminaarin kokoelman tarkastelu kokonaisuutena ei ole enää nykyisin

---

2 Käytän tutkimuksessa Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarista tästä eteenpäin yleisessä käytössä olevaa termiä Jyväskylän seminaari.

3 Valtonen 2009a, 109.

4 Valtonen 2009b, 126, 222.

5 Valtonen 2009b, 136–142.

mahdollista, sillä jo Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun kirjaston aikana seminaarin kirjasto kokonaisuutena hajotettiin, kun seminaarin kirjaston kokoelmasta otettiin kirjoja Fennica-kokoelman täydentämiseksi. Seminaarin kirjaston kokoelmien nykytilanne on se, että osa lienee kadonnut, osa poistettu, osa edelleen Jyväskylän yliopiston kirjaston hallinnassa ja osa Jyväskylän yliopiston tiedemuseolla. Vaikka kirjasto ei ole enää kokonaisuutena olemassa, siitä on edelleen olemassa painettu kokoelmaluettelo, *Jyväskylä seminaarin kirjaston luettelo*, vuosilta 1863–1905 sekä myöhemmiltä vuosilta vastaavia luetteloita käsinkirjoitettuina.

Seminaarin kirjaston sijoittaminen kirjastohistoriaan ei ole yksinkertaista. Toisaalta se muistuttaa koulukirjastoja, mutta toisaalta siinä on piirteitä tieteellisistä kirjastoista. Tieteellinen kirjasto se ei kuitenkaan ollut, koska tieteelliset kirjastot palvelevat korkeinta opetusta ja tieteellistä tutkimusta ja ovat näin ollen korkeakoulujen kuten yliopistojen kirjastoja. Seminaarin kirjastot muistuttavat enemmän koulukirjastoja, jotka ovat esimerkiksi peruskoulujen ja lukioden oppilaille ja henkilökunnalle palveluja tarjoavia kirjastoja. Eräänlainen oppilaitoskirjasto voisi olla kaikkein kuvaavin termi, vaikka kirjastotyyppin voisi katsoa muodostavan oman luokkansa, seminaarikirjastot.

Seminaarin kirjastosta on kirjoitettu jonkin verran eri lähteissä, mutta siitä ei ole tehty aiempaa tutkimusta, joka olisi keskittynyt ainoastaan seminaarin kirjastoon ja sen kokoelmien muodostumiseen niin laajasti kuin tämä tutkimus tekee. Aimo Halila on käsitellyt teoksessa *Jyväskylän seminaarin historia* (1963) jonkin verran Jyväskylän seminaarin kirjastoa, sen perustamista ja kokoelmien muodostumista. Hän kertoo kokoelman muodostuneen aluksi lähinnä lahjoituksista ja kehittyneen Leinbergin johtajakaudella ostoilla. Mauno Jokipii on sivunnut lyhyesti seminaarin kirjastoa julkaisussa *Jyväskylän tieteellinen kirjastotoimi 85 vuotta* (1997), jossa hän viittaa paljolti Halilan *Seminaarin historia* -teokseen. Heli Valtonen on käsitellyt seminaarin kirjastoa teoksen *Jyväskylän yliopiston historia osa I* (2009) artikkelissa ”Korkeakoulun aika – tiedekorkeakoulun ja akateemisen yhteisön synty”, jossa hän kertoo lyhyesti seminaarin kirjaston perustamisesta, lahjoittajista ja seminaarin kirjaston ja tieteellisen kirjaston yhdistämisestä. Riikka Mäkipelkola ja Pirjo Vuorinen ovat kirjoittaneet *Kirjasto keskellä kampuista* -teokseen (2012) artikkelin ”Jyväskylän seminaarin kirjasto”, jossa käsitellään eritoten Uno Cygnaeuksen merkitystä seminaarin perustajana ja sitä kautta kirjaston taustahahmona sekä kirjaston myöhempiä tilakysymyksiä ja lyhyesti

kokoelman karttumista. Mäkipelkola ja Vuorinen viittaavat myös joissain kohdin Halilaan. Seminaarin kirjastoa on sivunnut myös Veikko Lahtinen vuoden 1963 artikkelissa ”Jyväskylän kansankirjasto-olot vuosina 1863–1915. Ensimmäinen kansankirjasto” teoksessa *Jyväskylän kaupunginkirjaston juhlakirja 1863–1963*.

Kirjastovirkailijoita on koulutettu yleisiä kirjastoja varten väliaikaisilla kursseilla vuodesta 1920 alkaen. Tieteelliset kirjastot ovat järjestäneet omien virkailijoidensa koulutuksen. Yhteiskunnalliseen korkeakouluun perustettiin kirjastotutkinto kirjastoalan uranuurtajan, Helle Kannilan, ehdotuksesta vuonna 1944. Tämä tarkoitti kirjastovirkailijoiden ammattikoulutuksen järjestymistä.<sup>6</sup> Nykyisin kirjastoalaa voi opiskella korkeakoulutasolla Tampereen yliopistossa, Oulun yliopistossa ja Åbo Akademiassa. Näissä yksiköissä tehdään siis kirjastoalan akateemista tutkimusta. Tampereen yliopiston yliopistolehtori Ilkka Mäkinen on yksi johtavista akateemisista kirjastotutkijoista, ja käytän tässä tutkimuksessa useita hänen artikkeleitaan koskien Suomen kirjastohistoriaa. Kirjastoalan tutkimuksia tehdään myös ammattikorkeakoulutasolla, esimerkiksi Lapin ammattikorkeakoulussa ja Turun ammattikorkeakoulussa.

Historiikkeja yksittäisistä kirjastoista on olemassa runsaasti, näitä on tehty niin pienemmistä kuin suuremmistakin kirjastoista, esimerkki Helsingin yliopiston kirjastoa on tutkittu paljon. Yliopiston kirjastojen kokoelmia ja valintoja on sivuttu historiikeissa, mutta niistä on myös tehty omia tutkimuksia. Kokoelmia käsittelevät kirjastoalan tutkimukset lähtevät usein hyvin käytännöllisestä lähtökohdasta, eli siitä, miten nykyaikaisten kirjastojen kokoelmia voisi kehittää. Yleisten kirjastojen kirjavalintoja on tutkinut Eija Eskola teoksissaan *Rukousnauha ja muita romaaneja: suomennetun kaunokirjallisuuden valinta yleisissä kirjastoissa 1880–1939* (1991) ja *Suosittelut, valitut ja luetut: kirjallisuus kirjastoissa 1918–1939* (2004). Jyväskylän yliopiston kirjaston historiaan liittyvistä kirjastoista Tieteellistä kirjastoa on tutkittu huomattavasti enemmän ja laajemmin kuin seminaarin kirjastoa. Vanhin näistä tutkimuksista on kirjastonhoitajana toimineen Martti Airilan *Jyväskylän tieteellinen kirjasto: katsaus sen syntyyn ja kehitykseen*. Aiheesta ovat kirjoittaneet myös Pirkko Audejev-Ojanen, Mauno Jokipii, Marja Kokko ja Kari Paakkinen, joka on käsitellyt myös tieteellisen kirjaston ja Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun kirjaston ostoja, lahjoja ja vaihtoja.

---

<sup>6</sup> Rasila 1973, 111.

## 1.2 Lähteet ja menetelmät

Aiemmasta Jyväskylän seminaarin kirjastosta tehdystä tutkimuksesta on selvinnyt, että seminaari osti kirjoja ja sai niitä lahjoituksina.<sup>7</sup> Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään tarkemmin ostojen ja lahjojen määrää ja suhdetta sekä sisältöä. Tämän selvittämiseksi lähteinä käytetään Jyväskylän seminaarin opettajakokousten pöytäkirjoja. Opettajakokouksissa tehtiin päätöksiä ostoista ja vaihdoista sekä ilmoitettiin saapuneet lahjat. Kokouksissa päädyttiin koko kirjakokoelman kattavan luettelon laatimiseen ja vuonna 1905 painettiin *Jyväskylän seminaarin kirjaston luettelo*, joka on toinen lähteeni. Luettelossa ovat oletettavasti kaikki Jyväskylän seminaarin kirjastoon ennen vuotta 1905 kuuluneet kirjat. Pääasiallinen menetelmäni on kvantitatiivinen analyysi. Analysoin kvantitatiivisella menetelmällä saamiini tuloksia kvalitatiivisesti. Tutkimus kuuluu kulttuurihistorian ja aatehistorian piiriin, mutta se on myös kirjastohistoriaa.

Ostoja tarkastelemalla voidaan selvittää, mikä taho tai mitkä tahot Jyväskylän seminaarissa käyttivät valtaa kirjaston kokoelmien kasvattamisen ja kehittämisen suhteen eli ketkä päättivät, mitä kirjoja ostetaan. Lahjat eivät sinänsä kerro, miten kirjaston kokoelmia haluttiin kehittää, ellemmme tarkastele niitä lahjoja, joita seminaarin johtajat ja opettajat lahjoittivat. Niissä tosin voi näkyä enemmän lahjoittajan oma preferenssi kuin kokoelmien kehittämishalu. Lahjoista voi sen sijaan hahmotella seminaarin sosiaalisten suhteiden verkostoa. On mielenkiintoista selvittää, mitkä tahot lahjoittivat kirjoja seminaarille.

Viljo Rasilan jaottelee teoksessa *Tilastolliset menetelmät historiantutkimuksessa* (1977) historiantutkimuksen ilmiön esiintymistä määrättynä aikana tutkivaan rakenneanalyysiin, tutkimuskohteessa tapahtuvaa muutosta tai kehitystä tutkivaan kehitysanalyysiin, tapahtumien syy-seuraus-suhteisiin ja taustatekijöihin keskittyvään kausaalisanalyysiin ja ihmisten arvoja ja tavoitteita tutkivaan motiivianalyysiin. Tilastolliset menetelmät ovat kvantitatiivisista menetelmistä tavallisimpia. Tilastolliset menetelmät soveltuvat rakenneanalyysiin, mutta niitä voidaan soveltaa myös muihin. Aikasarjoilla ja niiden analysoimisille on oma asema historian tilastollisissa menetelmissä. Tämä johtuu siitä, että kaikki historiassa tutkittavat asiat liittyvät kiinteästi aikaan.<sup>8</sup> Tämä tutkimus on lähinnä rakenneanalyysia, sillä yritän selvittää millainen

---

<sup>7</sup> Valtonen 2009b, 136; Halila 1963, 142–143.

<sup>8</sup> Rasila 1977, 13–15.



Jyväskylän seminaarin kirjasto ja sen kokoelmat olivat, mutta myös kehitysanalyttinen, koska selvitän kokoelmien kehittymistä seminaarin eri johtajien kausina.

Saadakseni selville, minkä tyypistä kirjallisuutta kokoelma sisältää, tein *Jyväskylän seminaarin kirjaston luettelossa* olevista tiedoista kaksi erilaista taulukkoa. Toiseen taulukkoon laskin, kuinka paljon kokoelma sisältää erikielisiä kirjoja. Samalla selvitin, kuinka paljon suomenkielisistä kirjoista on alun perin suomenkielisiä ja kuinka paljon suomennettuja. Toisessa taulukossa otin tarkasteluun suomenkielisen kokoelman, ja jaoin kirjat eri luokkiin: uskonto, kasvatustieteet ja filosofia, historia, maa ja kansatiede, yhteiskunta, luonnontieteet, kielitiede, kaunokirjallisuus, taide ja käytännöllinen taito sekä kokoelmat. Jako perustuu Jyväskylän yliopiston museon kokoelmissa olevaan dokumenttiin, josta selviää Jyväskylän seminaarin kirjaston järjestys (ks. Liite 1).

Dokumentin ajoitusta ei tiedetä, mutta seminaarin kirjastossa otettiin lukuvuonna 1909–1910 käyttöön Yhdysvalloissa ja myöhemmin Suomessa yleistynyt Dewey Decimal-järjestelmä<sup>9</sup>. Tämän seurauksena seminaarin kirjasto järjestettiin uudelleen.<sup>10</sup> On mahdollista, että järjestys painettiin paperille tuossa samassa yhteydessä ja että kyseinen asiakirja on samoilta vuosilta, sillä kokoelma on jaettu kymmeneen eri luokkaan kuten Dewey Decimal-järjestelmässä. Tosin pääluokat eivät jakaudu kymmeneen alaluokkaan, mutta kyseessä voi olla seminaarin kirjaston tarpeisiin tehty sovellus järjestelmästä. Valitsin dokumentin jaon lähtökohdaksi, sillä se vastaa paremmin kyseisiä kirjoja ja kirjaston olosuhteita kuin jokin nykyisistä järjestyksistä. En myöskään kokenut mielekkääksi alkaa itse kehitellä jakoa, sillä on mielenkiintoisempaa tarkastella, kuinka luokittelu on tehty Jyväskylän seminaarissa. Luettelin tässä ainoastaan pääluokat, jotka todellisuudessa jakaantuvat useisiin alaluokkiin. Alaluokat voi nähdä liitteestä 1. Kielijaon lisäksi halusin selvittää, kuinka suuri osa suomenkielisistä kirjoista oli seminaarin opettajien ja oppilaina olleiden tekemiä kirjoja.

Toisena lähteenäni ovat Jyväskylän seminaarin opettajakokousten pöytäkirjat vuosilta 1863–1869. Jyväskylän seminaarin ensimmäinen opettajankokous oli 1863 ensimmäisen

---

9 Dewey Decimal järjestelmä on Malvin Deweyn vuosina 1873–1876 kehittämä aineiston luokittelujärjestelmä. Luokituksessa on kymmenen pääluokkaa, jotka jakautuvat kymmeneen alaluokkaan, eli tästä nimi kymmenluokitusjärjestelmä. Järjestelmää käytetään paljon kirjastoissa ympäri maailmaa. Ks. lisää esim. Mortimer 2007.

10 Jyväskylän seminaari: Kertomus lukuvuodelta 1909–1910, 19.

syyslukukauden alussa. Opettajakunta piti kokouksia useamman kerran kuukaudessa aina tarpeen mukaan. Opettajat ovat toimineet vuoronperään pöytäkirjan pitäjinä eli kokouksen sihteereinä; pöytäkirjan pitäjät vaihtuivat keskimäärin kerran lukukaudessa. Opettajakunnan kokouksissa käsiteltiin yleisiä seminaarin hoitoon liittyviä asioita, ja opettajat tekivät niistä päätöksiä yhdessä. Kokouksissa käsiteltiin muun muassa kurinpalautuksia, päätettiin keitä otettiin oppilaksi, jaettiin avustuksia vähävaraisille oppilaille ja kirjattiin oppilaiden arvosanat ylös. Kokouksissa ilmoitettiin seminaariin saatuja lahjoituksia, tehtiin kirjojen ostopäätöksiä ja niin edelleen. Pöytäkirjoista löytyy myös muita Jyväskylän seminaarin kirjastoa koskevia päätöksiä, kuten tilakysymyksiä.<sup>11</sup>

Tutkin ostoja, lahjoituksia ja vaihtoja taulukoimalla niiden maininnat pöytäkirjojen eri pykälissä eli laskin, kuinka usein ne mainitaan pöytäkirjoissa. Valitsin pykälien laskemisen kappalemäärien laskun sijaan, koska ei ole mahdollista saada tarkkaa tietoa ostojen ja lahjoitusten eksakteista määristä, sillä niitä ei aina mainita pöytäkirjoissa. Ostojen, vaihtojen ja lahjoitusten esiintyminen pykälissä kertoo kuitenkin näiden tapahtumien suhteesta toisiinsa ja esiintymistiheydestä. Tarkastelin niitä Jyväskylän seminaarin johtajien kausien mukaan. Tein ostoista ja lahjoituksista tarkemman jaottelun. Lahjoittajissa oli niin yksityisiä henkilöitä kuin virallisia tahoja ja seuroja. Ostojen kohdalla selviää, ketkä kirjastossa tekivät ehdotuksia ja päättivät kirjojen ostamisesta.

Tutkimuksen alkuperäislähteet ovat arkistolähteitä ja kirjallisia lähteitä, joten kvantitatiivisen lähestymistavan lisäksi analyysiin tarvitaan historiallis-kvalitatiivista eli laadullista lähestymistapaa. Laadullinen analyysi koostuu Pertti Alasuutarin mukaan kahdesta vaiheesta: havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta; käytännössä ne nivoutuvat aina toisiinsa. Laadullisessa tutkimuksessa arvoituksen ratkaiseminen tarkoittaa sitä, että tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä.<sup>12</sup> Käyttämäni metodi on johtolankaparadigma. Johtolankaparadigmassa erilaisten ”jälkien”, johtolankojen eli niin sanottujen aiheodisteiden avulla pyritään rekonstruoimaan kuva tutkittavasta asiasta. Carlo Ginzburgin mukaan hyvin pieniä johtolankoja tutkimalla voidaan jopa paljastaa merkityksiä yleisimmistä ilmiöistä, kuten

---

11 JyMa, JSA, OKP 1863–1869.

12 Alasuutari 1999, 39–44.

yhteiskuntaluokan tai kokonaisen yhteiskunnan maailmankatsomuksesta.<sup>13</sup>

Tutkimuksessani johtolankaparadigman käyttö näkyy siten, että tarkastelen ensin opettajakokousten pöytäkirjoja, joista löydän tiedon sirpaleita, johtolankoja, jotka ohjaavat minua eteenpäin muiden lähteiden luo. Esimerkiksi selvittämällä pöytäkirjoista, ketkä opettajat toimivat seminaarin kirjaston hoitajina, voin etsiä sellaisia lähteitä, joilla pystyn selvittämään keitä kyseiset henkilöt olivat ja niin edelleen. Jokainen uusi havainto lähteestä johdattaa minua eteenpäin, ja pyrin luomaan kuvan Jyväskylän seminaarin kirjaston kokoelmien muodostumisesta, kirjaston toiminnasta sekä toimintaan liittyvistä aatteista.

### **1.3 Suomenkielisen kulttuurin synty ja kirjastot 1800-luvulla**

Ruotsin kuningaskuntaan kuulunut Suomi liitettiin sodan seurauksena Venäjän suuriruhtinaskuntaan vuonna 1809. Tämä toi muutoksia niin hallintoon, alueeseen, väestöön kuin kielioloihinkin. Suomenkieliset muuttuivat kielivähemmistöstä kielienemmistöksi, mutta siitä huolimatta ruotsi pysyi virkakielenä, venäjää käytettiin vain korkeimmissa virastoissa. Suomi oli siis osa Venäjän keisarikuntaa, mutta sen voidaan katsoa kehittyneen kahden vanhan eurooppalaisen valtiojärjestelmän, Venäjän ja Ruotsin, hankauksen välissä. Suomi oli poliittisesta näkökulmasta osa Itä-Eurooppaa, mutta luokkarakenteeltaan Suomi kuului Länsi-Eurooppaan. Suomen kansallisuusaatteen läpimurtoa verrattuna itäeurooppalaisiin voidaan pitää rauhallisena. Fennomania oli eräänlainen ”kansalaisuskonnon ja kansallisen vapautusliikkeen” sekoitus.<sup>14</sup>

Snellmanin ohjelman mukaisesti kansa oli saatava luku- ja kirjoitustaitoiseksi ja sivistyneistö suomenkielentaitoiseksi. Tarvittiin kielenuudistamista ja suomen yleiskielen kehittämistä. 1800-luvun loppupuolella monet ruotsinkieliset säätyläissuvut vaihtoivat kielensä suomeksi vahvistaen näin suomenkielisen sivistyneistön määrää. Suomen kielen aseman parantamisessa koulutus nousi tärkeään asemaan, ja isoja askeleita olivat ensimmäisen suomenkielisen lukion perustaminen Jyväskylään 1858 sekä ensimmäisen suomenkielisen, myös naisille avoimen, seminaarin perustaminen niin ikään Jyväskylään 1863. Yliopisto<sup>15</sup> suomenkielistyi

---

13 Ginzburg 1996, 73–74.

14 Alapuro & Stenius 1989, 12–17; Laitinen & Nuolijärvi 2009, 23–25.

15 Tuolloin Suomessa oli vain yksi Helsingissä sijaitseva yliopisto, Keisarillinen Aleksanterin yliopisto.

oppilaitoksista viimeisenä. Keisari Aleksanteri II allekirjoitti Snellmanin aloitteesta vuonna 1863 asetuksen, jonka mukaan vuoteen 1883 mennessä kaikki asiakirjat oli pyydettyä kirjoitettava suomeksi. Tämä tarkoitti, että suomesta oli tulossa tasa-arvoinen kieli ruotsin rinnalla kaikissa suomalaista väestöä koskevissa asioissa. Kehitys ei ollut kuitenkaan yksioikoista, vaan myös takapakkeja tuli lukuisten sensuuriasetusten myötä.<sup>16</sup> Oli kuitenkin huomattavaa, että keisari antoi tukensa suomalaisuusliikkeelle vaikka tämä tehtiinkin ruotsalaisuuden kustannuksella ja keisarikunnan etu mielessä. 1860-luvulla Aleksanteri II alkoi muutenkin harjoittaa liberaalia politiikkaa jonka seurauksena talous vapautui ja yhteiskunta otti osaa Euroopassa jo vallinneeseen kiihkeään kehitykseen.<sup>17</sup>

Kansallisromantiikan seurauksena nousi kaksi liikehdintää: maltillisempi patrioottinen suuntaus ja radikaalimpi fennomaaninen nationalismi. 1800-luvun loppuun asti olivat keskiössä ruotsin- ja suomenkielisessä kirjallisuudessa teokset, jotka käsittelivät Suomen historiaa ja kansallista alkuperää. Patrioottista perinnettä 1830-luvulla edustivat muun muassa Elias Lönnrot, Johan Ludvig Runeberg ja Zacharius Topelius. Fennomaanien esikuvaksi nostettiin J. V. Snellman. Fennomaanit saavuttivat 1800-luvun valtataistelussa yllötteen, mutta patrioottisen tahon näkemykset Suomen historiasta ja kansallisesta kertomuksesta vahvalla uskonnollisella vireellä ja paternalismilla höystettynä jäivät elämään kulttuurin saralla aina 1900-luvun puoliväliin saakka.<sup>18</sup> Eliitti oli riippuvainen valtiosta, jonka asemaa fennomaniassa haluttiin vahvistaa. Toisaalta fennomaniassa pyrittiin samaistumaan kansaan ja olemaan sen kanssa samalla puolella vastustamassa vieraskielistä yläluokkaa. Fennomaniassa ei kuitenkaan pyritty uudistamaan yhteiskuntaryhmien välisiä suhteita. Tämä kehitys vahvisti Suomen erillisasemaa Venäjän keisarikunnassa. J. V. Snellmanin tavoite oli luoda kansallinen yhtenäisyys suomenkielisen kulttuurin pohjalle. Tämä tavoite näkyi myös pyrkimyksenä uudistaa koulujärjestelmää ja vaatimuksena suomen kielen aseman parantamisesta.<sup>19</sup>

Suomea alettiin opettaa kouluissa 1840-luvulla. Suomen kieli sai vuonna 1863 virallisen aseman keisari Aleksanteri II:n asetuksella. 1880-luvulla suomalainen kirjallisuus muuttui uuden kirjailijasukupolven astuessa esiin. Ensimmäinen huippu suomenkielisen kirjallisuuden

---

16 Laitinen & Nuolijärvi 2009, 23–29.

17 Vihavainen 2014, 182–183.

18 Nieminen 2006, 88–89.

19 Alapuro & Stenius 1989, 12–17.

saralla saavutettiin vuonna 1865, mutta se pysähtyi nälkävuosiin. Seuraavat nousut tulivat kuitenkin jo 1870- ja 1880-lukujen alkupuolilla. Suomenkielisen kirjallisuuden osuus kasvoi ja ylitti tuolloin ruotsinkielisen. Suomalaisten lukemisinto kasvoi samalla. Koulunkäymis- ja lukemisen kasvamiseen on etsitty syitä halusta nousta yhteiskunnassa omaa luokkaansa korkeammalle. Oppineisuus tarjosi siihen paremman tien kuin raha tai elinkeinon harjoittaminen.<sup>20</sup>

Säätyläiset pystyivät ylläpitämään lukuharrastusta lukuseurojen, lainakirjastojen, sanomalehtien ja romaanisarjojen sekä kirjakauppojen avulla. Kansanvalistus alkoi Suomessa 1800-luvulla. Kansanvalistuksen tavoite oli sivistää kansaa kontrolloidusti, ja aluksi kansalle sopivan tiedon ajateltiin olevan maatalouteen ja uskontoon liittyvää. Niin sanotun rahvaan lukuhaluista ja niiden ohjaamisesta alettiin keskustella Suomessa 1820-luvulla. Samaan aikaan ryhdyttiin perustamaan rahvaankirjastoja. Ongelmia aiheutti rahan ja sopivan kansankielisen kirjallisuuden puute sekä kirjastotoimen organisointi. Rahvas oli usein lukutaidotonta ja suullinen perinne oli pitkään tärkeässä asemassa. Sivistyneistö piti kansaa lukahaluttomana ja ajatus kansanvalistamisesta kypsyi pitkään. Ratkaisuksi muodostuivat pikkuhiljaa kansakoulu ja myös kirjastot.

Kansankirjastot yleistyivät erityisesti vuosina 1836–1937. Tuolloin ruotsalainen *Läsning för Folket* -aikakauslehti edisti kirjastohankkeita kertomalla menestystarinoita kirjastojen toiminnasta Ruotsissa. Lehti oli tunnettu Suomessa, ja siitä alkoi pian ilmestyä suomenkielisiä käännöksiä ja mukaelmia. Kansankirjastoihin hankittiin asiapitoista kirjallisuutta ja vain vähän romaaneja, joita ei edes ollut vielä oikeastaan olemassakaan suomenkielisinä 1800-luvun alussa. Useimmissa varhaisissa kansankirjastoissa kansalle annettiin luettavaksi siveyttä, moraalialia ja käytännöllistä tietotaitoa edistävää luettavaa. Kirjastoille piti anoa lupa sensuuriylihallitukselta. Varhaiset kansankirjastohankkeet eivät ottaneet kantaa kieleen tai kansallisuuteen. Snellmanilainen kieli- ja kansallisuusajattelu levisi 1840-luvulla suoremmin tai epäsuoremmin myös kirjastokysymyksiin.<sup>21</sup>

Papisto oli vastannut aiemmin kansanopetuksesta. Uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa arkkipiispa Bergenheim pelkäsi kansanopetuksen siirtyvän maallisten auktoriteettien

---

20 Kirstinä 2000, 94; Häkli 1991, 39.

21 Mäkinen 2009a, 73–79 & 95–105.

valvontaan. Arkkipiispan ja muun papiston aktiivisuus aiheutti sen, että kirjastojen määrässä oli huomattava kasvupiikki 1850-luvun lopussa ja 1860-luvun alussa. Myös ylioppilaat olivat aktiivisia kirjastojen perustamisessa, ja mukana oli muitakin maallisia, hajanaisia ryhmiä. Esimerkiksi Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura tuki huomattavalla tavalla kirjastoja. Kansankirjastot olivat kehittyneet kylissä ja seurakunnissa. 1860-luvulla moni kaupunki sai pitäjänkirjastoallan aikana oman kansankirjaston. Kansan oli ajateltu löytyvän maaseudulta, minkä vuoksi kaupunkien tarpeisiin herättiin myöhään.<sup>22</sup>

Snellmannilaisessa ajatusmaailmassa lapset opetettaisiin lukemaan kansakouluissa ja heille ei ainoastaan annettaisi tietoa, vaan heihin istutettaisiin kokon elämän läpi kestävä tiedon- ja lukemisenhalu. Kirjasto liittyisi kansakoulun jälkeiseen lukuhaluun toteuttamiseen ja rahvaan kirjastossa olisi lähinnä kansankirjallisuutta. Poliittiset fennomaanit, johtajinaan Yrjö Sakari Koskinen, Agathon Meurman ja Z. J. Cleve, muotoilivat kirjastot kansanpoliittiseen ohjelmaan kuuluvaksi oleellisemmin kuin J. V. Snellmanin ajattelussa. Kansansivistäminen oli tärkeä osa fennomaanien yleisiä poliittisia tavoitteita. Ruotsin kansakouluasetuksen 1842 mukaisesti Suomen kansakouluasetuksessa 1866 mainittiin erikseen, että koulujen yhteyteen oli perustettava kirjasto, joka olisi sekä koululaisten että kuntalaisten käytössä. Tämä toimi kansankirjastojen asetuksena itsenäistymiseen asti. Maininta kirjastoista lisättiin viime hetkillä – kansakouluasiaa pidettiin tärkeämpänä. Kansanvalistusseura perustettiin vuonna 1874 ja sillä oli paljon merkitystä Suomen kansankirjastojen kehitykselle, vaikka sen ohjelmajulistuksessa ei kirjastoja mainittukaan. Toimintansa vakiinnuttua seura alkoi tukea kirjastoja rahallisesti. Erilaisia kirjastoja oli myös aiempaa enemmän. Kasvu oli erityisen suurta 1890-luvulla. Seura myös välitti kirjastoille kirjoja alennettuun hintaan. Kansanvalistusseuran sihteeri A. A. Granfeltin *Opas kansankirjastojen hoidosta* ilmestyi vuonna 1905. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa vahvojen kansanliikkeiden ja kansalaisten aktivoitumisen myötä esimerkiksi työväenyhdistykset perustivat kirjastoja.<sup>23</sup>

Tieteelliset kirjastot poikkeavat kansankirjastoista. Tieteellisten kirjastojen juuret voidaan löytää jo antiikin ajalta, Aleksandrian kirjastosta, joka oli eräänlainen kirjaston ja yliopiston yhdistelmä. Nykyaikaisen eurooppalaisen kirjaston tausta on sen sijaan renessanssissa, jolloin tieteellinen tutkimus alkoi vilkastua ja kirjapainotaito keksittiin. 1700-luvulla yliopistojen

---

22 Mäkinen 2009e, 140–150.

23 Mäkinen 2009b, 151–166 & 175–208; Berndtson 1988, 97–99.

kirjastojen merkitys lisääntyi niiden lukumäärän kasvaessa ja tutkimuksen merkityksen korostuessa. 1800-luvulla tieteellisten kirjastojen kehitys jatkui tieteellisen tutkimuksen lisääntyessä ja tullessa valjastetuksi silloisen kehityksen palvelukseen sosiaalisella, taloudellisella ja teknisellä alalla. 1900-lukua pidetään tieteellisten kirjastojen todellisena kehityksen ja kasvamisen aikana.<sup>24</sup>

Kuninkaallinen Turun akatemia perustettiin 1640 ja akatemiaan kirjasto. Kirjasto oli ensimmäinen merkittävä suomalainen akateeminen kirjasto. Kirjaston amanuenssina toimi muun muassa Henrik Gabriel Porthan, joka teki elämäntyönsä kirjaston parissa. Porthan oli Fennica-kirjallisuuden käsitteen ja kansankirjastoajatuksen taustahahmo. Turun akatemian kirjasto tuhoutui Turun palossa 1827. Samalla tuhoutui myös Porthanin elämäntyö. Turun akatemian kirjaston työtä jatkoi Keisarillinen Aleksanterin yliopisto ja sen kirjasto Helsingissä. Kirjastossa kirjastonhoitajana toiminut Fredrik Wilhelm Pipping muodosti kirjastoon Fennica-kokoelman suomalaisesta ja Suomessa painetusta kirjallisuudesta. Uusia tieteellisiä kirjastoja olivat esimerkiksi vuonna 1831 perustettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjasto ja Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan kirjasto 1858. Myös eri tieteellisillä seuroilla ja oppilaitoksilla oli kirjastoja. Kymnaaseilla oli ollut kirjastoja jo 1600-luvulta lähtien, ja niiden merkitys kasvoi 1700-luvulla. Kymnaasien kirjastot olivat laajalle levinneitä 1800-luvulla.<sup>25</sup> Suomen itsenäistymisen jälkeen tieteellisessä kirjastotoiminnassa alkoi kolmas vaihe, kun uusien korkeakoulujen yhteyteen perustettiin kirjastoja.<sup>26</sup>

#### **1.4 Kirjastot ja sensuuri**

Sensuuri oli lähestulkoon arkipäivää 1800-luvun kirjastoille. Erilaiset sensuuriasetukset olivat rajoittaneet kirjatutantoa jo Ruotsin vallan aikana, ja sama jatkui Venäjän keisarikunnan alaisuudessa. Vuonna 1829 Suomeen järjestettiin Venäjän mallin mukainen ennakkosensuuri antamalla keisarillinen asetus sensuurista ja kirjakaupasta Suomessa. Käytännössä se tarkoitti sensuurikomiteaa paikallissensoreineen ja sensuuriylihallitusta sekä vuodesta 1865 alkaen painoylihallitusta. Kaikki maahantuotava kirjallisuus ja julkaistavaksi aiottu kirjallisuus tuli tarkastaa. Mainittujen tahojen tuli myös valvoa kirjastoja ja kirjakauppoja. Teosten

---

24 Mäkinen 1999, 35–36.

25 Mäkinen 2009c, 28–31.

26 Paakkinen 1989, 6.

maahantuontia kiellettiin muun muassa moraalittomuuden takia. Sensuurin kohteeksi joutui realismin ja uusromantiikan kirjailijoita.<sup>27</sup>

Sensuuriasetuksia oli siis annettu jo ennen vuoden 1829 sensuuriasetusta, mutta niiden kiertäminen oli ollut helppoa valvonnan tehottomuuden vuoksi. Uuden asetuksen myötä esimerkiksi Vaasan lukuseuran kirjojen joukosta löytyi useita kiellettyjä kirjoja, joista kirjasto joutui luopumaan. Sensuurin seurauksena muun muassa sivistyneistön lukuseurojen toiminta hiljeni 1830-luvulla. Vuonna 1850 annettiin sensuuriasetus, joka kielsi kaiken muun paitsi uskonnollisen ja taloudellisen kirjallisuuden julkaisemisen suomeksi, mutta kiello jäi lyhytaikaiseksi. Sensuuriasetus annettiin, koska haluttiin estää Euroopan hullun vuoden 1848 aatteiden leviäminen Suomeen. Rajoitukset eivät koskeneet ruotsinkielistä kirjallisuutta. Vaikka sensuuri oli 1800-luvun puolivälissä ankaraa, pitäjänkirjastoille ei usein haettu lupia, sillä ne liittyivät yleensä kirkon toimintaan ja niiden katsottiin olevan siksi tarpeeksi valvottuja.<sup>28</sup>

Vuoden 1850 sensuuriasetus vaikeutti huomattavasti kirjastojen kehitystä, samoin vuoden 1849 asetus, jossa vaikeutettiin yhdistysten toimintaa. Jälkimmäinen heikensi erityisesti ylioppilaiden toimintaa. Asetus vaikutti myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran<sup>29</sup> toimintaa. Kirjastohankkeen taustalla oli myös vakavia asenteellisia esteitä kaikissa yhteiskuntaluokissa. Kansanopetuksen jälkeensä jääneisyyttä on myös pidetty yhtenä suurena syynä. Lisäksi lukemisen ja kirjastojen pelättiin aiheuttavan hallitsematonta lukuvimmaa ja epäsuotavan aineiston lukemista. Eri osapuolet joko pelkäsivät tai toivoivat myös poliittisen osallistumisen ja tietoisuuden lisääntymistä, taloudellista liberalisointia ja uskonnollista vapautumista. Konservatiivisena vastaiskuna oli tukahduttaminen ja hillintä. Reformaattit puolestaan näkivät lukemisen vastakeinona juoppoutta ja muita paheita vastaan.<sup>30</sup> Aleksanteri II:n tultua keisariksi yhteiskunnallinen aktiivisuus lisääntyi, kun sitä haitanneet seikat, kuten sensuuri, vähenivät.<sup>31</sup> On ylipäänsä kyseenalaista kuinka tehokasta sensuuri oli, esimerkiksi kirjakauppias Wasenius myi haluttuja kiellettyjä kirjoja, kuten Victor Hugon romaaneja, tiskin

---

27 Ekholm 1989, 140–141.

28 Mäkinen 2009d, 136–137.

29 Asetuksen vaikutuksista SKS:n toimintaan ks. Sulkunen 2003, 103–107.

30 Mäkinen 2009a, 117–118.

31 Mäkinen 2009d, 136–137; Häggman 2008, 34–37.



alta.<sup>32</sup>

Myös oppikirjoja sensuroitiin ja valvottiin. Kai Lehtonen on tutkinut väitöksessään oppikirjojen valvontaa vuosina 1870–1884, ja jakanut valvonnan eri luokkiin: mielipidevalvonta, pedagoginen valvonta ja taloudellinen valvonta. Mielipidevalvonta varmisti, etteivät oppikirjat sisältäneet valtion tai kirkon näkökulmasta haitallista asiaa. Pedagoginen valvonta varmisti, että kirjat olivat soveltuvia koulunkäynnin kannalta. Taloudellinen valvonta valvoi, ettei oppikirjoista muodostuisi oppilaiden vanhemmille liian suuria taloudellisia rasitteita. Kirjojen tekemistä ei pyritty järjestelmällisesti ohjailemaan vaan valvonta oli enemmänkin passiivista. Tähän lienee vaikuttanut se, että oppikirja nähtiin ennen kaikkea opettajan työn apuvälineenä. Opettajilla on ollut huomattava asema oppikirjojen ja niitä koskevien päätösten tekijöinä.<sup>33</sup>

Venäjän ja Suomen välirikko alkoi vuonna 1899 keisarin antaman helmikuun manifestin jälkeen joka tulkittiin Suomessa hallitsijavakuutuksen pettämiseksi. Suomessa alettiin puuhata toimintaa kaikkea venäläistä vastaan. Aktivistien tavoite oli poistaa suomalaisten tuntema kunnioitus ja uskollisuus keisaria kohtaan. Tehtävä oli vaikea eikä yksimielisyyttä saavutettu. Manifesti ei tullut yllätyksenä sillä venäläiset nationalistit olivat vihanneet Suomen suuriruhtinaskunnan etuoikeuksia.<sup>34</sup> Tästä alkoi niin kutsuttu ensimmäinen sortokausi joka kesti vuoteen 1905 saakka. Toinen alkoi 1908 ja kesti vuoteen 1917, eli Suomen itsenäistymiseen saakka. Sortokausien seurauksena Suomen suuriruhtinaskunta liitettiin välittömämpään yhteyteen Venäjän keisarikunnan kanssa. Köyhä kansanosaa ei ollut täysin omaksunut kansallista ideologiaa, jonka seurauksena kansanvalistaminen ja kansankirjastojen perustaminen saivat uutta virikettä venäläistämisvaiheessa. Helmikuun manifesti vuonna 1899 vaikutti syvästi yhteiskuntaan ja järkytti sivistyneistöä. Muun muassa ylioppilaat ponnistelivat perustaakseen kirjastoja, joilla oli tilanteessa uusi, poliittinen merkitys. Erityisesti työväestö ja maaseudun tilaton väestö eivät olleet vastaanottavaisia kansalliselle herätykselle. Nuorisoseurat toimivat kuitenkin välittäjinä kansan eri kerrosten välillä. Nuorisoseurat perustivat paljon kirjastoja ja lisäksi toimivat monien kyläkirjastojen taustalla. Kansankirjastoja valvoi edelleen ennakkosensuuri, joten autonomian ajan lopun sensuuri ei

---

32 Häggman 2008, 63.

33 Lehtonen 1983, 121–128.

34 Vihavainen 2014, 193.

juuri tuntunut kirjastoissa.<sup>35</sup>

Yleisillä kirjastoilla oli käytössään 1800-luvulta alkaen *Arvosteleva kirjaluettelo*, joka suosi historiallisia ja uskonnollisia romaaneja. Maantieteellisesti lähimpien maiden historiaa pidettiin erityisen sopivana, koska sen ajateltiin olevan helpoimmin omaksuttavissa. Ajanjaksolle olivat tyypillisiä myös kristinuskon alkuvaiheista kertovat historialliset romaanit, samoin herätysliikkeiden ja eri uskontokuntien toimintaa kuvaavat romaanit. Historiallisten ja uskonnollisten romaanien lisäksi suosittuja olivat kyläkertomukset ja muu maaseudun rahvaan kirjallisuudeksi ajateltu kirjallisuus, joissa pyrittiin opettamaan ja aktivoimaan maaseudun väestöä. Kansanvalistuksellisen tiedon välittäminen nähtiin myös kaunokirjallisuuden tehtävänä. Realistinen kansankuvaus ja uskonnollinen kirjallisuus olivat suomalaisen lukijakunnan suosiossa vielä 1900-luvun loppupuolellakin. Suomalaisen keskivertolukijan mieltymykset sekä lukutottumukset ovat muuttuneet hitaasti. Kirjastojen kirjavalintoihin vaikuttavat yleisesti ottaen myös kirjojen tuotanto- ja jakelujärjestelmät sekä kirjamarkkinat, jonka seurauksena suorkustantajien kirjoja on yleensä eniten.<sup>36</sup>

Nykyaikana kirjastojen valinnat nousevat toisinaan pintaan julkisuudessa.<sup>37</sup> Kirjastoalan keskusteluihin aktiivisesti osallistuva Heikki Poroila arvostelee teoksessa *Luurankoja portinvartijan kaapissa* kirjastoalaa sensuuri- ja vallankäyttökysymyksistä hiljenemisestä sekä niiden kieltämisestä. Poroilan mukaan Helle Kannilan näkemykset sensuurista ja sananvapaudesta ovat vaikuttaneet kirjastoalaan vuosikymmeniä niin hyvässä kuin pahassa. Nykyisten yleisten kirjastojen, tieteellisten kirjastojen ja koulukirjastojen tehtäväalueet poikkeavat toisistaan aiempaa enemmän, ja tämä näkyy myös eroina hankintapolitiikassa ja painoalueissa. Koulukirjastojen hankintapolitiikkaan vaikuttavat muun muassa opetussuunnitelmat<sup>38</sup>.

---

35 Mäkinen 2009d, 214–221.

36 Eskola 1991, 9–18 & 39–42.

37 Ks. esim. Dammert, & Syväälä 2012.

38 Ks. esim. Viitasalo 2011.

## 2 JYVÄSKYLÄ KIRJASTO- JA KOULUKAUPUNKINA

Jyväskylän kaupunki perustettiin vuonna 1837. Kaupungin perustaminen Jyväskylään oli osittain paikkakuntalaisten oman aloitteen tulosta, mutta taustalla vaikutti myös valtakunnallinen pyrkimys vapautua merkantilismista. Merkantilismin seurauksena kaupankäynti maaseudulla oli kiellettyä, joten Keski-Suomen ympäristössä oli tarve kauppapaikalle, mikä osittain johti Jyväskylän kaupungin perustamiseen. Jyväskylän seminaarin perustamisen aikaan Jyväskylässä oli vain yksi pääkatu, jonka kuntoa arvosteltiin huonoksi, mutta sen varrella oli kuitenkin runsaasti liikkeitä. Jyväskylä ei siis ollut mikään suurkaupunki. Asemakaavaltaan kaupunki oli empiretyylinen.<sup>39</sup>

1860-luku oli merkittävä taitekohta Jyväskylän kehityksessä. Tätä edelsivät muun muassa maistraatin ja raastuvanoikeuden toiminnan alkaminen.<sup>40</sup> Kaupungin asemakaavaiset tontit myytiin vuoteen 1863 mennessä, ja Jyväskylän elinkeinoelämä alkoi myös vilkastua merkittävästi 1860-luvulla.<sup>41</sup> Jyväskylästä alkoi kehittyä koulukaupunki 1850–1860-lukujen vaihteessa. Ennen seminaaria Jyväskylään oli vuonna 1858 perustettu Jyväskylän lyseon lukio, joka oli ensimmäinen suomenkielinen yläalkeiskoulu. Aluksi koulu oli kaksikielinen sillä periaatteella, että opetusta sai omalla äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi, kahdella alimmalla luokalla. Ruotsin opettaminen lopetettiin muutamassa vuodessa, sillä suomen kieli oli hallitseva alueella. Koulusta pystyi pyrkimään suoraan yliopistoon sen muututtua laajemmaksi vuonna 1862. Jyväskylään perustettiin myös Suomen ensimmäinen suomenkielinen kansakoulu 1866.<sup>42</sup>

Myös Suomen ensimmäinen suomenkielinen kansakoulunopettajaseminaari päätettiin perustaa keskelle Suomea, Jyväskylään vuonna 1863. Tuomiokapitulin kansakouluehdotuksissa vuoden 1856 lopulla sopivina seminaarikaupunkeina pidettiin Kuopiota, Porvoota ja Turkuja, jotka kaikki olivat hiippakuntakaupunkeja. Uno Cygnaeus ehdotti vuonna 1856 Tamperetta naisseminaarille sopivimpana paikkana ja mainitsi myös Jyväskylän ja Mikkelin mahdollisina paikkakuntina. Erityisesti Mikkelin kilpaili Jyväskylän

---

39 Tommila 1972, 1-3, 52.

40 Tätä ennen Jyväskylässä oli toiminut väliaikaiseksi tarkoitettu, pormestari C.A. Carlborgin johtama järjestysvoikeus, joka siis lakkasi vuonna 1862. Tommila 1972, 45.

41 Tommila 1972, 45, 126–136.

42 Häkkinen 2002, 56–57.

kanssa tarjoamalla naisseminaarille Saksalan kartanoa. Myöhemmin Cygnaeus oli kuitenkin varsin johdonmukaisesti Jyväskylän kannalla, syynä tähän oli muun muassa sen sijainti keskellä Suomen suuriruhtinaskuntaa. Osatekijänä oli myös Jyväskylän kaupungin tarjous maksaa seminaarin tilojen vuokra kahden ensimmäisen vuoden ajalta. Jyväskylän valintaan on saattanut vaikuttaa myös Cygnaeuksen ystävä, jyvaskyläläinen piirilääkäri W. S. Schildt-Kilpinen<sup>43</sup>, jonka kanssa Cygnaeus kävi keskusteluja seminaarin perustamisesta.<sup>44</sup>

Oppikoulujen ja seminaarin myötä Jyväskylän kaupunkikuvaan alkoi vaikuttaa kaksi uutta väestöryhmää eli opettajat ja oppilaat. Lehtorisäätö vaikutti kaupungin kehitykseen etenkin kunnallisessa ja sivistyksellisessä mielessä. Myös kaupunkikuva vilkastui ja Jyväskylälle tuli aiempaa ”herraskaisempi” ilme. Taloudellisesti opettajaryhmä merkitsi huomattavaa lisätuloa niin talonomistajille kuin kauppias- ja käsityöammatinharjoittajille ja itse kaupungillekin.<sup>45</sup> 1800-luvulla Jyväskylän rakennuskanta oli lähinnä vaaleaa matalaa puutaloa. Kun Konstantin Kiseleffin suunnittelemat Jyväskylän seminaarin rakennukset valmistuivat 1880-luvulla Seminaarinmäelle, ne erottautuivat selkeästi muusta rakennuskannasta. 1800-luvulla kulku Jyväskylään tapahtui ennen muuta vesiteitse: reitti meni Seminaarinmäen edestä ja oli monien kulkijoiden mielestä vaikuttava näky. Tuolloin alueen puusto oli matalampaa, mikä korosti Seminaarin punaisten korkeiden tiilirakennusten asemaa Seminaarinmäen päällä ja osana kaupunkia. Tästä onkin ilmeisesti syntynyt sanonta, että Jyväskylän seminaari loistaa Seminaarinmäellä kuin Akropolis Ateenassa.<sup>46</sup>

Jyväskylän seminaariin perustettiin vuonna 1863 Jyväskylän seminaarin kirjasto, joka toimi aina Jyväskylän seminaarin päättymiseen saakka. Kirjasto kasvoi vuosikymmenten aikana laajaksi ja merkittäväksi humanistiseksi seminaarikirjastoksi.<sup>47</sup> Jyväskylän seminaarin kirjasto on ilmeisesti ollut kaupungin ensimmäinen kirjasto. Jyväskylän kaupunginkirjastoa tutkineen Veikko Lehtisen mukaan Jyväskylän seminaarin kirjaston yhteydessä epävirallisena osana vuodesta 1863 alkaen olisi toiminut Jyväskylän ensimmäinen kansankirjasto, joka lainasi kirjoja seminaarin ulkopuolelle. Kirjasto oli pieni, se oli auki kerran viikossa, ja sitä hoitivat vuoroittain seminaarin toisen luokan miesoppilaat palkatta. Mitään lopetuspäätöstä ei

---

43 Schildt-Kilpinen edesauttoi suomenkielisen lyseon saamista Jyväskylään. Ks. esim. Lempinen 1993.

44 Kangas 2009 14–16; Nurmi 1995, 22–23.

45 Tommila 1972, 45, 126–136.

46 Halila 1963, 137–141.

47 Halila 1963, 283.

löytynyt, joten toiminta on saattanut kaatua 1870-luvun lopulle tultaessa siihen, etteivät ihmiset palauttaneet lainaamiaan kirjoja, mikä oli Lehtosen mukaan yleistä tuohon aikaan.<sup>48</sup>

Jyväskylään perustettiin vuonna 1875 Kauppalaisseuran kirjasto, joka oli aluksi seuran sisäinen, mutta kaupunkilaisten tarpeiden vuoksi sitä laajennettiin, ja se avautui yleisölle 1880. Kirjasto oli arvostettu 1890-luvulle asti. Erinäisten vaiheiden jälkeen se lahjoitettiin vuonna 1955 Jyväskylän kasvatusopilliselle korkeakoululle. 1870-luvulla perustettiin myös Käsityöläisyhdistyksen kirjasto, joka oli seuran sisäisessä käytössä. Vasta 1904 ryhdyttiin antamaan lainoja ulkopuolelle. Kirjaston toiminta päättyi 1911.<sup>49</sup>

Jyväskylässä Anniskeluyhtiö aloitti toimintansa ja sai samalla yksinoikeuden viinan myyntiin vuonna 1879. Yhtiön ensimmäiseen johtokuntaan kuului Jyväskylän seminaarin lehtoreista Karl Gustaf Göös ja J. R. Hårdh sekä seminaarin johtaja Karl Gabriel Leinberg<sup>50</sup>. Yhdistys käytti voittovarojaan kansankirjaston ja lukusalin perustamisen hyväksi. Kaupungin kirjasto valitsi toimikunnan asian valmistelua varten. Toimikuntaan kuului jälleen seminaarilaisia, nimittäin K. G. Göös ja Jaako Länkelä<sup>51</sup>. Toimikunnan ehdotuksen pohjalta käynnistettiin kansankirjastotoiminta. Ensimmäiseen johtokuntaan seminaarilaisista kuuluivat K. J. Högman<sup>52</sup> ja K. H. Kahelin. Jyväskylän kansankirjaston voi siis sanoa syntyneen viinarahoilla.<sup>53</sup>

Kansankirjaston eli nykyisen Jyväskylän kaupunginkirjaston toiminta pysytteli pitkään sangen pienenä, se alkoi nousta vasta vuodesta 1908 alkaen. Kansankirjasto muutti samaan rakennukseen<sup>54</sup> tieteellisen kirjaston kanssa vuonna 1916.<sup>55</sup> Tieteellinen kirjasto muutti pois rakennuksesta vuonna 1948, jolloin rakennus jäi yksin kansankirjaston käyttöön. Ensimmäinen sivukirjasto perustettiin 1940-luvulla.<sup>56</sup> Seminaarilaiset käyttivät

---

48 Lahtinen 1963, 7–12.

49 Lahtinen 1963, 15–16.

50 K. G. Göös toimi muun muassa seminaarin ensimmäisenä kirjastonhoitajana ja K. G. Leinberg vaikuttaa olleen erityisen kiinnostunut seminaarin kirjaston kehittämistä. Ks. lisää luvusta 3.2.

51 Jaako Länkelä oli innokas suomen kielen opettaja ja hän myös vaikutti jonkin verran seminaarin kirjaston toimintaan. Ks. lisää luvusta 4.3.

52 K. J. Högman oli seminaarin kirjaston kolmas kirjastonhoitaja. Ks. lisää luvusta 3.2.

53 Lahtinen 1963, 17–18.

54 Kysessä on entinen valtion viljamakasiini joka tunnetaan nykyisin Jyväskylän yliopiston Rehtoraattirakennuksena.

55 Lahtinen 1963, 21–30.

56 Eskelinen 1963, 40–45.

ymmärrettävästi myös Jyväskylän tieteellistä kirjastoa sekä kaupunginkirjastoa, joten Jyväskylän seminaarin kirjasto-olosuhteet olivat näistä syistä paremmat kuin muissa seminaareissa. Kaupunginkirjaston kirjamäärä oli noussut seitsemääntuhanteen niteeseen 1930-luvulla.<sup>57</sup> Vertailun vuoksi nidemäärä oli vuonna 1915 vain 3 211 kirjaa ja 1962 yli 85 000.<sup>58</sup>

Jyväskylän tieteellisen kirjaston perustaminen vuonna 1912 puolestaan liittyi ajatukseen yliopiston perustamisesta Jyväskylään. Esimerkiksi Wolmar Schildt-Kilpinen oli haaveillut yliopiston perustamisesta jo 1800-luvun puolivälissä, mutta tuolloin ajatuksen toteuttaminen ei vielä ollut mahdollista.<sup>59</sup> 1900-luvun alun ilmapiirissä suomenkielisen yliopiston perustaminen oli yhteiskunnallinen kysymys muun muassa kielipoliittisten seikkojen vuoksi. Jyväskylän seminaarin ansiosta Jyväskylällä oli erityisasema keskisuomalaisena sivistyskaupunkina, joten sillä oli etulyöntiasema muihin kaupunkeihin verrattuna. Jyväskylän seminaari toi kaupunkiin opettajia, joilla oli yhteyksiä maan sivistykselliseen ja poliittiseen eliittiin. Jyväskyläläisen yliopiston vastustajat epäilivät akateemisen toiminnan mahdollisuuksia maaseutukaupungissa ja pelkäsivät Helsingin yliopiston ruotsalaistumista, jos Keski-Suomeen perustettaisiin täysin suomenkielinen yliopisto, jonne suomenkieliset opiskelijat siirtyisivät.<sup>60</sup>

Tieteellinen kirjasto sai vapaakappaleoikeuden vuonna 1919.<sup>61</sup> Jyväskylän tieteellisen kirjaston katsotaan saaneen alkunsa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Jyväskylän haaraosaston kokouksesta 1. lokakuuta 1912, jolloin vahvistettiin kirjaston säännöt.<sup>62</sup> Jyväskylän seminaari lahjoitti tieteelliselle kirjastolle valtion suostumuksella kirjoja, joita se ei tarvinnut.<sup>63</sup> Yleisöä kehoitettiin lahjoittamaan kirjastolle sanomalehti-ilmoituksissa. Seminaarin ja lyseoiden oppilaita pyydettiin keräämään “sanoma- ja aikakauslehtiä, ennen vuotta 1870 ilmestynyttä pikkukirjallisuutta ja vanhaa suomenkielistä kirjallisuutta”. Oppilaita palkittiin rahallisesti. Tieteellinen kirjasto saikin lahjoituksia.<sup>64</sup> W. S. Schildt-Kilpinen oli testamentannut kirjastonsa Jyväskylän lyseolle, mutta testamentissa oli pykälä,

---

57 Halila 1963, 284–285.

58 Eskelinen 1963, 56; Lahtinen 1963, 33.

59 Kokko 2012a, 9; Paakkinen 1989, 14; Airila 1927, 5–6.

60 Kokko 2012a, 10–12.

61 Paakkinen 1898, 22 & 57.

62 Kokko 2012a, 15.

63 Paakkinen 1989, 54–55; Airila 1927, 7.

64 Paakkinen 1989, 51–54.

että kirjasto oli luovutettava tulevaisuudessa mahdolliselle yliopistolle.<sup>65</sup> Jyväskylän lyseo lahjoitti kokoelman tieteelliselle kirjastolle jo vuonna 1919.<sup>66</sup>

Jyväskylän yliopistoyhdistys oli luvannut lahjoittaa vuonna 1934 perustetulle Jyväskylän kasvatustieteelliselle korkeakoululle omistamansa Jyväskylän tieteellisen kirjaston. Seminaarin kirjaston kirjallisuus liitettiin tieteellisen kirjaston kokoelmien kanssa osaksi korkeakoulun kirjastoa.<sup>67</sup> Kouluhallituksen lausunnossa seminaarin kirjaston nitemääräksi korkeakouluun liittämisen aikoihin arvioitiin 16000–17000 nidettä.<sup>68</sup> Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun kirjastossa oli vuonna 1965 luetteloitua aineistoa yli 300 000 nidettä. Kaikkiaan aineistoa oli noin 500 000 nidettä. Vertailun vuoksi Turun yliopiston kirjastossa oli samaan aikaan noin 220 000 nidettä.<sup>69</sup> Korkeakoulun kirjasto siirtyi Jyväskylän yliopistolle 1966 ja siitä tuli Jyväskylän yliopiston kirjasto.

---

65 Lempinen 1993, 41.

66 Jyväskylän yliopiston kirjaston hankinta ja kokoelmapolitiikka 2013.

67 Kokko 2012b, 47; Valtonen 2009; Audejev 1977, 21–22.

68 Paakkinen 1989, 108; Audejev 1977, 21.

69 Paakkinen 1989, 63–64, 136.

### 3 JYVÄSKYLÄN SEMINAARIN KIRJASTO

#### 3.1 Kirjaston toiminta

Venäjäällä alkoi vapaamielisempi ajanjakso vuonna 1855 Keisari Aleksanteri II astuttua valtaan. Vuonna 1856 senaatti vahvisti laajan Suomea koskevan uudistusohjelman, jossa tärkeänä osana kehitystä nähtiin kansanopetuksen ja koululaitoksen uudistaminen. Jo 1840-luvulla J. V. Snellman oli pitänyt korkeatasoista kansanopetusta keskeisenä tekijänä suomalaisten kehityksessä kansakuntana. Kansanopetuksen tärkeimmäksi uudistajaksi nousi Uno Cygnaeus, joka matkusti sekä Suomessa että ulkomailla keskustelemassa ja perehtymässä kansanopetukseen. Cygnaeus näki parhaimmaksi malliksi suomalaiselle kansakoululle sveitsiläisen Wettingenin kansakoulunopettajaseminaarin.<sup>70</sup>

Senaatti teki 1860-luvulla Cygnaeuksen matkakertomuksen pohjalta suunnitelman koulutoimen kehittämiseksi. Sen lisäksi, että Cygnaeukselta pyydettiin täydellistä suunnitelmaa kansakoulunopettajaseminaarin luomiseksi, hänet nimitettiin myös ylitarkastajaksi sekä tulevan seminaarin johtajaksi. Cygnaeuksen seminaaria koskevia suunnitelmia voi pitää aikaansa nähden radikaaleina ja moderneina, varsinkin suunnitelma sekä nais- että miesosastoista eli yhteisseminaarista. Cygnaeuksen suunnitelmia arvosteltiin myös oppilaita näännyttäväksi tiukkojen sääntöjensä ja kiivaan opiskelutahdin sekä lyhyiden lomien vuoksi. Tarkastuskomitea käsitteli kansakoulu- ja seminaarisuunnitelmaa. Erinäisten vaiheiden jälkeen 17.3.1863 annettiin väliaikainen asetus kansakoulunopettajaseminaarin perustamisesta Jyväskylään opettajienvalmistusta varten.<sup>71</sup> Suomeen perustettiin myöhemmin muitakin kansakoulunopettajaseminaareja, ensimmäiseksi Tammisaareen vuonna 1871 ja kaksi vuotta myöhemmin Uuteenkaarlepyyhyn. Myöhemmin seminaareja perustettiin vielä Sortavalaan (myöhemmin Itä-Suomen seminaari), Raaheen, Raumalle, Heinolaan, Kajaaniin, Hämeenlinnaan, Tornioon, Kemijärvelle ja viimeisenä vuonna 1952 Savonlinnaan.<sup>72</sup>

Seminaarin kirjaston perustaminen liittyi oleellisena osana Uno Cygnaeuksen seminaarisuunnitelmaan ja kansansivistyspäämäärään. Uno Cygnaeus oli seminaarisuunnitelmassaan laittanut kirjaston paikaksi Jyväskylän seminaarin

---

70 Kangas 2009, 14–15; Halila 1963, 11–15.

71 Kangas 2009, 14–15; Halila 1963, 15–22.

72 Nurmi 1995, 54–68, 119–146, 307–339.



päärakennuksen ensimmäisen kerroksen. Hän suunnitteli, että kirjastoa hoitaisi johtajan valvonnan alla johtajan valitsema opettaja. Valitun kirjastonhoitajan tehtäviin kuuluisi luettelon pitäminen kirjoista, niiden sitomisen huolehtiminen ynnä muita tehtäviä.<sup>73</sup> Kirjaston asema oppilaitoksen toiminnassa korostuu Cygnaeuksen kirjoituksissa ja kirjeissä.<sup>74</sup> Cygnaeuksen ajatukset kirjastosta ovat saaneet vaikutteita Sveitsistä, jossa laajat kirjastot seminaareissa olivat tyypillistä.<sup>75</sup>

Cygnaeuksen visio oli, että seminaarissa olisi kirjakokoelma, jota kartutetaan vuosittaisilla ostoilla varojen mukaan. Kirjastoon tulisi hankkia teoksia kasvatustieteen ja luonnontieteiden alalta. Kirjojen tulisi olla hyödyksi seminaarin opettajille siten, että he voisivat jatkaa opintoja, mutta niiden tulisi olla myös nuorille sopivia. Cygnaeuksen mielestä kokoelman ei kuitenkaan tulisi sisältää sellaisia kirjoja, joita seminaarin oppilaiden on itse hankittava tai varojen puutteessa seminaarin kustannettava opintojaan varten.<sup>76</sup> Kirjojen lisäksi kirjastorahoilla tulisi hankkia luonnontieteellisiä ja teknologisia aikakauskirjoja sekä tilata seminaaria varten parhaita ulkomaisia aikakauskirjoja ja lentokirjasia kasvatustieteen ja luonnontieteiden alalta, jotta opettajat voisivat seurata alan kehitystä ja oppilaat saisivat yleiskatsauksen ulkomaisten koulujen toiminnasta ja tieteen kehittymisestä. Seminaarin kirjastoon tuli hankkia oppilaita varten luettavaa, joka olisi huvittavan lisäksi sivistävää ja oppilaita jalostavaa. Johtajan tehtävä olisi määrätä hankinnoista ja kirjojen valinnoista, joista hänen kuitenkin pitäisi neuvotella myös opettajien kanssa.<sup>77</sup> Vaikka osa Cygnaeuksen ajatuksista toteutui myös käytännössä seminaarin kirjastossa, kaikki ajatukset eivät toteutuneet aivan suunnitelmien mukaan, ja toiminta luonnollisesti kehittyi ajan saatossa.<sup>78</sup>

Seminaaria perustettaessa Uno Cygnaeuksella ei ollut käytettävissään välttämättömän kaluston ja opetusvälineiden hankkimiseen suuria summia. Osa tavaroista saatiin muualta, esimerkiksi Helsingin reaalikoulusta saatiin vapautunut työkalusto, joka sijoitettiin seminaarin pajaan. Cygnaeus myös anoi ja sai tullivapauksia senaatilta välineiden tuomista varten.<sup>79</sup>

---

73 Mäkipelkola & Vuorinen 2012, 33; Lönnbeck 1910a, 229 & 263.

74 Mäkipelkola & Vuorinen 2012, 33.

75 Valtonen 2009b, 136.

76 Lönnbeck 1910a, 230–231.

77 Lönnbeck 1910a, 231 & 263.

78 OKP 1863–1905, JSA JyMA.

79 Halila 1963, 141–142.

Jyväskylän seminaarin avajaisia sekä ensimmäisen lukuvuoden alkua vietettiin 18.8.1863.<sup>80</sup> Seminaarin kirjasto mainitaan ensimmäisen kerran opettajakunnan neljännessä kokouksessa 7.9.1863.<sup>81</sup> Pöytäkirjoissa seminaarin kirjastoa kutsutaan nimellä ”Seminaarin kirjasto” alusta alkaen ja suomalaisten kirjojen kokoelmaa nimellä ”suomalainen kirjasto”.<sup>82</sup> Vuoden 1863 syksyllä opettaja Jaako Länkelä ehdotti, että seminaarin kirjastoon tulisi hankkia koko suomalainen kirjallisuus.<sup>83</sup> Seminaari vetosi onnistuneesti eri tahoihin saadakseen lahjoituksia kirjastoon.<sup>84</sup> Kirjasto kasvoi aluksi suhteellisen nopeaa tahtia lähinnä lahjoitusten voimalla.

Seminaarin kirjasto ei ollut valmis lainauskäyttöön seminaarin alusta asti, vaan se saatiin lainauskuntoon vuoden 1864 alussa, mistä opettaja Karl Gustaf Göös ilmoitti opettajankokouksessa. Hän esitteli myöhemmin kirjaston pääkirjon, jota ei ole sen tarkemmin eritelty pöytäkirjaan tai liitteisiin. Aluksi kirjastosta sai lainattavaksi vain kasvatusopillisia kirjoja.<sup>85</sup> Loppuvuodesta 1864 myös kirjaston suomalaiset kirjat oli saatu laitettua järjestykseen ja niitäkin pystyi lainaamaan.<sup>86</sup> Kirjastolle myös määriteltiin seuraavat säännöt:

- ”1. Kirjastosta lainataan kirjoja joka keskiviikkona ja lauantaina klo 2-3
2. Kirjan lainaamista varten painatetaan lippuja, joihin lainaaja kirjoittaa kirjan nimen ja vuoden sekä oman nimensä.
3. Lainaja saa pitää kirjoja kerrallaan 6. viikkoa, ja jos sillä ajalla ei kukaan ole ilmoittanut kirjaa lainaksi pyytävänsä, saa sen heti, kirjaston hoitajalle näytettyään, uudelleen lainata mutta lippua vastaan
4. Kuka pitää kirjaa yli 6. viikon eikä lippuaan uudista, vietäköön joka niteestä eli vihkosta sakkoa 4 penniä joka päivältä lainaus ajan yli
5. Lainaja, joka kirjan turmelee tahi hukkaa palkitkoon vahingon”<sup>87</sup>

Kirjaston lainausperiaatteet vaikuttavat olleen hyvin samankaltaisia kuin vielä nykyisinkin: kirjan sai lainata omia tietojaan vastaan, kirjan sai lainata uudelleen, ellei kukaan muu ollut halunnut lainata sitä, myöhästymisestä tuli maksu ja kirjalle tapahtuvat vahingot piti korvata.

---

80 Kangas 2009, 16.

81 OKP 7.9.1863, JSA JyMA.

82 Ks. esim. OKP 17.9.1869, JSA JyMA.

83 OKP 9.11.1863, JSA JyMA.

84 Halila 1963, 142.

85 OKP 6.2.1864, 13.2.1864, JSA JyMA.

86 OKP 22.10.1864, JSA JyMA.

87 OKP 6.2.1864, JSA JyMA.

Kirjaston sääntöjä tuli myös noudattaa, mutta opettajat näyttivät olleen myös jossain määrin joustavia:

”Ilmoittaen että III Luokan miesoppilas P. Karjalainen vihdoinkin on onnistunut saada ostaa yhden kappaleen kirjasta: ”Muinaistietoja Palestinasta”, jonka hän oli seminaarin kirjastolta saanut lainaksi vaan sitte pois hutiloittanut, kysyi johtaja jos Karjalaiselta vielä vaadittaisiin niitä sakkoja, johonka hän säännön mukaan on tullut syy-pääksi, vaan kun hän on toimittanut toisen kirjan kadottaneen sijaan, katsoi opettajakunta kohtuulliseksi tällä kertaa vapauttaa hänen säännöllisistä sakoista.”<sup>88</sup>

Kirjaston suppea aukioloaika johtuu todennäköisimmin siitä, että kirjastolla ei ollut täysipäiväistä hoitajaa, vaan kirjaston hoitajaksi nimetty opettaja joutui hoitamaan tointa opettajan työnsä ohella. Kirjaston aukioloaika muuttui useaan kertaan kirjaston toiminnan aikana.<sup>89</sup> Myöhempien vuosien pöytäkirjoissa ei enää käsitellä sääntöihin eikä aukioloaikoihin liittyviä seikkoja, joten niistä on alettu päättämään pöytäkirjojen ulkopuolella. Muutamaan otteeseen pöytäkirjassa johtaja Leinberg ehdottaa, että aukioloaikaa pidennettäisiin jostain erityisyydestä, mutta opettajakunta toteaa, ettei asia kuulu heille, vaan on kirjastonhoitajan päätöksen alainen.<sup>90</sup> Sen lisäksi, että kirjastonhoitajat hoitivat kirjastoa, he tekivät myös toisinaan hankintaehdotuksia ja muita ehdotuksia kirjaston suhteen. Esimerkiksi kirjastonhoitaja Häggmanin ehdotuksesta päätettiin 1876, että jokaisen oppilaan tuli esittää kirjastonhoitajan todistus siitä, ettei hänellä ole kirjoja lainassa, ennen kuin hän sai seminaarista päästötodistuksen.<sup>91</sup>

Jyväskylän seminaarin kirjastolla oli oma rahastonsa. Vuoden 1866 loppupuolella seminaarin johtaja Uno Cygnaeus ilmoitti kirjastorahaston rahatilanteen nousseen 360 markkaan ja ehdotti, että varoja käytettäisiin suomalaisen kirjaston täydentämiseen. Kirjastonhoitajan luetteloiden mukaan suomalaisesta kirjastosta puuttui toistasataa nidettä suomalaisen kirjallisuuden alalta. Keskusteluissa oli myös varojen mahdollinen käyttö muihin kirjaston tarpeisiin.<sup>92</sup> Asia jäi avoimeksi usean kokouksen ajaksi. Vuoden 1867 alussa asia nousi uudelleen esille, ja johtaja ilmoitti kirjaston rahaston varojen olevan 800 markkaa kyseisen

---

88 OKP 5.11.1869, JSA JyMA.

89 OKP 6.2.1864 & 17.9.1866, JSA JyMA.

90 OKP 13.12.1869, JSA JyMA.

91 OKP 2.6.1876, JSA JyMA.

92 OKP 17.9.1866, JSA JyMA.

lukukauden loppuun mennessä. Tämän vuoksi johtaja halusi opettajakunnan valitsevan ja ilmoittavan kirjoja ja ”opetusneuvoja”, joita he tarvitsisivat omissa aineissaan.<sup>93</sup> On epäselvää, saatiinko senaatilta aluksi vuotuista rahallista tukea kirjastolle, mutta myöhemmin sitä saatiin: 1890-luvulla vuotuisen rahaston suuruus nousi useaan otteeseen yli tuhannen markan. Kirjastoon kerääntyi rahaa myös myöhästyneistä kirjoista perittyinä sakkoina, mutta niistä saatuja tuloja ei laitettu kirjastorahastoon, vaan ne käytettiin muuhun, esimerkiksi kirjojen sidottamiseen, oppilaiden lainarahastoon ja niin edelleen.<sup>94</sup>

Johtaja Leinberg ilmoitti, että vuonna 1879 kirjasto muutettiin uuteen kirjastosuojaan ja tätä varten oli tehty uusi kirjastokaappi. Tässä samassa yhteydessä tuli esiin ensimmäisen kerran ajatus suomalaisen, ruotsalaisen ja ulkomaalaisen kirjallisuuden luetteloinimisesta. Luettelointitehtävä annettiin taloudenhoitaja Mandenille rahallista korvausta vastaan, sillä hän oli aiemmin tehnyt luettelon suomalaisesta kirjallisuudesta ja kirjastonhoitajalle määrätyt tunnit eivät riittäneet luettelon tekemiseen.<sup>95</sup> Vieraskielisten kirjojen luettelointi annettiin myöhemmin tehtäväksi eräälle ylioppilaalle, jonka nimeä ei mainita, korvausta vastaan.<sup>96</sup>

Seuraavan kerran kirjojen luettelointi nousi kysymykseen Yrjö-Koskisen johtajakaudella. Tuolloin katsottiin, että kirjastoon täytyy saada luettelo ja asiaa valmistelemaan muodostettiin valiokunta, johon kuului johtaja, johtajatar, kirjastonhoitaja ja opettaja.<sup>97</sup> Valiokunnan ehdotuksen mukaan vuoden 1897 joululomalla kaikki kirjat kutsuttiin sisään ja opiskelijoiden avulla ryhdyttiin tekemään katalogia, joka oli myös tarkoitus painaa.<sup>98</sup> Katalogin tekemistä varten anottiin valtioapua Senaatilta ja ylihallitukselta ja päätettiin, että ellei rahoja saada, niin katalogi maksetaan kirjaston varoista, koska se täytyy saada tehtyä.<sup>99</sup> Luettelo ei kuitenkaan valmistunut ihan hetkessä vaan vuoden 1902 syksyllä opettajakunta anoi 1400 markkaa ylimääräistä rahaa luettelon painamista varten.<sup>100</sup> Vuoden 1903 ylitarkastajan lausunnossa luettelo on siinä vaiheessa, että se saataisiin lähiaikoina painoon.<sup>101</sup> Jyväskylän seminaarin

---

93 OKP 24.1.1867, JSA JyMA.

94 Ks. esim. OKP 24.9.1869 & 20.10.1882, JSA JyMA.

95 OKP 12.9.1879 & 30.1.1880, JSA JyMA.

96 OKP 4.6.1880, JSA JyMA.

97 OKP 3.11.1897, JSA JyMA.

98 OKP 26.11.1897, JSA JyMA.

99 OKP 21.1.1898, JSA JyMA.

100 OKP 17.10.1902, JSA JyMA.

101 OKP 31.12.1903, JSA JyMA.

kirjaston luettelo painettiin lopulta vuonna 1905.<sup>102</sup>

Jyväskylän seminaarin kirjaston sijainti on vaihdellut vuosien varrella. Seminaari sijaitsi alussa Jyväskylän keskustassa. Johtajan asunto sijaitsi Nikolainkadulla eli nykyisellä Vapaudenkadulla, josta se muutettiin Vaasan- ja Nikolainkadun kulmaan. Vastapäätä johtajan asuntoa Nikolainkadulla sijaitsi poikamallikoulu, kokelasluokka ja kirjasto.<sup>103</sup> Vuonna 1878 seminaarissa oli tulipalo. Palossa tuhoutui poikamallikoulun, kirjaston ja miesosaston kokelasluokan hallussa ollut Nikolainkadulla sijainnut rakennus, jossa seminaarin kirjasto oli. Palossa osa kirjastoa tuhoutui, mutta suurin osa saatiin pelastettua. Palon jälkeen rakennuksessa sijainneet laitokset siirrettiin Adolf Oksasen rakennuttamaan taloon, joka sijaitsi silloisen kaupunginkirkon läheisyydessä ja joka myöhemmin siirtyi K. J. Gummerus Oy:lle. Seminaari sai omat rakennukset, joihin kirjasto ja kokoelmat saatiin sijoitettua, mutta kirjaston erityisiä tarpeita ja laajennusta ei otettu huomioon.<sup>104</sup>

Seminaarin rakennustyöt aloitettiin 3.6.1879, ja ne päättyivät pääosaltaan vuoden 1881 lopussa. Seminaari sai Harjupellon, sen viereisen metsäalueen sekä pienehkön maakaistaleen Jyväsjärven rannasta venelaituria ja uimahuoneita varten. Tämän kaupungille kuuluneen alueen lisäksi seminaari sai pohjoispuolella sijainneesta Syrjälän tilasta alueen. Johtaja Leinberg sai vastuulleen laajojen rakennussuunnitelmien toteuttamisen. Yleisten rakennusten ylihallituksen ylitirehtööri L. I. Lindqvist neuvotteli Leinbergin kanssa ja laati luonnokset. Piirustukset tehtiin ylihallituksessa arkkitehti Konstantin Kiseleffin johdolla.<sup>105</sup> Kirjasto ja muu laitoksen opetuskokoelma sijoitettiin johtajan virka-asunnon ensimmäiseen kerrokseen, nykyiseen Oppio-rakennukseen, niille suunniteltuihin huoneisiin (ks. Liite 2). Rakennus sijaitsi keskeisellä paikalla Seminaarinmäellä.<sup>106</sup>

Uusissa rakennuksissa oli tilaa seminaarin tarpeisiin vuosisadan loppuun saakka, mutta sen jälkeen tuli lisätilan tarve. Tiloja vuokrattiin kaupungilta raatihuoneen talosta, mutta sekään ei riittänyt uusien tarpeiden noustessa. Seminaarissa oli laajat kellaritilat muun muassa johtajaa varten, mutta esimerkiksi kirjastoa varten tilaa oli liian vähän ja kirjasto ja kokoelmat olivat

---

102 Jyväskylän seminaarin kirjaston luettelo 1905.

103 Halila 1963, 135.

104 Mäkipelkola & Vuorinen 2012, 35; Halila 1963, 142.

105 Halila 1863, 138–139.

106 Mäkipelkola & Vuorinen 2012, 35.

jatkuvasti lisätilan tarpeessa.<sup>107</sup> Yrjö-Koskinen ehdotti opettajakunnan kokouksessa 12.2.1895 että kirjasto muutettaisiin pois johtajan asunnosta mallikouluun neljään huoneeseen. Vastaavasti vapautuviin huoneisiin majoitettaisiin miesoppilaita.<sup>108</sup> Yrjö-Koskisen toimesta perustettiin myös lukutupa ja käsikirjasto vuonna 1895 johtajan asunnon yhteyteen. Tämä helpotti kirjaston käyttöä opiskelijoiden näkökulmasta. Yrjö-Koskinen halusi kasvattaa oppilaita omatoimiseksi kirjaston käyttäjiksi. Seminaarin kirjaston alkuaikoina kirjaston yhteyteen on ilmeisesti kuulunut lainakirjasto, josta lainattiin kirjoja seminaarin ulkopuolisille. Tämä toiminta on loppunut 1870-luvun loppupuolella.<sup>109</sup> Myöhemmin varsinaisesta seminaarin kirjastosta lainattiin teoksia ulkopuolisille enää poikkeuksellisesti.<sup>110</sup>

Aimo Halila kuvailee Jyväskylän seminaarin kirjastoa kirja-aarteistoksi ja hyväksi humanistiseksi oppilaskirjastoksi.<sup>111</sup> Vuonna 1905 kirjastossa oli yli 6 000 nidettä.<sup>112</sup> Lehtori Martti Airila laittoi kirjaston palvelemaan oppilaita ja opettajia aiempaa tehokkaammin. Tavoitteena oli oppilaiden kasvattaminen omatoimiseksi kirjastonkäyttäjiksi. Seminaarin käsikirjastoa käytettiin enemmän kuin muissa Suomen seminaareissa.<sup>113</sup> Kirjastonhoidon oppiaineen opettaminen seminaarissa alkoi lukuvuonna 1910–1911.<sup>114</sup> Vuonna 1910 eri seminaarien kirjastojen kirjastonhoitajat pitivät oman yhteisen kokouksen Helsingissä. Kokouksessa käsiteltiin muun muassa hankintaluettelon laatimistapaa, opetuksen järjestämistä, kirjojen hankkimista, määrärahojen korottamistoiveita ja lainaamisen sallimista seminaarien ulkopuolisille henkilöille.<sup>115</sup>

Sisällissota keskeytti suunnitelmat seminaarin kirjaston yli 12 000 nidettä käsittävien kokoelmien uudistamisesta. Vuonna 1919 seminaariin saatiin käsikirjasto, joka sijoitettiin aluksi Jyväskylän tieteellisen kirjaston yhteyteen, entiseen valtion viljamakasiiniin eli myöhempään Rehtoraatti-rakennukseen. Kirjastotalon käytyä ahtaaksi seminaarin käsikirjasto- ja lukuhuone järjestyi entisestä sairaalahuoneesta. Vuonna 1930 seminaarin kirjasto palasi johtajan rakennuksen eli myöhemmän Oppio-rakennuksen eri osiin. Kirjastolle

---

107 Mäkipelkola & Vuorinen 2012, 36; Halila 1863, 279.

108 OPK 12.2.1895, JSA JyMA.

109 Lahtinen 1963, 12.

110 Halila 1863, 143.

111 Halila 1963, 283.

112 Jyväskylän seminaarin kirjaston luettelo 1905.

113 Halila 1963, 283–284.

114 Jyväskylän seminaari. Toimintakertomus lukuvuodelta 1910–1911.

115 Ensimmäinen seminaarien kirjastonhoitajien kokous Helsingissä 9-14 p:nä tammikuuta 1911.

varatut huoneet remontoitiin kirjastosaliksi, joka oli avara ja jossa oli avohyllyt. Vuonna 1920 entiseen johtajattaren asuntoon tuli käsikirjastohuone ja työskentelytilat johon seminaari sai sanomalehti- ja aikakauslehtihuoneen. Myös harjoituskoulun käsikirjastoa laajennettiin.<sup>116</sup> Seminaarin lakkautumiseen mennessä kirjoja oli kertynyt noin 16 000–17 000 kappaletta.<sup>117</sup> Määrärahojen niukkuus pulavuosina aiheutti sen, ettei kirjaston kokoelmia voitu täydentää järjestelmällisesti.<sup>118</sup>

### 3.2 Vaikuttajat ja toimihenkilöt

Johtajilla oli tärkeä merkitys lähestulkoon kaikissa seminaaria koskevissa asioissa. Kirjastoa koskevista päätöksistä, kuten hankinnoista ja lahjoituksista, johtajat vastasivat yhdessä opettajakunnan kanssa. Johtajat vastasivat myös kirjaston tilakysymyksistä ja huolehtivat yleisemmistä asioista kirjaston aukiolon ja vastaavien asioiden jäädessä kirjastonhoitajan vastuulle. Johtajina tässä tutkimuksessa käsitellyllä ajalla olivat Uno Cygnaeus vuosina 1863–1869, Karl Gabriel Leinberg vuosina 1869–1894, Yrjö Koskinen Yrjö-Koskinen vuosina 1895–1899 ja Kosti Raitio 1900–1912.<sup>119</sup>

Uno Cygnaeus (1810–1888) oli Jyväskylän seminaarin ensimmäinen johtaja (ks. Liite 4A). Kuten jo aiemmin mainittiin, oli pitkälti hänen tekemänsä ideoinnin ja työn ansiota, että ensimmäinen suomenkielinen kansakoulunopettajaseminaari ylipäänsä perustettiin. *Jyväskylän seminaarin historia* -teoksen kirjoittaneen Aimo Halilan mukaan Cygnaeus hankki Jyväskylän seminaarivuosiin maineen ”Suomen kansakoulun isänä”. Koulutukseltaan Cygnaeus oli filosofian kandidaatti 1836. Hän suoritti jumaluusopillisen erotutkinnon, ja hänet vihittiin papiksi Porvoossa 1837. Cygnaeus toimi ennen seminaarin perustamista pappina Viipurissa vuosina 1837–1839, jonka jälkeen hän oli siirtolaisten pappina Luoteis-Amerikassa, Sitksassa, venäläisamerikkalaisen kauppayhtiön omistamassa siirtokunnassa.<sup>120</sup> Perille saavuttuaan hän suunnitteli kirkon rakentamista.<sup>121</sup> Jumalanpalveluksiin käytettiin aluksi tarkoitusta varten vuokrattua salia. Myöhemmin rakennettiin oma pieni kirkko- ja pappilarakennus, johon Cygnaeus sai tehdä ensimmäisen piirustuksen. Cygnaeuksen

---

116 Halila 1963, 284.

117 Paakkinen 1989, 108; Audejev 1978, 21.

118 Halila 1963, 284.

119 OKP 1863–1905, JSA JyMA.

120 Halila 1963, 54–58; Mikkola et al 1937, 151.

121 Nurmi 1988, 31–35.

tekemässä pohjapiirroksessa näkyy, että kirjastolle on varattu oma huoneensa rakennuksesta. Tämän lisäksi Cygnaeus osallistui kirjallisuuden hankintaan kirjastoon.<sup>122</sup> Cygnaeukselta oli kielletty varsinainen opettajantoimi, joten hän yritti edistää kansan sivistämistä kirjaston avulla. Kirjastosta tuli hyvin laaja hänen ansiostaan.<sup>123</sup> Myös myöhemmin Cygnaeus hoiti seurakunnan kirjastoa ollessaan Pyhän Marian seurakunnan kirkkoherra ja opettaja Pietarissa 1846–1858. Cygnaeuksella oli mahdollisuus tutustua aikansa kasvatusopillisen kirjallisuuteen, sillä hänellä oli pääsy useisiin käsikirjastoihin.<sup>124</sup>

Cygnaeus oli siis tutustunut urallaan monenlaisiin kirjastoihin ja kirjakokoelmiin sekä vaikuttanut käsikirjastojen syntyyn ja kehitykseen. Seminaarin suunnittelu alkoi Cygnaeuksen osalta jo 1850-luvulla, kunnes vuonna 1863 seminaari vihdoinkin perustettiin. Cygnaeuksella kerrotaan olleen alkuvuosina erimielisyyksiä opettajakunnan kanssa muun muassa sisäoppilaisiksi ottamisesta, oppilaiden kokelasajasta sekä oppilaiden käytöksen arvostelusta ynnä muusta vastaavasta. Cygnaeus teki myös välillä päätöksiä kysymättä opettajakunnan kantaa. Päälinjoiltaan Cygnaeuksen sanotaan kuitenkin olleen samaa mieltä opettajakunnan kanssa. Cygnaeus oli ennakkoluulottomampi oppilaita kohtaan kuin käytännöllinen sääty-yhteiskunnan ja ”vanhan maailman” ajatusmaailmaa edustava opettajakunta.<sup>125</sup> Seminaaria suunnitellessaan Cygnaeuksella oli ajatuksena, että seminaarissa tulisi olla laaja kirjasto, jonka kokoelma olisi lähinnä pedagogis-luonnontieteellinen.<sup>126</sup> Cygnaeus toimi seminaarin johtajana vuoteen 1868 saakka, minkä jälkeen johtajaksi nimitettiin Karl Gabriel Leinberg. Cygnaeus oli seminaarin ohella myös kirjaston perustaja. Hän osoitti mielenkiintoa kirjastoa kohtaan niin hankinnoissa kuin lahjoittamalla teoksia itse. Määrärahat olivat Cygnaeuksen kaudella kuitenkin sangen vähäiset.<sup>127</sup>

Karl Gabriel Leinberg (1830–1907) toimi Jyväskylän seminaarin toisena johtajana vuosina 1869–1894 (ks. Liite 4B). Leinberg valmistui filosofian kandidaatiksi ja maisteriksi vuonna 1853 ja teologian kandidaatiksi 1868. Vuonna 1884 Leinberg sai professorin arvonimen ja vuonna 1897 hänestä tuli filosofian kunniatohtori. Hän toimi Helsingin yksityislyseon uskonnon opettajana vuoteen 1854 ja johtajana 1856–1868. 15.10.1868 hänet nimitettiin

---

122 Mäkipelkola & Vuorinen 2012, 33; Lönnbeck 1910b, 39.

123 Nurmi 1988, 38.

124 Mäkipelkola & Vuorinen 2012, 33.

125 Halila 1963, 54–60.

126 Lönnbeck 1910a, 230–231.

127 OKP 1863–1868, JSA JyMA.



Jyväskylän seminaarin johtajaksi, ja hän aloitti työskentelyn tammikuussa 1869. Seminaarin johtamisen jälkeen hän toimi kansakoulutarkastajana Helsingissä vuoteen 1905 saakka. Leinbergilla oli monia julkisia tehtäviä. Vuosina 1861–62 hän oli kansakoulukomitean jäsen ja vuosina alkeisoppilaitoskomitean jäsen 1865. Leinberg kuului vuosina 1866–1869 Lähetysseuran johtokuntaan ja 1878–1885 seminaarirakennusten hallintoon. Hän toimi Kasvatusopillisessa yhdistyksessä 1863–1866 keskusosaston sihteerinä ja yhdistyksen aikakauslehden toimituksen jäsenenä vuosina 1882–1887.<sup>128</sup> Aimo Halilan mukaan Jyväskylän seminaari sai Leinbergin kaudella sekä pedagogisen että materiaalisen runkonsa. Leinbergin kaudella laadittiin järjestelmällinen pedagoginen perussuunnitelma, ja hänen suureksi saavutukseksi ja tavallaan muistomerkitseksi jäivät 1880-luvulla valmistuneet uudet seminaarin rakennukset.<sup>129</sup> Rakennuksissa oli suunniteltu kirjastolle omat tilat. Koko pitkän kautensa aikana Leinberg osoitti suurta mielenkiintoa kirjastoa kohtaan tekemällä runsaasti hankintoja ja lahjoittamalla paljon kirjoja.<sup>130</sup>

Cygnaeuksen kaudelta osin peräisin olevan johtajavaltaisen seminaarin perinne aiheutti Leinbergin kaudella eripuraa niin johtajan ja oppilaiden kuin johtajan ja opettajien välille. Halila kuvailee Leinbergin persoonaa aristokraattiseksi ja virkavaltaiseksi. Hän oli taustaltaan kaupunkilainen, mikä oli lähtökohdaltaan hyvin erilainen kuin monesti maaseudulta tulleiden miesoppilaiden tausta. Leinbergin kaudella miesoppilaat menivät kahdesti lakkoon, vuosina 1883 ja 1890. Hankausta aiheutti muun muassa se, että Leinberg kieltäytyi perustelemasta joitain päätöksiään opettajakunnalle ja oppilaille. Tämä aiheutti hajanaisuutta opettajakunnan väleihin. Näkemyseron ja byrokraattisuuden lisäksi hankausta aiheuttivat kielikysymykset. Leinbergin kotikieli oli ruotsi ja hän käytti sitä virkakirjeissään. Kouluylivaltio ja kirkollistoimikunta lähettivät Leinbergin kauden ajan kirjeensä seminaarille ruotsiksi. Kielikysymykseen hän ei kuitenkaan puuttunut vaan pikemmin varoi koskemasta arkaa aihetta. Opettajatoverit ja oppilaat antoivat Leinbergille tämän uran jälkeen tunnustusta tarmosta, ahkeruudesta ja johdonmukaisuudesta.<sup>131</sup> Leinberg oli monien suomalaisten ja ruotsalaisten seurojen jäsen. Vapaa-aikansa hän käytti tutkimukseen ja arkistotutkimukseen. Niiden pohjalta Leinberg teki useita tutkielmia ja julkaisuja. Hän julkaisi suomenkieliset oppikirjat

---

128 Mikkola et al 1937, 151–152.

129 Halila 1863, 60.

130 OKP 1869–1894, JSA JyMA.

131 Halila 1863, 60–65.

*Biblian historia kansakouluille ja Corneliuksen kirkkohistorian suomennos.*<sup>132</sup>

Yrjö Koskinen Yrjö-Koskinen (1854–1917) oli Jyväskylän seminaarin kolmas johtaja vuosina 1895–1899 (ks. Liite 4C). Y. K. Yrjö-Koskisen isä oli senaattori ja vapaaherra Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen. Y. K. Yrjö-Koskinen valmistui filosofian kandidaatiksi 1877 ja lisensiaatiksi 1890. Tohtoriksi hän valmistui 1894. Yrjö-Koskinen toimi opettajana Hämeenlinnan normaalilyseossa ja suomalaisessa tyttökoulussa vuosina 1878–1881 ja Helsingin suomalaisessa alkeisopistossa vuosina 1882–1884. Hän hoiti Jyväskylän seminaarissa ensin väliaikaisena ja vuodesta 1877 alkaen vakinaisena historian ja kasvatusopin lehtorin virkaa. Yrjö-Koskinen oli myös kansakoulutarkastajana Uudenmaan läänissä. Yrjö-Koskinen toimi valtiopäivillä vuodesta 1885 alkaen ritaristossa ja aatelistossa. Hän oli ensimmäinen yksikamarisessa eduskunnassa suomen kieltä käyttänyt henkilö. Hänet valittiin eduskuntaan neljä kertaa. Jyväskylän seminaarin johtajaksi Yrjö-Koskinen ryhtyi vuonna 1895.<sup>133</sup> Yrjö-Koskisen toimi ennen Jyväskylän seminaaria Helsingin ylioppilaskunnan kirjaston kirjastonhoitajana vuosina 1882–1886.<sup>134</sup> Seminaarin kirjastoon Yrjö-Koskinen toi järjestelmällisyyttä ja valiokuntatyöskentelyn, jossa päätettiin kirjaston vuotuisesta budjetista. Valiokuntatyöskentelyn kautta opettajakunta pääsi aiempaa enemmän vaikuttamaan kirjallisuuden hankintoihin.<sup>135</sup>

Suomalaiskansallisen kasvatuksen saanut Yrjö-Koskinen oli kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista ja sivistyskysymyksistä. Siinä missä Halila kuvaili Leinbergin kokeneen 1880-luvulla alkaneen kulttuurin muutoksen vieraaksi, niin Yrjö-Koskisen hän kuvailee olleen enemmän ”uuden ajan ihminen”. Yrjö-Koskinen näki seminaarissa epäkohtia, joita hän lähti muuttamaan uudistuksillaan, jotka avarsivat seminaarin ilmapiiriä ja toivat sinne toimintaa. Myös hajalleen ajautunut opettajakunta muuttui hänen kaudellaan yhtenäisemmäksi. Yrjö-Koskisen aikana seminaarin tilikirjanpito vaihdettiin suomenkieliseksi; pöytäkirjanpito oli ollut suomenkielistä seminaarin alusta saakka. Välit oppilaisiin lämpenivät ja Yrjö-Koskisen aikana sallittiin toverikuntatyö, joka oli Leinbergin kaudella kielletty lakkoilun vuoksi. Yrjö-Koskinen siirtyi Koulutoimen Ylihallituksen kansakoulutarkastajaksi ja Koulutoimen Ylihallituksen johtajaksi 1902. Hän pysyi Ylihallituksen johtajana kuolemaansa saakka.

<sup>132</sup> Mikkola et al 1937, 151–152; Halila 1963, 64.

<sup>133</sup> Mikkola et al 1937, 152.

<sup>134</sup> Kuusi 2011, 40.

<sup>135</sup> OKP 1895–1899, JSA JyMA.

Virassa hän vaikutti kansansivistystä koskevaan lainsäädäntöön ja osallistui kansakoululaitoksen sisäiseen kehittämiseen – osittain vaikeiden sortokausien aikana. Johtajakautensa jälkeen Yrjö-Koskinen pysyi kirjeenvaihdossa Kosti Raition kanssa, joissa he käsittelivät seminaarin ongelmia. Lisäksi Yrjö-Koskinen on muun muassa toiminut Jyväskylän kaupungin valtuuston puheenjohtajana sekä kansakoulun oppikirjojen suunnitteluun asetetun komitean puheenjohtajana 1894–1898. Hän on julkaissut muun muassa *Suomen historia kansakouluja varten* -teoksen.<sup>136</sup>

Kosti Raitio (1855–1924) toimi Jyväskylän seminaarin neljäntenä johtajana vuosina 1900–1912 (ks. Liite 4D). Raitio valmistui filosofian kandidaatiksi vuonna 1881. Hän toimi suomen kielen ja ruotsin kielen lehtorina Sortavalan seminaarissa 1881–1889. Muiden johtajien tavoin myös Raitio toimi kansakoulutarkastajana, Viipurin läänissä ja kahdeksannessa piirissä. Raitio työskenteli myös suomen kielen lehtorina Jyväskylän seminaarissa vuosina 1895–1896, josta hän siirtyi Raahen vastaperustetun seminaarin johtajaksi 1896, jossa hän työskenteli kunnes siirtyi Jyväskylän seminaarin johtajaksi 1900. Hän erosi seminaarin johtajuudesta vuonna 1912 täysinpalvelleena. Raitio toimi myös sihteerinä kansakoulujen oppikirjojen suunnittelemista varten asetetussa komiteassa 1894–1898. Hän on myös kuulunut asuinpaikkoihinsa valtuustoihin. Raitio on tehnyt useita oppikirjoja: *Äidinkielen alkeisoppi*, *Hiljaisia kirjoitusharjoituksia*, *Kieliopillisia harjoituksia*, *Kieliopin alkeita*, *Hiljaisia kieliharjoituksia* ja useita lukukirjoja sekä osallistunut Otavan lukukirjasarjan toimittamiseen.<sup>137</sup> Raition kaudella kirjasto ei kokenut suuria muutoksia: valiokuntatyöskentelyä jatkettiin. Kirjastoon lähes vuosikymmeniä valmisteltu kirjaluettelo saatiin Raition kaudella valmiiksi ja painoon.<sup>138</sup>

Aikansa hengen mukaisesti kolme ensimmäistä seminaarin johtajaa Cygnaeus, Leinberg ja Yrjö-Koskinen olivat säätyläissuvuista. Yhteiskunnan muutosta kuvastaa se, että Seminaarin kolme viimeistä johtajaa Kosti Raitio, Nestor Ojala ja Juho Mikael Mikkonen olivat kotoisin suomalaisista maalaiskodeista. Halilan mukaan Raitio oli johtajana tasainen ja oikeudenmukainen. Raitio toimi johtajana sortovuosien aikaan ja joutui asettumaan puolustuskannalle kehityksen hidastuessa sortokauden seurauksena. Kaikkia uudistuksia

---

136 Mikkola et al 1937, 152; Halila 1963, 65–68.

137 Mikkola et al 1937, 152–153.

138 OKP 1900–1905, JSA JyMA.

lykättiin siinä pelossa, että venäläiset periaatteet pääsisivät liiaksi vaikuttamaan seminaariin. Lisäksi opettajakunnan keskuudessa muutamat henkilöstöongelmat aiheuttivat huolta. Raitio ei ollut uudistaja, mutta on otettava huomioon hänen kaudellaan vallinnut yhteiskunnallinen tilanne. Raitio kuului suomalaiseen puolueeseen. Raition kaudella seminaariin rakennettiin lisää rakennuksia, muun muassa vuonna 1905 Yrjö Blomstedtin suunnittelemana piirustus- ja veistosalirakennus Villa Rana.<sup>139</sup>

Vastuu kirjastonhoidosta on ollut alusta saakka vuorotellen jollain miesopettajalla, vasta myöhemmin naisopettajat alkoivat myös osallistua kirjaston hoitoon.<sup>140</sup> Seminaarin kirjaston ensimmäiseksi hoitajaksi opettajankokous valitsi opettaja Karl Gustaf Göösin, joka myös suostui kyseiseen tehtävään.<sup>141</sup> Göös luopui kirjaston hoitajan tehtävästä vuonna 1866, jolloin hänen tilalleen valittiin opettaja Ernst Jacob Valdemar Bonsdorff.<sup>142</sup> Bonsdorffia kirjastonhoitajana seurasi vuonna 1876 lehtori Karl Johan Hägman ja hänen jälkeensä lehtori Hugo Adolf Rönneberg. Rönneberg kuoli yllättäen vuonna 1902, jonka jälkeen kirjastonhoitajan toimi määrättiin voimistelun ja terveystoiminnan kollegalle.<sup>143</sup>

Karl Gustaf Göös (1837–1917) oli Seminaarin kirjaston ensimmäinen hoitaja vuosina 1863–1865 (ks. Liite 5A).<sup>144</sup> Koulutukseltaan Göös oli ylioppilas, hän oli lisäksi suorittanut Porvoon tuomiokapitulissa tietopuolisen ja käytännöllisen opettajatutkinnon 1857. Valtiolta saamansa matka-apurahan avulla hän teki tutustumismatkan Ruotsiin, Saksaan ja Sveitsiin, joissa hän tutki voimistelun opetusta sekä harjoitti lääketieteen opintoja kahden vuoden ajan Tukholmassa, Berliinissä, Leipzigin ja Zürichissä. Seminaariin hän tuli vuonna 1863 voimistelun opettajaksi ja toimi kyseisessä myöhemmin lehtorin viraksi muutetussa toimessa 20 vuoden ajan. Ennen Jyväskylän seminaaria hän oli toiminut opettajana Savonlinnan alkeiskoulussa 1857 ja Helsingin ruotsalaisessa lyseossa 1858. Göös oli mukana lukuisissa asioissa, kuten kunnallistehtävien hoitajana Jyväskylässä ja Helsingissä, mutta hänet tunnetaan parhaiten koulu- ja opetustarpeiden kaupan perustamisesta. Göös muodosti kirjakaupan ja kustannusliikkeen omistavan maisteri A. G. Weilin kanssa yhtiön.<sup>145</sup>

---

139 Halila 1963, 203–206.

140 Valtonen 2009b, 136–137.

141 OKP 7.9.1863, JSA JyMA.

142 OKP 8.2.1863 & 8.2.1866, JSA JyMA.

143 OKP 2.6.1876, 23.5.1902 & 22.8.1902, JSA JyMA.

144 OKP 7.9.1863 & 8.2.1865, JSA JyMA.

145 Mikkola et al 1937, 161–162.

Weilin & Göös perustettiin 1872. Kirjakauppatoiminta muuttui nopeasti kirjapainopainotteiseksi jonka yhteyteen tuli myös kirjastomo. Kustantamoita tutkineen Kai Häggmanin mukaan Weilin & Göösillä vaikuttaa olleen alussa etuoikeus seminaariin, opetusviranomaisiin ja kansakoululaitokseen. Sen lisäksi että liike sai apua senaattori Johan Philip Palménilta<sup>146</sup>, senaatti myös avusti tekijänoikeusmaksuissa oppikirjantekijöille. Lisäksi Göös oli naimisissa Uno Cygnaeuksen sisarentyttären kanssa. Weilin & Göös onnistui saada muutamassa vuodessa haltuunsa opetusvälinemarkkinat. Weilin & Göös julkaisi nopealla tahdilla 14 oppikirjaa sekä toimitti kouluille karttoja, maapalloja ja kirjoitusvälineitä, joita tulevat kansakoulunopettajat oppivat käyttämään ollessaan seminaarin oppilaina. Weilin & Göös muutettiin 1883 Helsinkiin, jossa sen toiminta alkoi kukoistaa ja siitä tuli graafisen alan suurin yritys. Weilin & Göös vei 1887 Frenckel & Son yhtiöltä kilpailutuksessa almanakkaprivilegion<sup>147</sup>, sai kirkolliskokouksessa hyväksytyt uuden virsikirjan painamisoikeuden ja löysi menestymiskanavan konttoritarvikemarkkinoilta. Weilin & Göösin menestykseen luotsannut Karl Gustaf Göös vetäytyi yhtiön johdosta 1902.<sup>148</sup>

Ernst Jacob Valdemar Bonsdorff (1842–1936) oli Seminaarin kirjaston toinen hoitaja vuodesta 1865 eteenpäin tarkastelemallani ajanjaksolla (ks. Liite 5B).<sup>149</sup> Koulutukseltaan Bonsdorff valmistui filosofian kandidaatiksi sekä maisteriksi vuonna 1863 ja lisensiaatiksi ja tohtoriksi vuonna 1871. Bonsdorffista tuli matematiikan lehtori seminaariin lukuvuoden 1864–1865 alussa ja tässä virassa hän toimi vuoteen 1876 saakka. Sen jälkeen hän siirtyi Hämeenlinnaan suomalaisen normaalilyseon matematiikan ja luonnontieteiden yliopettajaksi. Bonsdorff toimi myös muun muassa Porvoon hiippakunnan kouluopettajien edustajana kaikilla säätyvaltiopäivillä 1891–1901 ja kahdesti oppikoulujen ylitarkastajana sekä kauppakoulujen tarkastajana 1902–1915. Näiden lisäksi Bonsdorff ehti olla mukana monessa, kuten Tiedeakatemian jäsenenä vuodesta 1908 ja perustamassa henkivakuutusyhtiöitä. Hän sai professorin arvonimen vuonna 1884.<sup>150</sup>

---

146 Senaattori ja senaatin kirkollistoimikunnan päällikkö J. Ph. Palmén oli tarkastusmatkalla seminaarissa 1870-luvulla, jolloin hän kertoi kansakoulunopettajien toivovan lisää opetusvälineitä, joita oli sillä hetkellä liian vähän saatavissa. Karl Gustaf Göös sanoi perustavansa opetusvälinekaupan, mikäli Palmén auttaisi häntä saamaan alkupääoman, minkä hän tekikin korottoman valtionlainan muodossa. Ks. lisää Häggman 2008, 191.

147 Alamankkojen painamisoikeus säilyi Weilin & Göösillä yli sadan vuoden ajan.

148 Häggman 2008, 233–239.

149 OKP 8.2.1865, JSA JyMA.

150 Mikkola et al 1937, 158.

Aiemmin mainitun oppikirjojen painajan, Weilin & Göösin, oppikirjojen tekijöinä olivat usein muut seminaarin opettajat. Näistä tärkeimpinä oli Ernst Bonsdorff jonka matematiikan kirjat olivat pitkään suosittuja. Hän, kuten myös Weilin & Göös, siirtyi Helsinkiin. Bonsdorff sitoutui Weilin & Göösiin huomattavana osakkeenomistajana, jonka lisäksi hän toimi johtokunnan jäsenenä ja puheenjohtajana. Bonsdorffia on kutsuttu kirja-alan tienraivaajaksi ja malliesimerkiksi siinä, että kustannustoiminta voi alkaa ensin kirjailijana ja myöhemmin siirtymisenä omistajaksi, neuvojaksi ja jopa johtajaksi. Bonsdorffilla oli myös hyödyllisiä kontakteja yliopistossa ja valtiopäivillä sekä opetushallinnossa. Hänellä oli myös kontakteja suomalaismielisissä Kansallis-Osake-Pankin ja Pohjolan kaltaisissa paikoissa.<sup>151</sup>

Karl Johan Högman (1850–1893) toimi seminaarin matematiikan lehtorina 1876–1893 ja kolmantena kirjastonhoitajana 1876–1893 (ks. Liite 5C). Högman valmistui ylioppilaaksi vuonna 1869 ja filosofian kandidaatiksi vuonna 1874 sekä lainopin kandidaattitutkinnon 1887. Hän toimi myös Jyväskylän kaupungin edustajana useilla valtiopäivillä vuodesta 1885 alkaen. Hän julkaisi teokset *Valossa*, *Lu'unlasku kansakoulussa* ja *Laskuharjoituksia kansakouluja varten*.<sup>152</sup> Hugo Adolf Rönneberg (1848–1902) puolestaan toimi seminaarin suomen kielen, ruotsin kielen ja historian kollegana vuosina 1887–1902 sekä neljäntenä kirjastonhoitajana 1893–1902 (ks. Liite 5D). Rönneberg valmistui ylioppilaaksi Jyväskylän lyseosta 1865 ja filosofian kandidaatiksi 1873. Hän toimi väliaikaisena opettajana Jyväskylän ja Oulun lyseoissa sekä suomen, ruotsin, latinan ja kaunokirjallisuuden opettajana Helsingin suomalaisessa alkeisopistossa 1884–86.<sup>153</sup>

Opettajakokoukset olivat seminaarin päättävä elin. Ne ovat olleen tärkein elin päätettäessä Seminaarin kirjastoa koskevista asioista yhdessä johtajan kanssa. Niinpä seminaarin kirjastoon ja sen kokoelmien hoitoon ja karttumiseen on ollut vuosien 1863–1905 välillä vaikuttamassa paljon eri henkilöitä. Useat opettajat tekivät opettamistaan aineista oppikirjoja; monet näistä olivat ensimmäisiä suomenkielisiä oppikirjoja kyseisistä oppiaineista<sup>154</sup>. Seminaarin opettajakunta oli siis valveutunutta ja monet lehtoreista ja opettajista ovat olleet aikanaan myös merkittäviä yhteiskunnallisia vaikuttajia.

---

151 Häggman 2008, 236.

152 Mikkola et al 1937, 166.

153 Mikkola et al 1937, 179.

154 Häkkinen 2002, 54–55.

Oppilaat tulivat mukaan kirjaston hoitoon, kun kirjastonhoidon opetus aloitettiin lukuvuonna 1910–1911 siten, että kirjastonhoitaja perehdytti lukuvuoden alussa oppilaat kirjastonhoidon järjestelmään. Oppilaat saivat myös hoitaa seminaarin ja harjoituskoulujen kirjastoja vuorottelevina ryhminä kirjastotunteina.<sup>155</sup> Kirjastonhoidon opetuksesta kerrotaan Seminaarin lukuvuoden 1913–1914 vuosikertomuksessa: ”Tietopuolista kirjastonhoidon opetusta ovat mies- ja naiskokelaat tänäkin lukuvuonna erityisinä luokkatunteina siten, että kirjastonhoitaja on perehdyttänyt heitä kirjastonhoidon yleisiin periaatteisiin, lainausmenettelyihin, luettelointiin, kirjain hoitoon y.m.s. sekä kirjastoliikkeen historialliseen kehitykseen, käytännöllistä siten, että ovat vuorottelevina ryhminä saaneet ottaa osaa käytännölliseen lainaustoimeen seminaarin kirjastossa sekä muutenkin työskennellä siellä kirjastonhoitajan ohjaamina.”<sup>156</sup>

Kirjastonhoidon opettaminen seminaarin oppilaille oli tarpeellista sen vuoksi, että kansakoulunopettajat monesti joutuivat hoitamaan paikkakunnilla yleisiä kirjastoja eli niin sanottujen kyläkirjastoja ja kansankirjastoja. Koulukirjastojen arvostus nousi 1900-luvun alussa, ja ne alettiin nähdä hyödyllisinä ja tehokkaina eikä enää niinkään ajan hukkana ja koulutyöskentelyn häiritsijänä. Helle Cannelinin (myöhemmin Kannila) oppikirjaa käytettiin myöhemmin kirjastonhoidon teoreettisessa opetuksessa.<sup>157</sup>

---

155 Jyväskylän seminaari, Kertomus lukuvuodelta 1910–1911.

156 Jyväskylän seminaari, Kertomus lukuvuodelta 1913–1914.

157 Halila 1963, 26.

## 4 KOKOELMIEN MUODOSTUMINEN

### 4.1 Ostot, vaihdot ja lahjat

Seminaarin kirjaston perustamiseen ja hoitamiseen oli saatu vaikutteita Sveitsistä, jossa oli yleistä, että seminaarien kirjastoilla oli laajat kokoelmat. Heli Valtosen mukaan tieteen, tutkimuksen ja kirjaston kokoelmat olivat itse asiassa seminaarin toiminnan sivutuotteita, joiden avulla haluttiin varmistaa tulevien kansakoulunopettajien mahdollisimman laaja perehtyneisyys opettamiinsa aineisiin ja muutamiin yleissivistäviin oppiaineisiin. Kartuttaessaan seminaarin kirjaston kokoelmia eri tavoin opettajakunta tuli samalla keränneeksi sangen kattavan pohjan Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun tieteelliselle kirjastolle, josta tuli myöhemmin pohja Jyväskylän yliopiston kirjastolle.<sup>158</sup>

Kokoelma muodostui kirjalahjoitusten, kirjojen ostojen ja kirjojen vaihtojen kautta. Seminaarin määrärahat olivat etenkin alussa vähäiset. Seminaari koetti tästä syystä kartuttaa kokoelmaa lahjoituspyynnöillä, missä onnistuttiin.<sup>159</sup> Kirjojen lisäksi Jyväskylän seminaarille lahjoitettiin muun muassa kolikoita ja eläinnäytteitä.<sup>160</sup> Vuonna 1869 opettajakokouksessa ilmoitettiin Jyväskylän seminaarin kirjaston suuruudeksi 600 teosta ja päätettiin, että kyseiset teokset tulisi kirjoittaa ylös, jotta kirjoista saataisiin aikaiseksi luettelo.<sup>161</sup> Samana vuonna todettiin, että seminaarin kirjastosta löytyi useista kirjoista duplikaatteja eli kaksoiskappaleita. Opettajakunta päätti, että kyseisiä kaksoiskappaleita ei myytäisi tai heitettäisi pois, vaan niillä alettaisiin käydä vaihtokauppaa.<sup>162</sup> Vuoteen 1905 mennessä kokoelman suuruus oli kasvanut yli 6 000 kirjaan, joista seminaari laati painetun kirjaluetellon. Vuonna 1915 kirjojen määrä oli jo 12 000 kappaletta, ja seminaarin toiminnan loppuessa vuonna 1934 noin 16 000–17 000 kappaletta.<sup>163</sup>

Tarkastelemallani ajanjaksolla johtaja ja opettajakunta eivät kieltäytyneet yhdestäkään lahjoituksesta tai jos näin on tehty, sitä ei ole käsitelty pöytäkirjoissa. Sen sijaan opettajakunta kieltäytyi muutamaankin otteeseen ostamasta kaupiteluja kirjoja, vaikka toisinaan olisi ollut

---

158 Valtonen 2009b, 137.

159 Halila 1963, 141–142.

160 OKP 1863–1869, JSA JyMa.

161 OKP 21.9.1869, JSA JyMa.

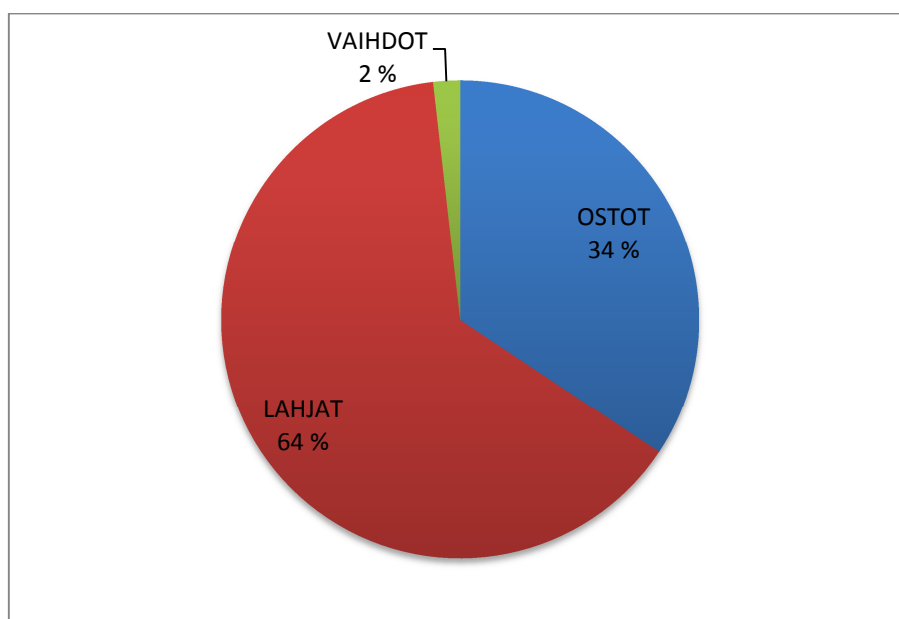
162 OKP 5.11.1869, JSA JyMa.

163 Jokipii 1997, 6; Paakkinen 1989, 108; Audejev 1978, 21.



tarjolla ostettavaksi pedagogista kirjallisuuttakin<sup>164</sup>. Kokoelman karttumisessa korostui pitkään lahjoitusten osuus, ja vasta myöhemmin ostojen merkitys alkoi kasvaa.<sup>165</sup> Ensimmäisiä ostoja oli 4.6.1864 pöytäkirjassa ilmoitettu osto Frenckell & Son kirjakaupasta Helsingistä. Seminaariin oli ostettu 454 markalla 85 pennillä suomenkielisiä kirjoja.<sup>166</sup> Frenckell oli 1800-luvun alussa Suomen suurin kirjapaino- ja kustannusyritys, joka oli Frenckellin kirjanpainaja- ja kirjakauppiassuvun hallussa. Vuonna 1841 Tampereen tehtaalle hankittiin Suomen ensimmäinen paperikone, ja 1840 luvulta alkaen oikeastaan kaikki Suomen sanomalehdet painettiin Frenckellin konepaperille. Painotuotteiden valmistus ja levitys oli Frenckelille vain yksi osa kaupankäyntiä, sillä he harjoittivat myös kiinteistökauppoja, rahanlainausta ja laivanvarustusta. Vielä 1850-luvullakin Frenckell oli Suomen suurin kirjapaino, jonka henkilökunta oli parhaimmillaan noin neljäkymmentä.<sup>167</sup>

**Kaavio 1.** Ostojen, lahjojen ja vaihtojen välinen suhde seminaarin kirjaston kokoelmissa 1863–1905.



Lähde: Jyväskylän seminaarin arkisto, opettajakunnan pöytäkirjat 1863–1905. JyMA.

164 Ks. esim. OKP 1.4.1895, JSA JyMa.

165 OKP 1863–1905, JSA JyMa.

166 Ks. esim. OKP 4.6.1864, JSA JyMa.

167 Häggman 2008, 55–58 & 66.

Kaavioon 1 on laskettu kaikki vuosina 1863–1905 tehdyt lahjoitukset, ostot ja vaihdot (ks. Liite 3). Kyse ei ole kirjojen määrästä, vaan siitä, kuinka monessa pöytäkirjan pykälässä on käsitelty lahjoja, ostoja ja vaihtoja. Kirjojen lukumäärää ei ole aina kirjattu pöytäkirjan pykäliin, joten on mahdotonta laskea kirjojen määrää tarkasti. Laskemalla pöytäkirjan pykäliden määrä selviää, miten aktiivisesti ostoja ja vaihtoja tehtiin lahjoituksiin nähden. Ostot ja vaihdot ovat seminaarin kirjastolle aktiivista toimintaa ja lahjoitukset passiivista. Mikäli taulukossa olisi tarkasteltu kirjojen kappalemääriä, niin arvioisin, että lahjoitusten määrä olisi huomattavan paljon suurempi kuin ostojen. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että lahjoittajia ja lahjoituksia on määrällisesti enemmän. Toisekseen useaan otteeseen lahjoituksissa on ollut kyse kymmenien, ellei satojenkin kirjojen suuruisista lahjoituksista<sup>168</sup>. Ostoissa määrät alkoivat nousta vasta 1890-luvulla, jolloin kirjaston kirjoihin ja opetusvälineisiin varattu vuotuinen budjetti selvästi kasvoi. Vuonna 1897 budjetti oli ensimmäistä kertaa 1000 markkaa, ja kirjoja alettiin ostaa enemmän ja säännöllisemmin kuin aiemmin<sup>169</sup>. Ennen 1890-lukua suurin yksittäinen ostos oli vuonna 1873 tehty 17 kirjan suuruinen ostos, jonka hintaa ei kerrota.<sup>170</sup>

Yhteensä pöytäkirjojen eri pykälissä käsiteltiin ostoja, lahjoja ja vaihtoja 495 kertaa. Kaaviosta 1 näkyy, että lahjoituksista ilmoitettiin 64 % pöytäkirjojen pykälissä eli 316 kertaa. Ostoehdotuksia ja ostopäätöksiä pöytäkirjoissa käsiteltiin 34 % verran eli 170 kertaa. Vaihtoja pöytäkirjoissa tehtiin ainoastaan 2 % eli yhdeksän kertaa. Hankinnoista päätti johtaja ja opettajakunta. Oppilaat otettiin mukaan kirjojen ostopäätöksiin vasta johtaja Yrjö-Koskisen kaudella vuonna 1899, ja tuolloinkin kyse oli ainoastaan oppilaiden ”lukusuojiin” hankittavasta kirjallisuudesta<sup>171</sup>.

Seminaarin johtajilla oli keskeinen rooli lähes kaikessa seminaarin toiminnassa, ja he olivat opettajakokouksien puheenjohtajia aina kun olivat niissä läsnä. Johtajat vaikuttivat paljon kirjastoa koskevien päätösten esittelemiseen ja toimeenpanoon, mutta myös opettajakunnalla oli tärkeä rooli. Vaikka johtajalla oli paljon valtaa, hän tarvitsi päätöksille opettajakunnan hyväksynnän, ja monista asioista äänestettiin. Kirjojen ostoista päätettäessä opettajakunnan jäsenillä oli oikeus ehdottaa kirjoja ostettavaksi sekä päättää, ostettiinko ehdotettuja kirjoja

---

168 Ks. esim. OKP 11.3.1869 & 10.12.1886, JSA JyMa.

169 OKP 1897–1905, JSA JyMa.

170 Esim. OKP 10.9.1873, JSA JyMa.

171 OKP 5.5.1899, JSA JyMa.

vai ei. Kirjastonhoitaja ehdotti toistuvasti ostettavaksi suomalaista kirjallisuutta Leinbergin kauden loppupuolella, mutta muutoin yksikään opettaja ei nouse yli muiden ehdotusten määrässä.<sup>172</sup> On mielenkiintoista, että seminaarin kirjastoa oli ikään kuin hoitamassa niinkin suuri ryhmä kuin koko opettajakunta, vaikka pääasiallinen vastuu näyttää olleen johtajalla ja kirjastonhoitajalla. 1800-luvulla kirjastojen hoito oli monin paikoin vaillinaista, sillä hoitaja ei usein saanut palkkaa, eikä asiaa pidetty kovin tärkeänä, ja esimerkiksi kirjastokohtaiset tilastot ovat epäluotettavia. 1800-luvun lopulla kirjastojen ylläpitäminen kunnallistui, mutta erilaisten seurojen ja yhdistyksien pitämien kirjastojen määrä oli huomattava.<sup>173</sup>

Yrjö-Koskisen johtajakaudella vuodesta 1896 lähtien seminaarin päätöksentekoon tulivat mukaan voimakkaasti erilaiset valiokunnat, ja tämä vaikuttaa lisänneen opettajakunnan merkitystä entisestään. Jo Leinbergin aikana oli ollut valiokuntatyöskentelyä, mutta ei niin suurena määränä kuin Yrjö-Koskisen kaudella. Kun kokouksessa nousi esille opettajakunnan huomiota vaativa aihe, saatettiin asiaa valmistelemaan ja ehdotusta tekemään valita valiokunta, joka koostui useasti johtajasta ja johtajattaresta sekä opettajiston jäsenistä. Myös kirjastoon liittyvissä asioissa muodostettiin valiokuntia, etenkin kun päätettiin vuotuisten kirjastoa ja kokoelmia varten määrättyjen määrärahojen käytöstä. Valiokunta muodostettiin myös seminaarin kirjaston luettelon kokoamista varten. Määrärahojen jakamisesta päättävässä valiokunnassa opettajiston jäsenet vaihtelivat, mutta mukana oli tarkastelemallani ajanjaksolla aina johtaja, johtajatar ja kirjastonhoitaja.<sup>174</sup> Valiokuntatoiminta jatkui johtaja Kosti Raition kaudella.<sup>175</sup>

Nykyisissä kirjastoissa on yleensä paljon henkilökuntaa, joka on järjestäytynyt hierarkkisesti ja jokaisella on oma toimialansa. Päätöksentekijät saattavat vaihdella kirjastoittain, mutta päätöksenteko on melko säädeltyä. Tilanne oli toinen 1800-luvulla, jolloin harvalla kirjastolla oli edes omaa henkilökuntaa. Kirjastojen ammatillistuminen tapahtui vasta myöhemmin. Raine Wilén on tutkinut päätösten tekoa nykyaikaisissa tieteellisissä kirjastoissa. Tieteellisten kirjastojen varojen jakamisesta päätti yleensä kirjastonjohtaja, mutta joissain tapauksissa myös työryhmä tai toimistopäällikkö. Rahojen käytön seurannan päävastuu oli yleensä hankintaosastojen kirjastonhoitajilla. Hankintaehdotuksia tekivät seuraavat ryhmät: kirjaston

---

172 OKP 1863–1905, JSA JyMa.

173 Mäkinen 2009b, 175–208.

174 OKP 24.1.1896, 4.12.1896, 16.12.1897, 18.11.1898 & 5.5.1899, JSA JyMa.

175 Ks. esim. OKP 26.1.1900, 15.1.1902 & 24.1.1905, JSA JyMa.

henkilökunta, opettajat ja tutkijat, opiskelijat sekä muut kehysorganisaatiot. Nämä ryhmät tekivät hankintaehdotuksia lähes kaikissa kirjastoissa. Kirjaston henkilökunta tietenkin teki ehdotuksia kaikissa tutkituissa kirjastoissa. Jakaumat näiden ryhmien välillä olivat suuria. Pääasiassa hankintaehdotuksia tekivät joko kirjastojen henkilökunta tai opettajat ja tutkijat. Opiskelijoiden ja kehysorganisaatioiden tekemiä ehdotuksia oli huomattavasti vähemmän. Hankintapäätökset hyväksyi lähes aina joko kirjastonjohtaja tai hankintaosaston kirjastonhoitaja.<sup>176</sup> Päätöksenteko ja päätöksentekijät ovat siis hyvin erilaisia kuin seminaarin aikana. Vaikka molemmissa on kyseessä instituution yhteydessä oleva kirjasto, niin seminaarin kirjastolla ei ollut henkilökuntaa kuin yksi henkilö ja hänkin omien opetustöiden ohessa. Seminaarin kirjaston hankinnoista päätti oppilaitoksen johtaja yhdessä muun opettajakunnan kanssa. Kirjastonhoitaja tosin sai tehdä jonkin verran muuhun kirjastotyöhön liittyviä päätöksiä.

Länkelän jo vuonna 1863 esittämä ajatus koko suomalaisen kirjallisuuden hankkimisesta on näkynyt koko tarkasteluajanjakson ajan. Jo vuonna 1866 johtaja Uno Cygnaeus ehdotti seuraavan kerran varojen käyttöä suomalaisen kokoelman täydentämiseksi. Vuonna 1869 johtaja Leinberg ehdotti, että Suomalaiselta Kirjallisuuden Seuralta anottaisiin näiden lehtijutun mukaan kirjastosta ”eroittelemia tarpeettomia kirjoja”. Vuonna 1879 päätettiin kirjastonhoitaja Högmännin esityksestä tilata suomenkielisiä kirjoja ”jotka puuttuivat kokoelmasta”. Vuonna 1889 kirjastonhoitaja ja lehtori Yrjö-Koskinen ehdottivat jälleen kotimaisen kirjallisuuden ostamista. Samoin vuonna 1891 kirjastonhoitaja ehdotti suomalaisten kirjojen ostamista, samoin kuin vuonna 1893 ja 1894. Kirjastonhoitaja Högman oli tehnyt vuonna 1886 luettelon siitä suomalaisesta kirjallisuudesta, joka hänen mukaansa vielä puuttui kirjastosta. Tämän seurauksena opettajakunta päätti anoa puuttuvia kirjoja Suomalaiselta Kirjallisuuden Seuralta.<sup>177</sup> Kaikki Y. K. Yrjö-Koskisen ja Kosti Raition kausilla valiokuntien tekemät ehdotukset ja ostot koskivat ainoastaan suomalaista kirjallisuutta.<sup>178</sup>

Ajatusta suomenkielisen kokoelman kartuttamisesta voi verrata jopa tieteellisen kirjaston Fennica-ajatteluun sekä myöhemmin Jyväskylän kasvatusopillisen kirjaston Fennica-kokoelman kartuttamiseen. Fennica-kokoelma karttui kasvatusopillisessa kirjastossa

---

<sup>176</sup> Wilén 1993, 33–66.

<sup>177</sup> OKP 1963–1905, JSA JyMa.

<sup>178</sup> OKP 1894–1905, JSA JyMa.

vapaakappaleoikeuden lisäksi ostamalla, tosin ostomahdollisuudet olivat huonot 1950-luvulle saakka, ja ulkomaisia teoksia saatiin lähinnä lahjoituksina. Vaihtojen avulla hankittiin puuttuvaa aineistoa, ja Fennicaa pyydettiin myös lahjoituksina. Kirjastojen välinen yhteistoiminta lisääntyi 1950-luvun lopulta alkaen, mikä helpotti osaltaan asioita.<sup>179</sup>

Jyväskylän seminaarin kirjaston kirjojen ostopäätösten tai kirjojen ostojen ilmoitusten yhteydessä pöytäkirjoissa ei kovin usein ole ilmoitettu, mistä kirjat aiottiin hankkia tai hankittiin. Ilmeisesti näissä tapauksissa ne ostettiin paikallisista kirjakaupoista tai jostain muusta vakiintuneesta ostopaikasta. On kuitenkin joitain pöytäkirjoja, joissa paikka ilmoitetaan erikseen. Näitä muita ostopaikkoja olivat lähinnä erilaiset huutokaupat, mutta muutamaan otteeseen johtaja Leinberg osti kirjoja antikvariaateista, muun muassa Tukholman antikvariaatista.<sup>180</sup> Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralla oli Jyväskylässä ilmeisesti toimipiste, josta saattoi myös hankkia kirjallisuutta, esimerkiksi 1863 lukuvuoden alun opettajakokouksen pöytäkirjassa mainitaan SKS: ”Johtaja luki myös kirjeen Suomalaisen kirjallisuusseuran kirjaston hoitajalta, jossa ilmoitetaan Seuran päättäneen seminaarille lahjoittaa seuran toimittamia kirjoja ja kysytään, mitkä kirjat näistä täkäläisessä kirjakaupassa saatavana ovat.”<sup>181</sup> Kyse saattoi myös olla jostain muusta kirjakaupasta, jossa myytiin SKS:n kirjoja. Joka tapauksessa Jyväskylä sai oman Suomalaisen Kirjallisuuden Seuransa 1865, mutta se toimi vain vuoteen 1869 saakka, jonka jälkeen sen yli 400 kirjaa sisältävä kirjasto siirrettiin W. S. Schildt-Kilpisen haltuun<sup>182</sup>.

Jyväskylän seminaarin kirjasto ei pelkästään hankkinut kirjoja itselle ja ottanut lahjoituksia vastaan, vaan se myös lahjoitti ja myi duplikaatteja pois. Jyväskylän seminaari lahjoitti kirjoja muiden seminaarien kirjastoihin, kun nämä perustettiin, kuten Sortavalan kirjastoon vuonna 1880.<sup>183</sup> Kiinnostava lahjoitus, joka ei lopulta toteutunut, oli vuonna 1886 tehty päätös lahjoittaa Jyväskylän seminaarin kirjaston ainoa kappale Mikael Agricolan teoksesta *Ennustukset* Helsingin Keisarillisen Aleksanterin yliopiston kirjastolle, josta tuolloin luultiin kirjan puuttuvan. Kuninkaallinen Turun Akatemian kirjasto paloi vuonna 1827 Turun palon yhteydessä. Turussa sijainnut Turun akademia ja sen kirjasto siirrettiin palon jälkeen

---

179 Paakkinen 1989, 107–119.

180 Ks. esim. OKP 5.11.1869, 16.9.1887, 24.10.1890, 25.9.1891, 23.5.1892, JSA JyMa.

181 OKP 17.9.1863, JSA JyMa.

182 Lahtinen 1963, 11.

183 Ks. esim. OKP 19.9.1873, 29.9.1879 & 10.9.1880, JSA JyMa.

Helsinkiin ja nimettiin Keisarillisen Aleksanterin yliopistoksi. Kirjaston kokoelmat jouduttiin keräämään uudelleen. Palosta olivat selvinneet vain lainassa olleet teokset, joita oli 328 teosta 828 niteenä. Kirjaston kokoelmien uudelleen rakentamista varten kerättiin kirjoja ja rahaa. Kirjastonhoitaja Pippingin vetoamus Suomen kansalle koski erityisesti suomalaista kirjallisuutta.<sup>184</sup> Ehkä tämä vaikutti myös seminaarin halukkuuteen lahjoittaa kirjastolle heille itselleen ainutlaatuinen teos. Asia kuitenkin raukesi, kun saatiin tieto, että yliopiston kirjastossa olikin useampi kappale kyseistä kirjaa.<sup>185</sup>

Ainoa vuosittain toistuva osto olivat sanomalehdet ja aikakauskirjat, joiden tilaamisesta päätettiin aina joka vuoden marraskuussa tai joulukuussa. Sanomalehdet ja aikakauskirjat tilattiin yleensä hyvin säännöllisesti, myös niinä vuosina, kun taloudellinen tilanne oli niin huono, että muita ostoja ei tehty.<sup>186</sup> Tilaamiseen liittyy myös muutamia erikoisia tapauksia. Vuonna 1884 koulutoimen ylihallitus ja Suomen senaatin kirkollistoimikunta lähettivät kirjeen, jossa Suomen Senaatti käski ylihallituksen valvoa, ettei seminaarille osoitettua rahaa käytetä muiden kuin sellaisten lehtien ja aikakauskirjojen tilaamiseen, jotka välittävät jokaiselle kansalaiselle tarpeellista yleisten asioiden tuntemista ja käsittelevät kansakoulun asioita tai muutoin ovat niin arvokkaita, että ansaitsevat tulla säilytetyksi seminaarin kirjastossa. Seminaari lähetti listan koulutoimen ylihallitukselle niistä sanomalehdistä ja aikakauskirjoista, joita he aikoivat tilata. Ylihallitus hyväksyi tilauksen muilta osin, mutta tilauksesta jouduttiin jättämään pois *Kaiku*, *Aura* ja *Östra Finland*.<sup>187</sup>

*Kaiku* oli vuoteen 1905 saakka K. F. Kivekkään omistuksessa. Kivekäs oli yksityisen suomenkielisen lyseon lehtori ja fennomaani. K. F. Kivekkäällä oli nuorempi veli, Lauri Kivekäs, joka oli yksi 1880-luvun radikaalin fennomanian johtohenkilöistä. K. F. Kivekäs kuului samaan suomalaisliikkeen siipeen, mutta *Kaiku* lehti luopui 1890-luvulla nuorsuomalaisesta radikalismista.<sup>188</sup> *Aura* oli turkulainen fennomaanilehti, jonka ensimmäinen näyttenumero ilmestyi 1880. Turussa toimi jo suomenkielinen lehti, *Turun sanomia*, mutta se oli ruotsinkielisen kustantamon painama ja kielipoliittisesti neutraali toisin kuin kielitaisteluun perustettu *Aura*. Suomenkielisen sivistyneistön lisäksi lehdellä oli

---

184 Knapas 2012, 87–90 & 105.

185 Ks. esim. OKP 26.2.1886, 5.3.1886 & 7.5.1886, JSA JyMa.

186 Ks. esim. OKP 1863–1905, JSA JyMa.

187 Ks. esim. OKP 12.12.1884 & 17.12.1885, JSA JyMa.

188 Tommila 1988a, 232.

yhteyksiä liikemaailmaan. Lehden nimi muuttui 1900 *Uudeksi Auraksi*.<sup>189</sup> Gabriel Lagus ja rehtori J. R. Relander perustivat *Östra Finland* -lehden 1875 ostettuaan Viipurissa kirjapainon. Lagus oli ollut päätoimittajana *Wibor Tidning* -lehdessä, mutta ollut tyytymätön sen svekomaanisuuteen eli ruotsalaismielisyyteen. Yhtiö purettiin erään osakkaan vararikon vuoksi 1887, ja kirjapainon sekä lehden kustannusoikeus huutokaupattiin. Vuoden 1884 jälkeen lehdellä oli ollut yhdeksän eri päätoimittajaa eikä selkeää poliittista suuntausta. 1890-luvun alussa lehti pyrki noudattamaan aiempaa sitoutumatonta ja liberaalia linjaa, mutta 1890-luvun puolivälissä se ryhtyi kannattamaan ruotsinkieltä ja läntisen kulttuuriperinnön säilyttämistä.<sup>190</sup>

Seuraavina vuosina asiaa ei enää käsitelty, joten ei ole tietoa, jatkuiko tarkkailu ja rajoittaminen tätä pidempään. Pöytäkirjoista ei myöskään suoraan selviä, mikä on johtanut tällaiseen tilanteeseen. Herää kysymys, olisiko etenkin *Kaikun* ja *Auran* kohdalla ostokieltoon vaikuttanut lehtien voimakas fennomaaninen linja. Kyse on saattanut siis olla eräänlaisesta kirkollistoimikunnan harjoittamasta sensuurista. Ainoat lähelle osuneet sensuuriasetukset ovat vuonna 1871 painoasetuksen muutos, jossa kiellettyjen asioiden luetteloa laajennettiin sekä vuonna 1885 annettu keisarillinen kirje, jossa määrättiin kenraalikuvernööreille oikeus lakkauttaa lehtiä varoituksesta<sup>191</sup>. On hyvin mahdollista, että jo vuonna 1884 lehtiin kohdistui erityistä tarkkailua. Syitä on voinut olla muitakin, esimerkiksi seminaarin edellisvuosien rakennusurakan aiheuttama tiukka rahatilanne tai jokin senaatin sisäinen asia. Tämä on tietävästi ainoa tilanne, jossa koulutoimen ylihallitus ja senaatti ovat puuttuneet seminaarissa tehtyihin hankintoihin tarkastelujaksollani.

---

189 Tommila 1988b, 189.

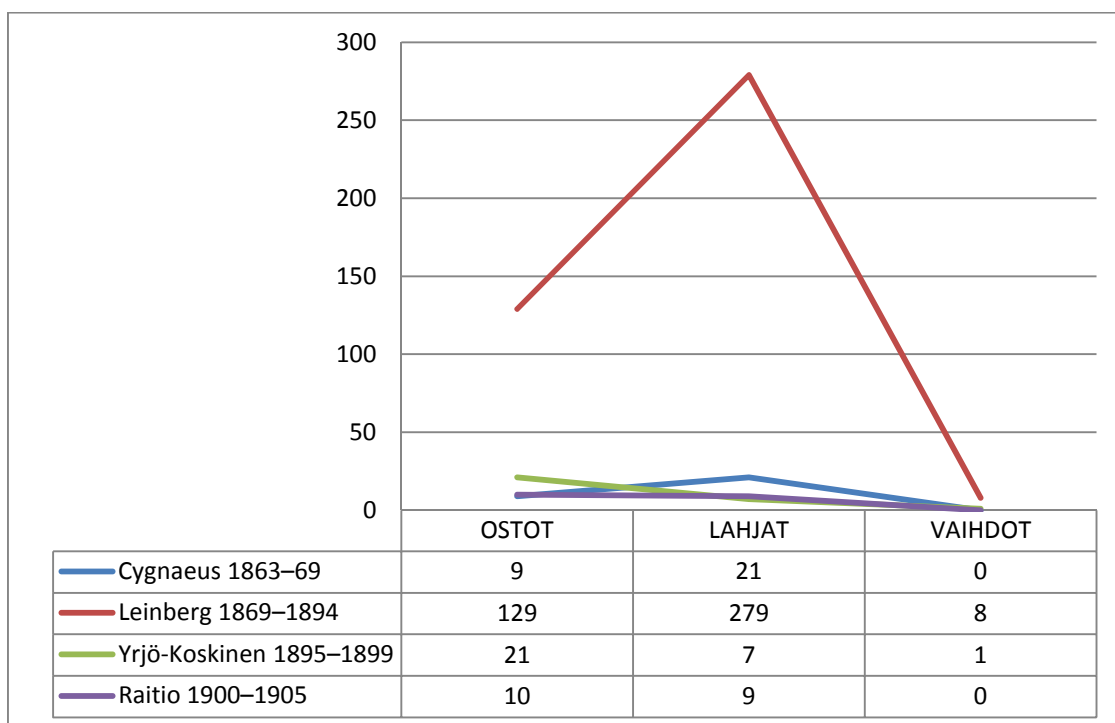
190 Tommila 1988b, 330.

191 Ekholm 1996, 136.

## 4.2 Johtajat päätösten tekijöinä

Johtajat olivat keskeisiä henkilöitä hankintapäätöksiä tehtäessä Jyväskylän seminaarin kirjastossa. Tämän vuoksi tarkastelen seuraavassa lahjojen, ostojen ja vaihtojen suhdetta toisiinsa eri johtajien toimikausina. Tulokset on saatu taulukoimalla ostot, lahjoitukset ja vaihdot eri pykälissä eli se, kuinka usein ne mainitaan pöytäkirjoissa. Pykälää lasketaan kappalemäärien laskun sijaan, koska ei ole mahdollista saada tarkkaa tietoa ostojen ja lahjoitusten eksakteista määristä, sillä niitä ei aina mainita pöytäkirjoissa.

**Kaavio 2.** Kirjaston ostot, lahjat ja vaihdot johtajien kausien mukaan 1863–1905.



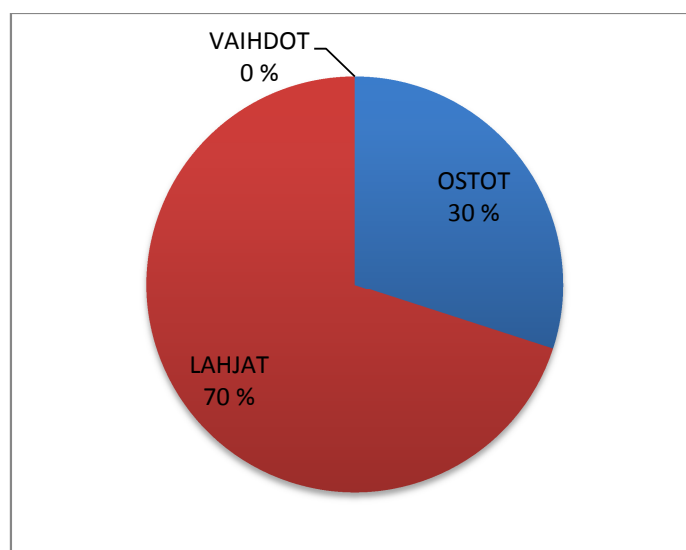
Lähde: Jyväskylän seminaarin arkisto, opettajakunnan pöytäkirjat 1863–1905. JyMA.

Kaaviossa 2 tarkastellaan ostojen, lahjojen ja vaihtojen määrää eri johtajakausien aikana. Osa tuloksista selittyy johtajien erilaisilla johtamistyyyleillä. Osan tuloksista selittää kausien erilainen pituus ja käytettävissä olleiden määrärahojen suuruus. Karl Gabriel Leinbergilla oli selkeästi pisin kausi, joka kesti 25 vuotta eli enemmän kuin muiden johtajien kaudet yhteensä



tarkastelujaksolla. Uno Cygnaeuksen kausi kesti viisi vuotta<sup>192</sup>. Y. K. Yrjö-Koskisen kausi kesti neljä vuotta ja Kosti Raition johtajakausi 12 vuotta, mutta tarkastelemallani ajanjaksolla hänen kauttaan on vain viisi vuotta. Jo yksistään tämä selittää, minkä vuoksi Leinbergin kaudella on ollut niin paljon enemmän sekä ostoja, lahjoituksia että vaihtoja. Onkin järkevämpää laskea johtajien kausille keskiarvoja. Käsittelen seuraavassa jokaista johtajaa erikseen.

**Kaavio 3:** Uno Cygnaeuksen johtajakauden 1863–1869 ostot, lahjat ja vaihdot.



Lähde: Jyväskylän seminaarin arkisto, opettajakunnan pöytäkirjat 1863–1869. JyMA.

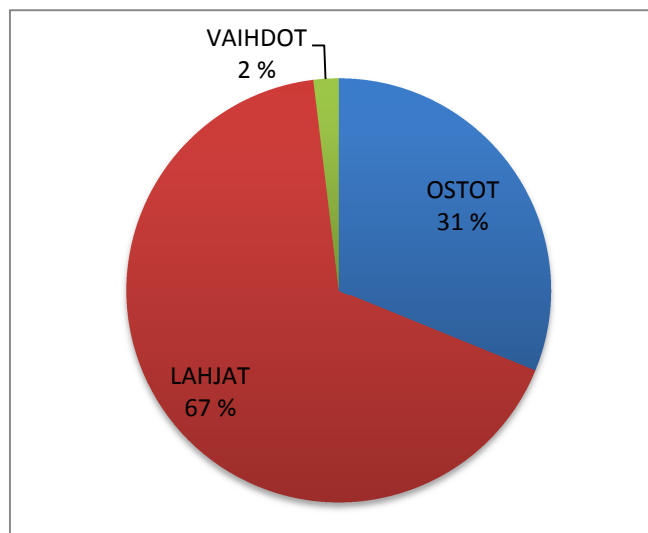
Kaaviosta 3 käy ilmi, että Uno Cygnaeuksen kaudella lahjoja oli ostoihin nähden huomattavasti enemmän. Lahjoja oli 70 % pöytäkirjamerkinnöistä eli 21 kappaletta ja ostoja 30 % eli 9 kappaletta. Keskiarvoisesti ostokertoja oli Cygnaeuksen johtajakaudella per vuosi 1,8 kappaletta. Näistä ostoista Cygnaeus itse ehdotti 2 kappaletta eli vuotuisesti keskiarvoksi hänen omassa aktiivisuudessaan tulee 0,4 kappaletta. Lahjoitusten keskiarvo oli 4,2 kappaletta per vuosi. Vaihtoja ei tehty Cygnaeuksen johtajakaudella yhtään kappaletta.<sup>193</sup> Ostojen ja lahjojen väliseen suhteeseen ovat luultavasti vaikuttaneet paljon käytettävissä olevat varat. Seminaaria perustettaessa varallisuutta ei ollut paljon ja kirjastorahaston summat eivät olleet

<sup>192</sup> Uno Cygnaeuksen kausi kesti vuodesta 1863 vuoteen 1869, mutta Cygnaeus erosi jo tammikuussa 1869, joten viisi vuotta on tarkempi kuin kuusi vuotta. Keskiarvojen laskemisen kannalta ei ole järkevää käyttää muita kuin kokonaislukuja vuosissa.

<sup>193</sup> OKP 1863–1905, JSA JyMa.

Cygnaeuksen johtajakaudella suuria<sup>194</sup>.

**Kaavio 4:** Karl Gabriel Leinbergin johtajakauden 1869–1894 ostot, lahjat ja vaihdot.



Lähde: Jyväskylän seminaarin arkisto, opettajakunnan pöytäkirjat 1869–1894. JyMA.

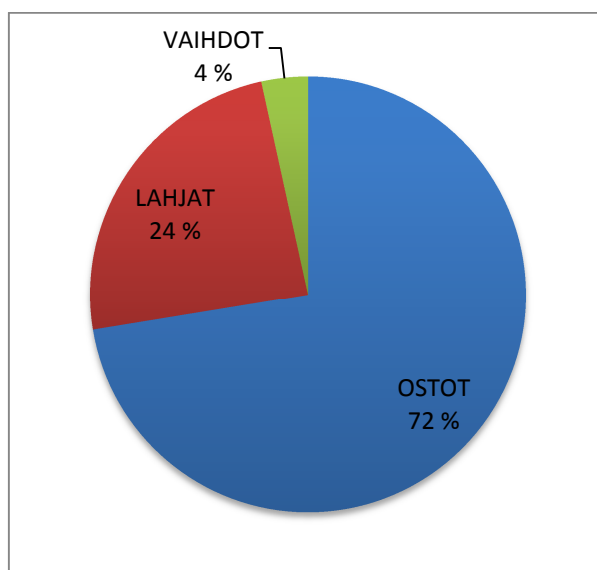
Kaaviosta 4 selviää, että myös Karl Gabriel Leinbergin johtajakaudella lahjoja saatiin enemmän kuin ostoja tehtiin. Pykälistä 67 % eli 279 kappaletta oli ilmoituksia lahjoista. Ostoja tehtiin 129 pykälässä eli 31 % pöytäkirjoista. Vaihtoja Leinbergin kaudella tehtiin 8 kappaletta eli 2 % verran. Keskiarvoisesti ostoja oli 5,16 per vuosi. Ostoja tehtiin 53 kertaa Leinbergin aloitteesta eli 2,12 kappaletta per vuosi. Lahjoitusten keskiarvo oli 11,16 kertaa vuodessa. Ostojen määrään Cygnaeukseseen verrattuna lienee vaikuttanut parempi taloudellinen tilanne. Vuosina 1881–1885 ostettiin poikkeuksellisesti ainoastaan sanomalehtiä ja aikakauskirjoja.<sup>195</sup> Huono taloudellinen tilanne vuosina 1881–1885 selittynee sillä, että tuolloin seminaarille rakennettiin uudet rakennukset Seminaarinmäelle. Leinbergin tekemien ostojen määrän suuruuteen on todennäköisesti lisäksi vaikuttanut hänen kiinnostuksensa kirjallisuutta ja seminaarin kirjastoa kohtaan. Lahjoitusten määrän kasvuun on saattanut vaikuttaa se, että 1870-luvulla lahjoittajien joukkoon tuli yksityisten henkilöiden lisäksi erilaisia virallisia tahoja, seuroja ja yhdistyksiä.<sup>196</sup>

<sup>194</sup> Halila 1963, 141–142.

<sup>195</sup> OKP 1863–1905, JSA JyMa.

<sup>196</sup> Ks. 4.3 Yksityiset lahjoittajat ja viralliset tahot.

**Kaavio 5.** Y.K. Yrjö-Koskisen johtajakauden 1885–1899 ostot, lahjat ja vaihdot.

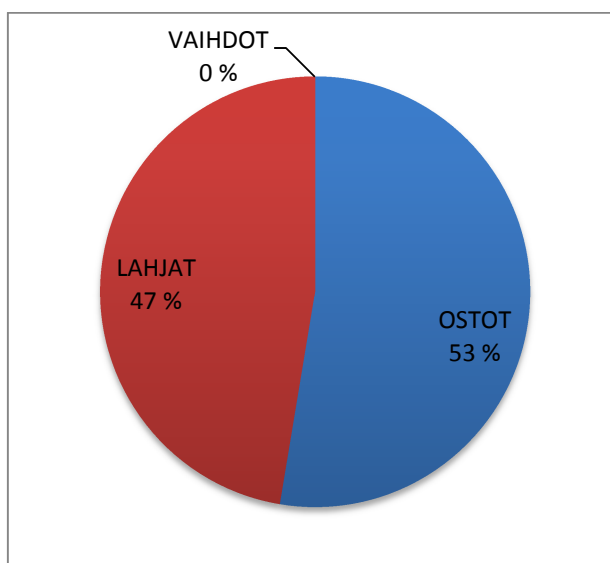


Lähde: Jyväskylän seminaarin arkisto, opettajakunnan pöytäkirjat 1885–1899. JyMA.

Kaaviosta 5 selviää, että Y. K. Yrjö-Koskisen johtajakaudella ostojen ja lahjojen suhde muuttui siten, että ostoja olikin enemmän, 72 % eli 21. Lahjojen osuudeksi jäi 24 % eli seitsemän kappaletta. Vaihtoja tehtiin yksi kappale eli 4 % kaikista merkinnöistä. Ostoja tehtiin keskimäärin 5,25 kappaletta per vuosi ja Yrjö-Koskinen ehdotti näistä ostoista kolmea eli hän teki 0,75 ehdotusta per vuosi. Lahjoja tuli keskimäärin 1,75 kappaletta per vuosi. Ostojen määrän nousemiseen lahjojen määrää suuremmaksi on olemassa useampi syy. Yksi näistä syistä on se, että seminaarin kirjastoa ja opetusvälineitä varten varattu vuotuinen määräraha oli kasvanut 1000–2000 markan välille, ja yksittäisten opettajien tekemät ehdotukset alkoivat vähetä siinä vaiheessa, kun Yrjö-Koskisen johtajakaudella päätöksentekoon tulivat mukaan valiokunnat, joita muodostettiin säännöllisesti päättämään määrärahojen käytöstä.<sup>197</sup>

<sup>197</sup> OKP 1863–1905, JSA JyMa.

**Kaavio 6.** Kosti Raition johtajakauden 1900–1905 ostot, lahjat ja vaihdot.



Lähde: Jyväskylän seminaarin arkisto, opettajakunnan pöytäkirjat 1900–1905. JyMA.

Kuten kaaviosta 6 näkyy, niin Kosti Raition johtajakaudella ostojen määrä pysyi hieman suurempana kuin lahjoitusten. Ostoja tehtiin 10 kappaletta eli 53 prosenttia. Ostoja tehtiin 2 per vuosi, ja näistä yhtäkään ei tehty Raition ehdotuksesta. Lahjoja ilmoitettiin 9 kappaletta eli 47 prosenttia. Lahjoja ilmoitettiin keskimäärin 1,8 kappaletta per vuosi. Raition johtajakaudella valiokuntatyöskentely jatkui, ja kaikki ostopäätökset tehtiin valiokunnissa. Valiokuntapäätökset poistivat aiemman käytännön, jossa kuka tahansa opettajakunnan jäsen saattoi ehdottaa teosta ostettavaksi, ja opettajakunta päätti, suostuttiinko ehdotukseen. Kuten Yrjö-Koskisen kaudella, myös Raition kaudella kokouksissa valittiin valiokunnat, jotka tekivät ehdotuksen määrärahojen käytöstä. Opettajakunta äänesti ehdotuksen lopullisesta hyväksymisestä.<sup>198</sup>

Lahjoitusten määrä väheni huomattavasti jo Yrjö-Koskisen kaudella, mutta vielä suurempaa se oli Raition kaudella. Vuosikertomuksissa 1900–1905 on mainittu samat lahjat kuin pöytäkirjoissa joten olettaisin, että kysymyksessä ei voi olla muuttunut käytäntö lahjoitusten ilmoittamisen suhteen. Vuosina 1900–1905 lahjoitusten määrä on vain jostain syystä vähentynyt. Asiaan on saattanut vaikuttaa yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne – tuolloin oli

<sup>198</sup> OKP 1863–1905, JSA JyMa.

meneillään sortovuodet. Myös vuosina 1906–1908 lahjoitusten määrä pysyttelee vähäisenä, mutta lukuvuodesta 1909–1910 lähtien lahjoituksia näyttää tulleen jälleen runsaammin.<sup>199</sup>

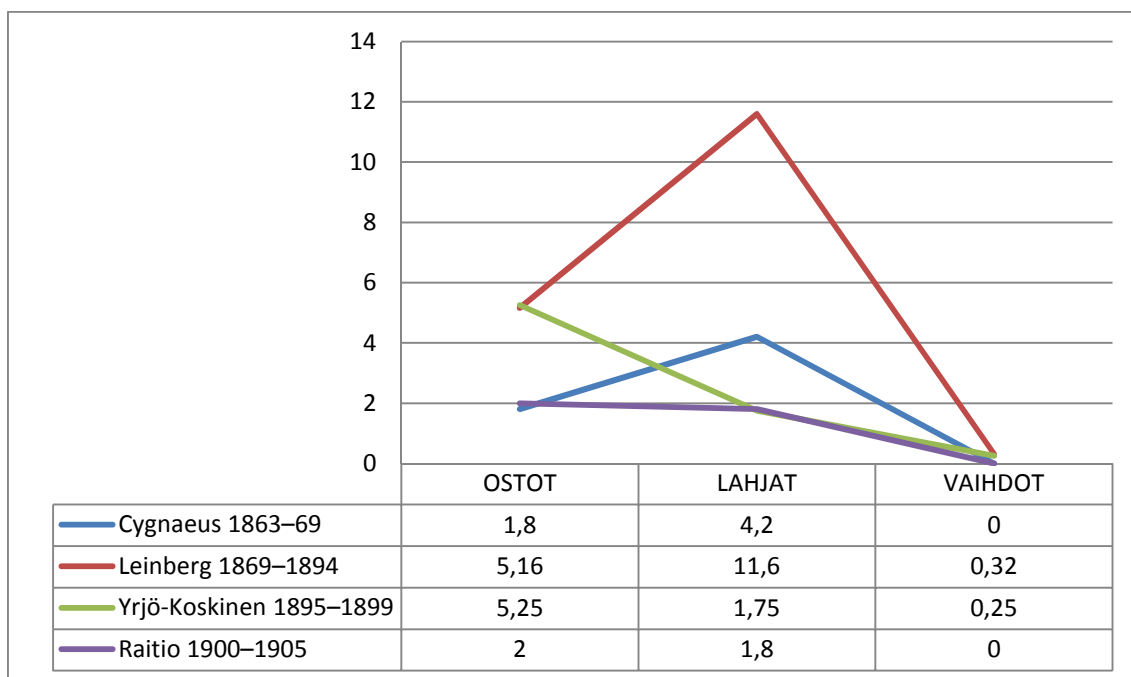
Jyväskylän seminaarin kirjaston kartuntaa voi verrata esimerkiksi Jyväskylän tieteelliseen kirjastoon. Paakkisen mukaan tieteellisellä kirjastolla oli vuonna 1931 ostoja 686 nidettä, lahjoituksia 596 nidettä ja vaihtoja 21 nidettä eli ostoja oli hieman enemmän kuin lahjoja. Ostojen, lahjoitusten ja vaihtojen suhteet vaihtelivat: esimerkiksi vuonna 1935 ostoja oli 586 nidettä, lahjoituksia 1148 nidettä ja vaihtoja 145 nidettä eli lahjoja oli puolestaan enemmän kuin ostoja.<sup>200</sup> Paakkinen on laskenut niteiden määrät tarkasti, toisin kuin tässä tutkimuksessa jossa laskettiin suhteita pykälien avulla. Siitä huolimatta luvut ovat niin suuria, ettei seminaarissa vastaavia määriä voinut olla nidemäärissä vuositasolla. Vaihtelu ostojen ja lahjojen suhteen on kiinni niin varallisuudesta kuin ulkopuolisten lahjoittajien aktiivisuudesta. Alkuvuosina tieteellisen kirjaston kokoelmanmuodostusta ohjasi pyrkimys täydelliseen kokoelmaan. Tieteellisen kirjaston varat olivat niukat. Varsinkin toiminnan alussa kokoelmat karttuivat lähinnä lahjoituksilla. Lahjoituksia tekivät monet yksityishenkilöt, seurakunnat, laitokset ja kustantajat. Vaihtoja tehtiin muun muassa monien yksityisten keräilijöiden kanssa. Lahjoitukset ja vaihdot korostuvat kirjastojen hankinnoissa silloin, kun hankintaan tarvittavia resursseja on vähän.<sup>201</sup>

---

199 Jyväskylän seminaarin kertomukset lukuvuosilta 1900–1910.

200 Paakkinen 1989, 64.

201 Paakkinen 1989, 46–65.

**Kaavio 7.** Ostojen, lahjojen ja vaihtojen eri johtajakausien vuosittaiset keskiarvot.

Lähde: Jyväskylän seminaarin arkisto, opettajakunnan pöytäkirjat 1863–1905. JyMA.

Kaaviosta 7 käy ilmi, että Leinbergin kaudella on ollut vuosittain keskimääräisesti laskettunakin huomattavan paljon enemmän ostoja ja lahjoja kuin muiden johtajien kausilla. Ainoastaan Yrjö-Koskinen kaudella on suunnilleen yhtä paljon ostoja. Leinberg on myös selvästi eniten ostanut tai ehdottanut ostettavaksi kirjallisuutta. Kirjojen vaihtaminen alkoi Leinbergin kaudella ja väheni Yrjö-Koskinen kaudella. Raition kaudella ei tehty yhtään vaihtoa.<sup>202</sup> Lukuja katsellessa on syytä pitää mielessä, että taulukot kuvastavat ainoastaan pöytäkirjamerkintöjen määrää, sillä ei ollut saatavilla tietoja tarkoista nidemääristä. Olisikin ollut mielenkiintoista nähdä pysyisivätkö suhdeluvut samoina, mikäli ne pystyttäisiin laskemaan tarkoilla nidemäärillä. Yrjö-Koskinen ja Raition ero verrattuna Leinbergiin saattaisi tasoittua jonkin verran ainakin ostoissa, sillä heillä oli käytössään suurempia rahamääriä<sup>203</sup>.

Leinbergin uran pituus on yksi selittävä tekijä tehtyjen ostojen erojen suuruuden osalta.

202 OKP 1863–1905, JSA JyMa.

203 Halila 1963, 64 & 142.

Leinbergilla on ollut pidempi aika vaikuttaa kirjaston toimintaan, ja todennäköisesti juuri tuo pituus on antanut eri tavalla perspektiiviä ja kiinnostusta kehittää seminaarin kirjaston kokoelmaa. Syitä voi tietysti hakea myös Leinbergin henkilöhistoriasta. Sen lisäksi, että Leinberg oli innokas historioitsija, oli hän myös kirjallisuuden ystävä. Puheissaan Leinberg korosti kristillisyyttä, isänmaallisuutta, velvollisuutta ja oikeudenmukaisuutta sekä jatko-opintojen, kansanopistotyön ja kirjastotoiminnan tärkeyttä.<sup>204</sup>

Erialaisten seurojen ja muiden virallisten tahojen tekemien lahjoitusten ilmaantuminen yksittäisten lahjoittajien rinnalle 1870-luvulta alkaen selittänee suurimmaksi osaksi lahjoitusten suuren kasvun ja määrän Leinbergin johtajakaudella.<sup>205</sup> Seminaarin käynnistyessä seminaariin anottiin kirjoja eri puolelta.<sup>206</sup> Pöytäkirjoista ei selviä, onko näin tehty myöhemmin, ja jos on, niin miten paljon, ja onko se mahdollisesti vaikuttanut lahjoitusten määriin eri vuosina. Leinbergin kaudella tehtiin myös eniten vaihtoja, kahdeksan kertaa. Viisi näistä vaihdoista oli sellaisia, joissa Leinberg tarjosi omaa kirjaansa seminaarin kirjaston duplikaattia vastaan.<sup>207</sup>

Suurin osa ostoja koskevista pöytäkirjamerkinnoistä on ilmoitettu ilmauksella "opettajakunta on hankkinut" ilman, että spesifoidaan kenen opettajan ehdotuksesta on kyse. Toisinaan myös kirjan ehdottanut tai ostanut opettaja mainitaan. Näin oli etenkin Leinbergin kaudella, jossa 53 tapauksessa mainittiin erikseen oston tapahtuneen Leinbergin ehdotuksesta tai jopa niin, että Leinberg oli jo tehnyt oston kuulematta opettajakuntaa ensin. Seminaarin johtajavetoisen luonteen vuoksi on hyvin todennäköistä, että suuri osa passiiviehdotuksista on johtajien tekemiä. Tästä ei voi kuitenkaan saada varmuutta, joten seuraavassa tarkastellaan Leinbergin ostoja lähemmin niiden 53 oston kautta, jossa Leinberg mainitaan ehdottajaksi tai omin päin ostajaksi. Kaikissa näissä pöytäkirjamerkinnoissa ei ole välttämättä ilmoitettu tarkasti, mitä kirjoja on hankittu.

Suurin osa johtaja Leinbergin kirjahanquinhoista oli ruotsinkielisiä ja suurelta osin myös ruotsalaisia kirjoja. Runsas osa hankinnoista oli myös saksankielistä kirjallisuutta.

---

204 Määrärahat nousivat 1000 markan tietämille vasta Leinbergin johtajakauden loppupuolella. Yrjö-Koskisen ja Raition kaudella kirjastomäärärahan määrä liikkui vuosittain 1000–2000 markassa.

205 OKP 1869–1894, JSA JyMa.

206 Halila 1963, 142.

207 OKP 1869–1894, JSA JyMa.

Suomenkielisiä teoksia Leinberg hankki huomattavasti vähemmän, mutta niitäkin joitain kertoja, esimerkiksi vuonna 1870 Leinberg ehdotti ostettavaksi suomenkielistä kaunokirjallisuutta, muun muassa juuri painosta tulleen käännöskirjan, Walter Scottin *Ivanhoen*.<sup>208</sup> Suurin osa Leinbergin hankkimista kirjoista oli opetukseen ja kasvatukseen liittyvää kirjallisuutta. Esimerkiksi vuonna 1872 hän ehdotti hankittavaksi: ”*Keller: Schulwandkarte der östlichen Halbkugel & Schulwandkarte der westliche Halbkugel, Om terrarierneller små westhus för boningsrum, Naturalhistoria för hemmet och skolan 1-4, K. Hålsigs: Wandkarte von Europa für Schullehrer seminarien, gymnasien, volkschulen und Privatanstalten eingesichtet von Seminarlehrer*”. Toinen iso ryhmä hankinnoista oli historiallinen kirjallisuus ja etenkin kirkkohistoria, vaikka Leinberg hankki myös muuta historiallista kirjallisuutta, esimerkiksi vuonna 1874 hän osti teokset *Små berättelser ur Finlands historia 1–3*. Hänen hankintapolitiikassaan on siis selvästi näkyvissä toisaalta seminaarin luonne kasvattavana oppilaitoksena ja toisaalta hänen omat mielenkiinnon kohteensa pedagogina ja historioitsijana. Leinbergillä oli selkeästi suhteita Ruotsiin, sillä hän hankki useaan otteeseen kirjallisuutta, omien sanojensa mukaan edullisemmin, tukholmalaisista antikvariaateista. Leinberg osti teoksia myös huutokaupoista.

Leinberg myi omia kirjoja useampaan otteeseen seminaarille, esimerkiksi vuonna 1886 hän myi Agricolan Uuden testamentin 50 mk hinnasta.<sup>209</sup> Opettajakunta hyväksyi suurimman osan myydyiksi tarjotuista kirjoista, mutta ainakin yhden kerran se ei ostanut tarjottua kirjaa.<sup>210</sup> Ostoja harvoin kuvaillaan tarkemmin, mutta esimerkiksi pöytäkirjassa 25.10.1871 kerrotaan johtajan ostaneen ”kirjastosta puuttuvia kirjoja”.<sup>211</sup> Kirjastosta puuttuvien kirjojen ostaminen mainitaan muissakin pöytäkirjoissa, mikä kertoo, että johtajalla on ollut ajatus siitä, mitä kirjoja kirjastossa kuuluisi olla. Leinbergin kaudella oli käytössä käytäntö, että kuka tahansa opettajakunnan jäsen saattoi ehdottaa kirjojen ostoa, ja oli opettajakunnan päätettävissä, ostettiinko kirjaa vai ei. Useaan otteeseen Leinberg kuitenkin osti kirjoja kuulematta ensin opettajakuntaa. Lähes aina opettajakunta hyväksyi nämä ostot jälkeenpäin. Perusteluina näille ostoilta olivat monesti tavallista halvempi hinta, jolla johtaja oli onnistunut kirjat ostamaan.<sup>212</sup>

---

208 OKP 16.12.1870, JSA JyMa.

209 OKP 7.5.1886, JSA JyMa.

210 OKP 10.9.1886, JSA JyMa.

211 OKP 25.10.1871, JSA JyMa.

212 Ks. esim. OKP 25.9.1891 & 29.10.1886, JSA JyMa.



Vuonna 1890 lehtori Kiljander arvosteli johtaja Leinbergin ostamaa luonnonhistoriallista kuvateosta, koska tämä ei hänen mukaansa ollut hintaansa nähden tarpeeksi sopiva tarkoitukseensa, mutta tämänkin oston opettajakunta hyväksyi äänestyksellä.<sup>213</sup> Samana vuonna asiasta nousi kuitenkin enemmän keskustelua Leinbergin omin päin tekemän huutokauppaoston yhteydessä. Lehtori Yrjö-Koskisen ja lehtori Kiljanderin mielestä oli menetelty vastoin kirjojen ostoa koskevaa määräystä, johon Leinberg vastasi, ettei määräyksiä ollut rikottu, koska opettajakunnan enemmistö oli suostunut kirjan ostoon. Leinberg ehdottikin seuraavassa kokouksessa käsiteltäväksi sitä, kuinka kirjatilauksia tulisi tehdä seminaariin. Yrjö-Koskinen halusi samassa yhteydessä käsiteltäväksi, oliko sopivaa, että johtaja ostaa kirjoja seminaarille huutokaupoista kuulematta opettajakuntaa ensin.<sup>214</sup> Asian käsittely kuitenkin lykkääntyi parilla kuukaudella, ja vasta vuoden 1891 alussa asiaan palattiin. Lyhyen keskustelun jälkeen asia päätettiin jättää entiselleen, eli jokainen opettaja oli oikeutettu tekemään kokouksissa ehdotuksia. Lehtori Kiljander jätti vastalauseensa pöytäkirjaan.<sup>215</sup> Tässä kohtaa on hyvä kiinnittää huomiota siihen, että Yrjö-Koskisen tultua johtajaksi vuodesta 1895 alkaen hän muutti ostokäytäntöä siten, että valiokunnat valmistelivat päätökset ostoista, jotka opettajakunta hyväksyi. Käytäntö, jossa johtaja ja opettajat ehdottivat yksittäisiä ostoja, poistui vähitellen.<sup>216</sup>

Myös Leinbergia edeltänyt Uno Cygnaeus teki jonkin verran ehdotuksia kirjojen ostoista, mutta pöytäkirjoissa ei kerrottu tarkemmin, mitä kirjoja Cygnaeus ehdotti ostettavaksi. Cygnaeuksen kaudella tehtiin myös ensimmäiset lehtitilaukset. Lehdet tilattiin aina vuosittain. Esimerkiksi vuonna 1864 seminaariin tilattiin seuraavia lehtiä suomalaisia lehtiä: *Suometar*, *Päivätär*, *Maiden ja Merien takaa*, *Tähti*, *Tapio*, *Koti ja Koulu*, *Oulun viikko-sanomia*, *Finlands Allmänna Tidning*, *Helsingfors Dagblad*, *Litterär Tidskrift* ja *Pedagogiskt Tidskrift*. Seminaariin tilattiin myös ulkomaalaisia lehtiä: *Süddeutsche Schulbote*, *Rheinische Blätter*, *Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung*, *Schweizerische Lehrerzeitung*, *Kindergarten*, *Tidskrift för Lärare och Rippfostrare* ja *Väktaren*.<sup>217</sup>

Ennen johtajakauttaan Yrjö-Koskinen ehdotti kahdesti kirjojen ostoa, 1890 ja 1891.

---

213 OKP 9.5.1890, JSA JyMa.

214 OKP 9.5.1890 & 24.10.1890, JSA JyMa.

215 OKP 16.1.1891, JSA JyMa.

216 OKP 1894–1905, JSA JyMa.

217 OKP 26.11.1864, JSA JyMa.

Ensimmäisellä ehdotuskerralla hän ehdotti ostettavaksi kaksi saksankielistä historiateosta, neljä ranskankielistä historiateosta ja suomalaisen karttateoksen. Toisella kertaa hän ehdotti ostettavaksi seitsemän saksankielistä pedagogisen alan kirjaa. Yrjö-Koskisen kaudella hankinnat siirtyivät lähes kokonaan valiokuntiin, joissa kaikissa Yrjö-Koskinen oli mukana. Raition kaudella lähes kaikki kirjaston hankinnat tehtiin valiokunnissa, joiden kautta Raitio vaikutti päätöksentekoon, mutta yksittäisiä ehdotuksia hän ei tehnyt. Sekä Yrjö-Koskisen että Raition kaudella ostot koskivat enimmäkseen suomenkielistä kirjallisuutta.<sup>218</sup>

Muista opettajista kukaan ei nouse ylivoimaisesti muiden yläpuolelle ehdotusten määrässä, vaan monet ovat tehneet yksittäisiä tai muutamia ehdotuksia. Eräs ehdotuksia useamman kerran tehnyt opettaja oli Kiljander, joka myös yhdessä Yrjö-Koskisen kanssa arvosteli Leinbergin omatoimisuutta ostojen suhteen. Naisopettajista johtajatar Charlotte Lydecken oli selkeästi toimeliain kirjaston suhteen, mutta lähinnä henkilökohtaisten lahjoitusten kautta. Lydecken kuitenkin teki myös joitain ostoehdotuksia sekä hankki omatoimisesti eräästä huutokaupasta kahdeksan kirjaa, jotka olivat kaikki uskonnollisia ja ruotsinkielisiä.<sup>219</sup> Tämän lisäksi, kuten aiemmin mainittiin, kirjastonhoitajat tekivät suhteellisen runsaasti ehdotuksia. Ehdotukset koskivat suomenkielisen kirjallisuuden hankkimista.

#### **4.3 Yksityiset henkilöt ja muut tahot lahjoittajina**

Seminaarin kirjastoon ovat lahjoittaneet kirjoja niin yksityiset henkilöt kuin erilaiset viralliset tahot. Yksittäisten lahjoittajien rooli oli merkittävämpi kirjaston alkuvuosina. Lahjoitusten määrää on vaikea laskea absoluuttisella tarkkuudella, sillä opettajakunnan pöytäkirjoihin ei ole aina merkitty lahjoittajan nimeä eikä muitakaan tietoja. Tässä esitetyt tiedot voivat siis ainoastaan koskea niitä merkintöjä, joissa lahjoittajan nimi mainitaan. Lahjoittajiin kuului ymmärrettävästi paljon Jyväskylän seminaarin opettajiston jäseniä.

Suurin yksityinen lahjoittaja oli Karl Gabriel Leinberg, joka lahjoitti ensimmäisen teoksen jo vuotta ennen kuin työskenteli seminaarissa eli vuonna 1868. Hän jatkoi kirjojen lahjoittamista tasaisesti koko uransa ajan, suurin lahjoitus oli 12 kirjaa vuonna 1869. Leinberg lahjoitti lähinnä ruotsinkielisiä kirjoja sekä yksittäisiä suomenkielisiä teoksia. Selvästi suurin osa

---

218 OKP 1890–1905, JSA JyMa.

219 OKP 31.10.1879, JSA JyMa.

Leinbergin lahjoittamasta kirjallisuudesta oli pedagogista, mutta teoksia oli paljon myös historian ja uskonnon aloilta. Lisäksi Leinberg lahjoitti huomattavasti lehtien vuosikertoja ja useita Lähetyseuran vuosikertomuksia. Leinbergin lahjoitukset muistuttivat siis jossain määrin hänen ostojaan, joita käsiteltiin luvussa 4.2. Pedagogisen kirjallisuuden lisäksi Leinberg lahjoitti runsaasti itse tekemiään teoksia, joista suuri osa oli kasvatustieteellisiä ja ruotsinkielisiä. Leinbergin ura johtajana päättyi vuonna 1894, mutta hän jatkoi kirjojen lahjoittamista seminaariuransa jälkeenkin tarkastelukauteeni loppuun saakka.<sup>220</sup> Leinbergin kiinnostus kirjallisuuteen ja historiaan lienee vaikuttanut hänen innokkuuteensa ostaa kirjoja, ja saman voisi ajatella selittävän myös hänen innokkuuttaan lahjoittaa kirjoja.

Muista johtajista Uno Cygnaeus ja Y. K. Yrjö-Koskinen tekivät yksittäisiä lahjoituksia, Yrjö-Koskinen tosin ennen johtajauraansa vuonna 1890, jolloin hän lahjoitti väitöskirjansa *Suomalaisten heimojen yhteiskuntajärjestyksestä pakanuuden loppuaikana*.<sup>221</sup> Oli hyvin tavallista että opettajat lahjoittivat tekemiään kirjoja. Cygnaeuksen suuri lahjoitus tapahtui vuonna 1864 jolloin Cygnaeus lahjoitti 39 kirjaa useita lehtien vuosikertoja. Kolmekymmentä näistä oli suomenkielisiä julkaisuja ja loput saksankielistä pedagogista kirjallisuutta. Suomenkielisistä yli puolet oli uskonnollista kirjallisuutta, joukossa oli esimerkiksi *Lasten Raamattu* ja Hallin teos *Tule Jeesuksen tykö*. Muut kirjat olivat muun muassa opetukseen liittyvää kirjallisuutta, kuten G. Renvallin *Suomalainen Sanakirja* ja *Yhteinen historia Suomen kansalle*.<sup>222</sup> Kosti Raitio ei tehnyt yhtään lahjoitusta tarkastelemallani ajalla. Naisosaston johtajattarista ainoa kirjoja lahjoittanut oli Charlotte Lydecken, joka lahjoitti ensimmäisen kerran vuonna 1870 ja viimeisen kerran 1893. Yhteensä hän lahjoitti kirjoja 7 kertaa, joista suurin oli toiseksi viimeinen lahjoitus vuonna 1893 joka sisälsi noin 60 pedagogista kirjaa. Viisi näistä oli ranskalaisia, kaksikymmentä saksalaisia, noin kolmekymmentä ruotsalaisia ja kuusi suomalaisia. Aiemmat Lydeckenin lahjoitukset olivat lähinnä olleet suomalaista kirjallisuutta.<sup>223</sup>

Opettajistosta suomen kielen lehtori Jaako Länkelä (1833–1916) lahjoitti eniten kirjoja. Hän teki ensimmäisen lahjoituksen vuonna 1865 ja viimeisen vuonna 1885. Länkelä lahjoitti kirjoja yhteensä yhdeksän kertaa. Länkelän lahjoittamat kirjat olivat suomalaisia ja

---

220 OKP 1868–1905, JSA JyMa.

221 OKP 6.6.1890, JSA JyMa.

222 OKP 22.3.1864, JSA JyMa.

223 OKP 1870–1893, JSA JyMa.

ruotsalaisia kirjoja, mutta osittain myös saksalaisia. Kirjat olivat enimmäkseen pedagogian alalta, mutta joukossa oli muitakin.<sup>224</sup> Länkelä oli erittäin aktiivinen toimija sekä seminaarin kirjaston että monien muiden asioiden suhteen, vaikka hän ei koskaan toiminut kirjaston hoitajana. Jyväskylän seminaariin Länkelä tuli ensimmäiseksi suomen kielen lehtoriksi vuonna 1863 ja erosi täysin palvelleena vuonna 1894.<sup>225</sup> Länkelän opetusala, suomen kieli, voi selittää hänen kiinnostuksen seminaarin kirjastoa kohtaan. Opettajatoimen lisäksi Länkelä perusti myös lehtiä, tärkeimpänä lienee yhdessä K. J. Gummeruksen kanssa perustettu *Suomalainen*-lehti vastapainoksi *Keski-Suomi*-lehdelle, joka oli tuolloin nuorsuomalaisen puolueen äänenkannattaja. Lehti alkoi ilmestyä vuonna 1889, ja se painettiin Länkelän ja Gummeruksen omistamassa vuonna 1877 perustetussa kirjapainossa. Myöhemmin lehti ja kirjapaino olivat yksin Länkelän omistuksessa, kunnes vuonna 1907 ne siirtyivät osakeyhtiön haltuun. Edellä mainitun lisäksi Länkelä harjoitti muun muassa laivaliikennettä Päijänteellä 30 vuoden ajan vuodesta 1873 alkaen ja rakennutti Väinölän konepajan sekä laivatelakan Jyväskylän kaupungin läheisyyteen.<sup>226</sup>

Muista opettajista muutamia kertoja kirjoja lahjoittivat Ernst Bonsdorff, Olai Wallin, Johan Rafael Hårdh, Erik August Hagfors, Nestor Järvinen ja Edla Soldan. Yksittäisiä lahjoituksia tekivät muun muassa Karl Gustaf Göös, Ludvig Gabriel Kiljander, Johan Ferdinand Canth ja Hulda Ottilia Festén.<sup>227</sup> Kirjastonhoitajana toimineen Karl Johan Högmanin perilliset tekivät kaksi lahjoitusta Högmanin omaan kirjakokoelmaan kuuluneista kirjoista. Lahjoituksista etenkin ensimmäinen elokuussa vuonna 1893 tehty oli suuri käsittäen yli 40 kirjaa.<sup>228</sup> Opettajien tekemät lahjoitukset koskivat usein heidän itse tekemiensä kirjojen lahjoittamista seminaarille.<sup>229</sup> Opettajien lisäksi myös osa seminaarin oppilaista teki opiskeluaikoinaan lahjoituksia seminaarin kirjastoon ja jotkut opiskeluaikansa jälkeen.<sup>230</sup>

Suurin yksityinen seminaarin opettajakuntaan kuulumaton lahjoittaja on Johan Oskar Immanuel Rancken (1824–1895). Rancken oli filosofian tohtori, professori sekä opettaja ja lehtori Vaasan lyseossa vuosina 1846–1887, jonne hän myös lahjoitti suuren

---

224 OKP 1865–1885, JSA JyMa.

225 Mikkola et al 1937, 172–173, JSA JyMa.

226 Mikkola et al 1937, 172–173, JSA JyMa.

227 OKP 1863–1905, JSA JyMa.

228 OKP 19.8.1893 & 22.5.1894, JSA JyMa.

229 OKP 1863–1905, JSA JyMa.

230 Esim. OKP 26.1.1864, 30.1.1874 ja 20.10.1887, JSA JyMa.

kirjakokoelmansa ja arkistonsa eläköidyttyään. Rancken oli pedagogi, joka julkaisi paljon uransa aikana. Rancken oli kiinnostunut historiasta ja arkeologiasta ja hän oli ruotsinkielisen kansanperinteen kerääjä. Vuosina 1860–1870 Rancken osallistui koulun kehittämiseen ja koulutusta käsittelevään keskusteluun sekä kommentoi positiiviseen sävyyn Uno Cygnaeuksen ehdotusta julkisesta koulujärjestelmästä Suomessa. Rancken oli kiinnostunut myös naisten koulutuksesta.<sup>231</sup> Hän kuului siveellisyysyhdistyksen johtohenkilöihin 1880-luvulla Vaasassa. Yhdistys tuki siveellisyystyötä, prostituoitujen pelastamistyötä ja naisten turvakotitoimintaa.<sup>232</sup> Rancken lahjoitti ensimmäisen kerran teoksia seminaarin kirjastoon vuonna 1870 ja viimeisen kerran vuonna 1894. Hän lahjoitti kirjoja yhteensä 16 kertaa. Suurin lahjoituksista tapahtui vuonna 1888, jolloin hän lahjoitti 730 kappaletta yliopiston vanhempaa kirjallisuutta, mikä oli suurin yksittäinen lahjoitus tarkastelujaksolla.<sup>233</sup> Hän lahjoitti viimeisen kerran kirjoja vuonna 1894 eli vuotta ennen kuolemaansa.<sup>234</sup>

Ensimmäisenä toimintavuotenaan seminaarin kirjasto sai suuren 11 kirjan lahjoituksen W. S. Schildt-Kilpiseltä.<sup>235</sup> Schildt-Kilpinen keksi suuren määrän uudissanoja, joista moni on edelleen käytössä, esimerkkeinä tiede ja taide. Häntä on kutsuttu Elias Lönnrotin ohella yhdeksi 1800-luvun tärkeimmistä uudissanojen keksijöistä. Schildt-Kilpinen lähetti ystävälleen Elias Lönnrotille keksimiään uudissanoja luettavaksi ja kommentoitavaksi. Schildt-Kilpinen kehitti myös keksimäänsä venykekirjoitusta, mutta ei saanut siihen tukea muilta. Siitä huolimatta hän julkaisi suuren määrän kirjoja venykekirjoituksella.<sup>236</sup> Schildt-Kilpinen tuki Jyväskylän alueen kouluja ja oli mukana järjestämässä ensimmäistä suomenkielistä lyseota, Jyväskylän lyseon lukiota Jyväskylään. Schildt-Kilpinen synnytti ajatuksen yliopistosta Jyväskylään. Hän myös ajoi ensimmäisen suomenkielisen opettajankoulutusseminaarin saamista Jyväskylään. Schildt-Kilpinen lahjoitukset seminaarille jäivät muutamiin kertoihin, mutta hän lahjoitti ahkerasti kirjoja Jyväskylän lyseon lukiolle, josta hän kantoi paljon huolta. Kuoltuaan hän testamenttasi kirjastonsa lukiolle. Testamentissa kuitenkin todettiin, että kun yliopisto perustetaan, on kirjasto siirrettävä sille.<sup>237</sup>

---

231 Andersson, viitattu 14.2.2014.

232 Markkola 2002, 316.

233 OKP 1870–1894, JSA JyMa.

234 OKP 25.10.1894, JSA JyMa; Andersson, viitattu 14.2.2014.

235 OKP 7.9.1863, JSA JyMa.

236 Hakulinen 1941/2000, 453–454; Leskinen 1993, 67–77.

237 Lempinen 1993, 35–41; Halila 1963, 25–27.

Elias Lönnrot kuoli vuonna 1886 ja testamenttasi seminaarin kirjastolle 277 kirjaa. Tämä on yksi suurimmista yksittäisistä lahjoituksista.<sup>238</sup> Lönnrot testamenttasi kirjoja myös muille seminaareille.<sup>239</sup> Lönnrotia on nimitetty suomen kirjakielen toiseksi isäksi Mikael Agricolan jälkeen. Lönnrot kehitti suomen kieltä länsimurteiden pohjalta yhdistellen siihen itämurteita. Kehittäessään suomen kieltä hän myös keksi paljon uudissanoja, joista suuri osa on edelleen käytössä. Lönnrot teki runonkeruumatkoja, kokosi Kalevalan ja Kantelettaren sekä uudisti suomen kieltä. Lönnrot oli myös lääkäri, joka julkaisi kansanterveyttä edistäviä teoksia.<sup>240</sup> Nähdäkseni syy siihen, miksi Lönnrot testamenttasi kirjallisuutta seminaareille, löytyy suoraan hänen henkilöhistoriastaan ja kiinnostuksestaan suomen kieltä kohtaan, olivathan seminaarit aikanaan suomenkielisen koulutuksen lippulaivoja.

Yksityisissä lahjoittajissa on myös laajemmin tunnettuja henkilöitä, kuten Minna Canth, joka lahjoitti vuonna 1883 oman näytelmänsä *Murtovargaat*.<sup>241</sup> Minna Canth oli oppilaana Jyväskylän seminaarissa vuosina 1863–64. Opinnot loppuivat hänen rakastuttuaan luonnontieteiden lehtori Ferdinand Johan Canthiin ja mentyään naimisiin tämän kanssa. Minna Canth oli ensimmäisiä merkittäviä suomalaisia naiskirjailijoita. Hän on tunnettu aikanaan huomiota herättäneistä teemoistaan ja yhteiskunnallisten epäkohtien esiin tuomisesta.<sup>242</sup> Muita tunnetumpia lahjoittajia oli tuolloin senaattorina toiminut filosofian professori Johan Vilhelm Snellman, joka teki seminaarin kirjastolle yhden lahjoituksen vuonna 1866.<sup>243</sup> Snellman ajoi suomen kielen asemaa ja oli aikanaan vaikutusvaltainen fennomaani. Hänen tavoitteenaan oli saada suomen kieli sivistyneistön kieleksi. Snellman myös vaikutti suomen markan käyttöönottoon. Hän oli sanomalehtimies, filosofi ja merkittävä kansallinen herättäjä.<sup>244</sup> Snellman ei ole ainoa kirjoja lahjoittanut senaattori vaan senaattori Johan Philip Palmén lahjoitti myös kirjoja useamman kerran, ensimmäisen kerran vuonna 1864 ja viimeisen kerran vuonna 1885. Yhteensä hän lahjoitti kirjoja noin 6 kertaa.<sup>245</sup> Palmén oli vapaaherra ja lainopin professori. Hän toimi korkeissa asemissa, esimerkiksi prokuraattorina vuosina 1871–1877 ja senaatin oikeusosaston varapuheenjohtajana 1877–1896. Hän toimi yliopiston ja Suomen oikeuslaitoksessa. Hän oli politiikassa ennemminkin

---

238 OKP 10.12.1886, JSA JyMa.

239 Halila 1963, 142.

240 Hakulinen 1941/2000, 446–453; Majamaa 1997, viitattu 15.2.2014.

241 OKP 7.5.1883, JSA JyMa.

242 Krogerus 1999, viitattu 16.2.2014.

243 OKP 7.5.1883, JSA JyMa.

244 Klinge 1997, viitattu 16.2.2014.

245 OKP 1870–1881, JSA JyMa.

varovainen kuin liberaali uudistaja. Hän toimi myös kirkollistoimituskunnan päällikkönä ja oli koulutoimen ylihallituksessa.<sup>246</sup>

Yksityisissä lahjoittajissa on paljon yksittäisiä lahjoittajia, henkilöt, jotka ovat lahjoittaneet kerran tai muutaman kerran. Lahjoittajien ammatit vaihtelevat aina maanviljelijästä pastoriin ja tohtoreista kauppiaisiin. Mahtuupa mukaan pari pormestariakin, vouti, kenraalikuvernööri ja Tukholman kansakoulutarkastaja. Tämän lisäksi seminaari sai myös nimettömiä lahjoituksia. Joskus kauppiat lähestyivät opettajakuntaa yrittäen myydä teoksia. Lahjoittajissa on useita kirjakauppiaita ja muita kauppiaita, toisinaan he lahjoittivat kirjoja ja pyysivät, että opettajakunta jakaisi ne oppilaille. Toisinaan he tekivät lahjoituksia seminaarin kirjastoon.<sup>247</sup>

1870-luvulla virallisten tahojen merkitys lahjoittajien joukossa alkoi kasvaa ja lopulta ylitti määrässä selkeästi yksityiset tahot. Virallisiin tahoihin kuului suurimpina ja pitkäaikaisimpina lahjoittajina Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto, Suomen tilastollinen virasto, Koulutoimen ylihallitus ja Senaatin kirkollistoimikunta. Lisäksi lahjoituksia tekivät runsaasti erilaiset seurukset, kuten Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Suomalainen Tiede-seura, Suomen talousseura, Suomen historiallinen seura, Suomen maantieteellinen seura, Societas pro Fauna et Flora Fennica sekä Suomen lähetysseura. Yksittäisiä lahjoituksia tekivät muun muassa Suomen tullihallitus, Weilin & Göös, Helsingfors Posten, Wiipurin lainakirjasto, Keisarillinen Senaatti, Kansanvalistusseura ja yksittäiset tuomiokapitulit, kuten Kuopion tuomiokapituli, sekä lukiot, kuten Hämeenlinnan normaalilyseo.<sup>248</sup> Eri tahot ja seurukset lahjoittivat kirjoja laitanaan liittyen omaan alaansa, esimerkiksi Tilastollinen päätoimisto lahjoitti tilastoja, yliopisto väitöskirjoja ja Suomen maantieteellinen seura maantieteeseen liittyvää kirjallisuutta ja niin edelleen. Tarkastelen seuraavassa hieman tarkemmin suurimpia lahjoittajia.

Keisarillinen Aleksanterin yliopiston kirjasto lahjoitti teoksia säännöllisesti Jyväskylän seminaarin kirjastolle. Seminaarin kirjasto sai ensimmäisen lahjoituksen vuonna 1869 ja viimeisen kerran tarkastelujaksolla vuonna 1903. Lahjoitukset sisälsivät monesti väitöskirjoja ja programmeja ja olivat useamman kerran kymmenien kirjojen suuruisia. Yhteensä

---

246 Somerkivi 1979, 20–21; Saastamoinen 2006, viitattu 16.2.2014.

247 OKP 1865–1905, JSA JyMa.

248 OKP 1863–1905, JSA JyMa.

Keisarillinen Aleksanterin yliopisto lahjoitti kirjoja Jyväskylän seminaarille 27 kertaa.<sup>249</sup> Venäjän Keisarikunta valloitti Suomen Ruotsilta vuonna 1808–1809. Yliopiston nimi oli ollut Ruotsin vallan aikaan Kuninkaallinen Turun Akatemia, mutta sen nimi muutettiin Keisarilliseksi Aleksanterin yliopistoksi. Turku paloi vuonna 1827, ja tämän seurauksena yliopisto määrättiin siirrettäväksi Helsinkiin vuonna 1828. Siirtoa perusteltiin yhteydenpidon helpottamisella Venäjälle. Turun palossa tuhoutui myös Turun akatemian kirjasto. Kokoelma jouduttiin rakentamaan alusta asti uudelleen, yliopisto pyysi kirjoja ja rahaa kirjastolleen. Seurakuntien keräyskirjojen avulla saatiin apuun valjastettua myös yhteiskunnan köyhimmät kansanosat. Venäjän keisari Nikolai I osallistui myös lahjoituksiin ja auttoi saamaan kirjoja Venäjän keisarikunnan kaikista osista. Porthanin hengessä toteutettiin ohjelma kirjaston Fennica-kokoelman hyväksi.<sup>250</sup>

Tilastollinen päätoimisto, jota nimitettiin opettajakunnan pöytäkirjoissa useilla nimillä kuten Suomen tilastollinen virasto ja Tilastovirasto, perustettiin Suomeen keisarin luvalla vuonna 1865. Viraston ensimmäinen tehtävä oli ulkomaankauppa- ja merenkulkuilaston laatiminen ja myöhemmin esimerkiksi väestötilastojen laatiminen. Virasto keräsi alusta alkaen tilastoaineistoja ja loi yhteyksiä ulkomaille.<sup>251</sup> Tilastollinen virasto lahjoitti säännöllisesti teoksia Jyväskylän seminaarille. Ensimmäisen kerran se lahjoitti teoksia seminaarin kirjastolle vuonna 1871 ja viimeisen kerran tarkastelujaksolla vuonna 1894. Yhteensä tilastollinen virasto lahjoitti teoksia useita kymmeniä kertoja ja oli näin ollen eniten lahjoituksia tehnyt taho.<sup>252</sup>

Kirkollistoimituskunnan<sup>253</sup> (kirjoitettu pöytäkirjoissa kirkollistoimikunta) toiminnan juuret alkavat jo 1700-luvulta Ruotsin vallan ajalta. Keisarillisessa Suomessa alkaen vuodesta 1809 kirkollistoimituskunnan tehtäviin on kuulunut senaatille esiteltävät kirkollisasiat.<sup>254</sup> 1860-luvulla ohjesäännön mukaan kirkollistoimituskunnalle keskeistä toimialuetta olivat kirkkoa ja koulua koskevat kysymykset.<sup>255</sup> Koulutus ja lukemaan oppiminen olivat pitkään Suomessa luterilaisen kirkon vastuulla. Kirkko halusi, että ihmiset pystyisivät itse lukemaan *Raamattua*.

---

249 OKP 1869–1903, JSA JyMa.

250 Knapas 2012, 89–93; Klinge et al. 1989, 9–12.

251 Luther 1921/1993, 54–57.

252 OKP 1871–1894, JSA JyMa.

253 Kirkollistoimikunnan tunnettiin myöhemmin Opetusministeriönä ja nykyisin Opetus- ja kulttuuriministeriönä.

254 Vuorela 1976, 42–46.

255 Heikkilä 1985, 18–23.



1800-luvulla koko kansakoululaitos koki uudistuksen. Merkittävä askel kohti kirkon ja koulun eroa tuli vuonna 1868, kun hallitsija vahvisti uuden kirkkolain. Kouluasioita ryhtyi hoitamaan 1860-luvun aikana koulutoimen ylihallitus.<sup>256</sup> Koulutoimen ylihallitus lahjoitti Jyväskylän seminaarille säännöllisesti kirjoja. Ensimmäisen lahjoituksen se teki vuonna 1875 ja viimeisen kerran tarkastelujakson aikana vuonna 1893. Yhteensä koulutoimen ylihallitus teki parikymmentä lahjoitusta Jyväskylän seminaarin kirjastolle.<sup>257</sup> Senaatin kirkollistoimikunta lahjoitti teoksia Jyväskylän seminaarin kirjastolle muutamia kertoja vuosina 1871–1889. Kiinnostavin näistä oli seminaarille vuonna 1888 saapunut lahjoitus, jonka mukana tullessa kirjeessä toimikunta kertoo heidän tiedoksi tulleen Jyväskylän seminaarin kaipaavan kaikkia asiakirjoja edellisten vuosikymmenten valtiopäiviltä. Toimikunta oli ”tämän puutteen poistamiseksi” hankkinut nämä asiakirjat suomeksi ja ruotsiksi Jyväskylän seminaarille.<sup>258</sup>

Sen lisäksi että seminaarin kirjasto sai Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta (SKS) paljon kirjoja lahjoituksina, seminaari myös anoi SKS:lta teoksia. Vuonna 1869 SKS oli ilmoittanut lehti-ilmoituksella poistavansa kirjastostaan tarpeettomia teoksia, jolloin seminaarin opettajakunta päätti anoa omaan kirjastoonsa ”näitä isänmaallisia kirjallisuuden teoksia”. SKS lahjoitti kirjoja ensimmäisen kerran vuonna 1863 ja viimeisen kerran tarkastelujaksolla vuonna 1889. Yhteensä se lahjoitti kirjoja toistakymmentä kertaa.<sup>259</sup> SKS:n halu lahjoittaa kirjoja seminaarin kirjastolle ei ole yllätys, kun tarkastelee seuran historiaa. SKS:n perustaminen vuonna 1831 oli hyvin näkyvä merkki uuden kansallisen ajattelutavan läpimurrosta yhdistyselämässä. Sen perustajat tulivat lauantaiseuran<sup>260</sup> piiristä, mutta se sidottiin jo perustamisvaiheessa Keisarilliseen Aleksanterin yliopistoon ja sen rehtorin alaiseksi. Suomalainen kirjallisuuden seura edusti toisaalta uutta kansallisuusajattelua ja pyrki kokoamaan ja edistämään kansallista kulttuuria, toisaalta se kanavoii toimintansa viranomaisten hyväksymiin rajoihin ja antoi niille myös romanttiskonservatiivisen sisällön.<sup>261</sup> Seura otti alusta saakka tehtäväkseen suomenkielisen kirjallisuuden julkaisun ja levittämisen, sillä taustalla oli ajatus suomen kielen kehittämisestä sivistyskieleksi ja samalla kansallisen menneisyyskuvan luomisesta. SKS:n ensimmäiset kustannustuotteet olivat pitkästi

---

256 Somerkivi 1979, 13–19.

257 OKP 1875–1893, JSA JyMa.

258 OKP 1871–1889, JSA JyMa.

259 OKP 1863–1905, JSA JyMa.

260 Vuonna 1830 perustettu Lauantaiseura oli Helsingin yliopiston opiskelijoiden ja nuorten opettajien kirjallisuutta ja filosofiaa käsittelevä seura. Myöhemmin seura alkoi ajamaan suomalaisaatetta.

261 Liikanen 1995, 88–89.

kansanvalistushenkistä käännettyä kirjallisuutta, kansanrunoja ynnä muuta vastaavaa. Päätoimialana ensimmäisinä vuosikymmeninä SKS:lla oli kansanrunouden kerääminen, dokumentointi ja julkaiseminen, mutta seura oli myös hyvin kiinnostunut suomentamaan eurooppalaista kaunokirjallisuutta.<sup>262</sup> 1850-luvulla SKS alkoi tuottaa suomenkielisiä oppikirjoja suomenkielisen koulutuksen nostattamiin tarpeisiin.<sup>263</sup>

Suomen Talousseura perustettiin Turussa vuonna 1797, jolloin sen nimi oli Kuninkaallinen Suomalainen Huoneenhallituksen Seura, joka muuttui Venäjän valtakaudella Keisarillisen Suomen Talousseuraksi. Pöytäkirjoissa seurasta käytetään nimeä Suomen Talousseura ilman keisarillinen-sanaa. Seura on antanut neuvoja ja tukea talouteen liittyvissä asioissa.<sup>264</sup> Talousseura lahjoitti teoksia seminaarin kirjastoon yhteensä toistakymmentä kertaa. Ensimmäisen kerran seura lahjoitti kirjoja vuonna 1886 ja viimeisen kerran tarkastelujakson aikana vuonna 1894.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran yhteyteen perustettiin vuonna 1864 Historiallinen osakunta historian ja muinaistieteen tutkijoiden tieteelliseksi seuraksi. SKS:n päätarkoitus oli suomalaisen kirjallisuuden parissa työskentely, joten historian tutkimuksen tarpeita varten perustettiin vuonna 1875 keisarin luvalla Suomen Historiallinen Seura. Seuran tavoitteena oli ”valon levittäminen Suomen muinaisuuteen, harjoittamalla erityistutkimuksia Suomen historiassa, muinaistieteessä ja siihen kuuluvissa aputieteissä”. Seuran toimintaan kuului historiallisten teosten painattaminen sekä avustusten antaminen mahdollisuuksien mukaan ulkomaille matkaaville tutkijoille.<sup>265</sup> Suomen Historiallinen Seura lahjoitti kirjoja seminaarin kirjastolle yhteensä useita kertoja vuosien 1884–1894 välillä.

Tieteellinen seura Societas pro Fauna et Flora Fennica perustettiin vuonna 1821 Turkuun. Seura perustettiin tutkimaan Suomen suuriruhtinaskunnan kasvi- ja eläinlajistoja. Kerätyistä näytteistä oli tarkoitus perustaa museo ja kokoelmat lahjoitettiin Turun kuninkaalliselle akatemialle, mutta kaikki paloi Turun palon yhteydessä vuonna 1827. Seura siirtyi Helsinkiin ja se alkoi kerätä uutta kokoelmaa, joka annettiin Keisarilliselle Aleksanterin yliopistolle.<sup>266</sup>

---

262 Häggman 2008, 83–84.

263 Sulkunen 2003, 129–130.

264 Cygnaeus 1897, 98–105 & 288–303.

265 Suomen Historiallinen Seura: ”Seuran historiaa”, viitattu 20.2.2014.

266 Societas pro Fauna et Flora Fennica: ”Historia”, viitattu 20.2.2014.

Seura teki muutamia lahjoituksia seminaarin kirjastolle, joista suurin oli vuonna 1901 tehty 33 teoksen lahjoitus.<sup>267</sup> Suomalainen Tiede-seura puolestaan perustettiin vuonna 1838. Ajatus tiedeseuran perustamisesta syntyi pikkuhiljaa yliopiston siirryttyä Turusta Helsinkiin Keisarilliseksi Aleksanterin yliopistoksi, joka sai merkittäviä lisävaroja, minkä ansiota tieteellinen tutkimus nousi yhä tärkeämmäksi. 15 merkittävää tiedemiestä anoivat vuoden 1837 lopussa Nikolai I:ltä lupaa perustaa Suomen Tiedeseura ja he saivat luvan. Suomen Tiedeseuraan on kuulunut koko sen olemassaoloajan merkittäviä tutkijoita. Tiedeseuran alkuaikoina sillä oli huomattava rooli valtiovallan tieteellisenä asiantuntijana.<sup>268</sup> Suomen Tiedeseura lahjoitti teoksia Jyväskylän seminaariin ensimmäisen kerran vuonna 1870 ja viimeisen kerran 1892. Yhteensä se teki lahjoituksia tarkastelujaksollani toistakymmentä kertaa.<sup>269</sup>

Suomen Maantieteellinen Seura perustettiin vuonna 1888 J. A. Palménin<sup>270</sup> johdolla. Seura perustettiin maantieteilijöiden ja lähitieteiden edustajien kokoontumisfoorumiksi. Seura oli hyvin tieteellinen ja jäsenet asiantuntijoita alallaan. Alusta alkaen seura on pyrkinyt edistämään maantieteellistä sekä lähialojen tutkimusta ja harrastusta sekä tehnyt lukuisia julkaisuja. Samoihin aikoihin Suomessa perustettiin toinenkin maantieteellinen seura: Suomen Maantieteellinen Yhdistys vuonna 1887. Nämä yhdistyivät vuonna 1921 nykyiseksi Suomen Maantieteelliseksi Seuraksi.<sup>271</sup> Suomen Maantieteellinen Seura lahjoitti vuosina 1889–1893 useita kertoja kirjoja seminaarin kirjastolle.<sup>272</sup>

Suomen lähetysseura perustettiin vuonna 1859 tekemään evankelisluterilaisen kirkon lähetystyötä. Seura aloitti lähetystyöntekijöiden koulutuksen vuonna 1862 Lähetyskoulussa ja ensimmäiset kahdeksan työntekijää menivät lähetystyöhön Namibian Ambomaalle vuonna 1870.<sup>273</sup> Suomen lähetysseura teki muutamia lahjoituksia, joista suurin oli vuonna 1882 tehty lahjoitus, jossa seura lahjoitti seminaarille 73 kirjaa. Vuonna 1877 lähetysseura lahjoitti erikoisuutena ”ondangan kielisen aapisen”.<sup>274</sup> Kyseessä on ilmeisesti ensimmäinen

---

267 OKP 1.4.1901, JSA JyMa.

268 Gahmberg, 1998.

269 OKP 1870–1892, JSA JyMa.

270 Senaattori Johan Philip Palménin poika.

271 Suomen Maantieteellinen Seura: ”Historiaa”, viitattu 20.2.2014.

272 OPK 1889–1893, JSA JyMa.

273 Hovila-Helminen 2008, 18.

274 OPK 1863–1905, JSA JyMa.

ndongankielinen kirja, joka on lähetystyöntekijä Pietari Kurvisen vuonna 1876 kirjoittama.<sup>275</sup>

#### 4.4 Kokoelman kielijako

Snellmanilla oli toive suomenkielisen kirjallisuuden lisääntymisestä. *Kalevala* ei riittänyt, Snellman piti *Kalevalan* kieltä vaikeana ja sisältöä ikävänä. Snellmanilaisen kielipolitiikan mukaan sivistyneistön tuli suomalaistua. Kirjoittamisen tuli tapahtua suomen kielellä, sillä Snellmanin mukaan jokainen ruotsiksi kirjoitettu sana oli hukkaan heitetty. Kansallisvaltio tarvitsi suomenkielistä kirjallisuutta. Kansallistuntoa ilmaistiin kansanrunoudessa. Suomalainen kaunokirjallisuus, joka oli aiemmin ollut vähäistä, alkoi kehittyä nopeasti 1800-luvun puolivälissä. Muun muassa Snellmanin kulttuuriohjelman ansiosta oli muodostunut otollista lukijakuntaa. Helmikuun manifesti 1899 ja siitä alkaneet sortovuodet 1899–1905 ja 1908–1917 lisäsivät valvontaa ja sensuuria. Vuoden 1900 kielimanifesti määräsi venäjän hallinnon kieleksi, mikä vähensi suomen opetusta sekä uhkasi ruotsia sivistyneistön kielenä.<sup>276</sup>

Jyväskylän seminaarin kirjaston kokoelmassa on kirjoja monella kielellä. Vuonna 1905 kokoelmassa oli yhteensä 6580 kirjaa, joista oli suomenkielisiä 3377 kirjaa, ruotsinkielisiä 2461 kirjaa, saksankielisiä 449 kirjaa, latinaksi 212 kirjaa, ranskankielisiä 49 sekä 32 kirjaa muita kieliä kuten englantia.<sup>277</sup> Kokoelman kirjallisuudesta 51 % on suomenkielistä ja 37 % ruotsinkielistä. Suomenkielisistä 3377 kirjasta 1825 kirjaa eli 54 % on alun perinkin suomenkielisiä ja 1552 kirjaa eli 46 % käännöskirjallisuutta.<sup>278</sup>

---

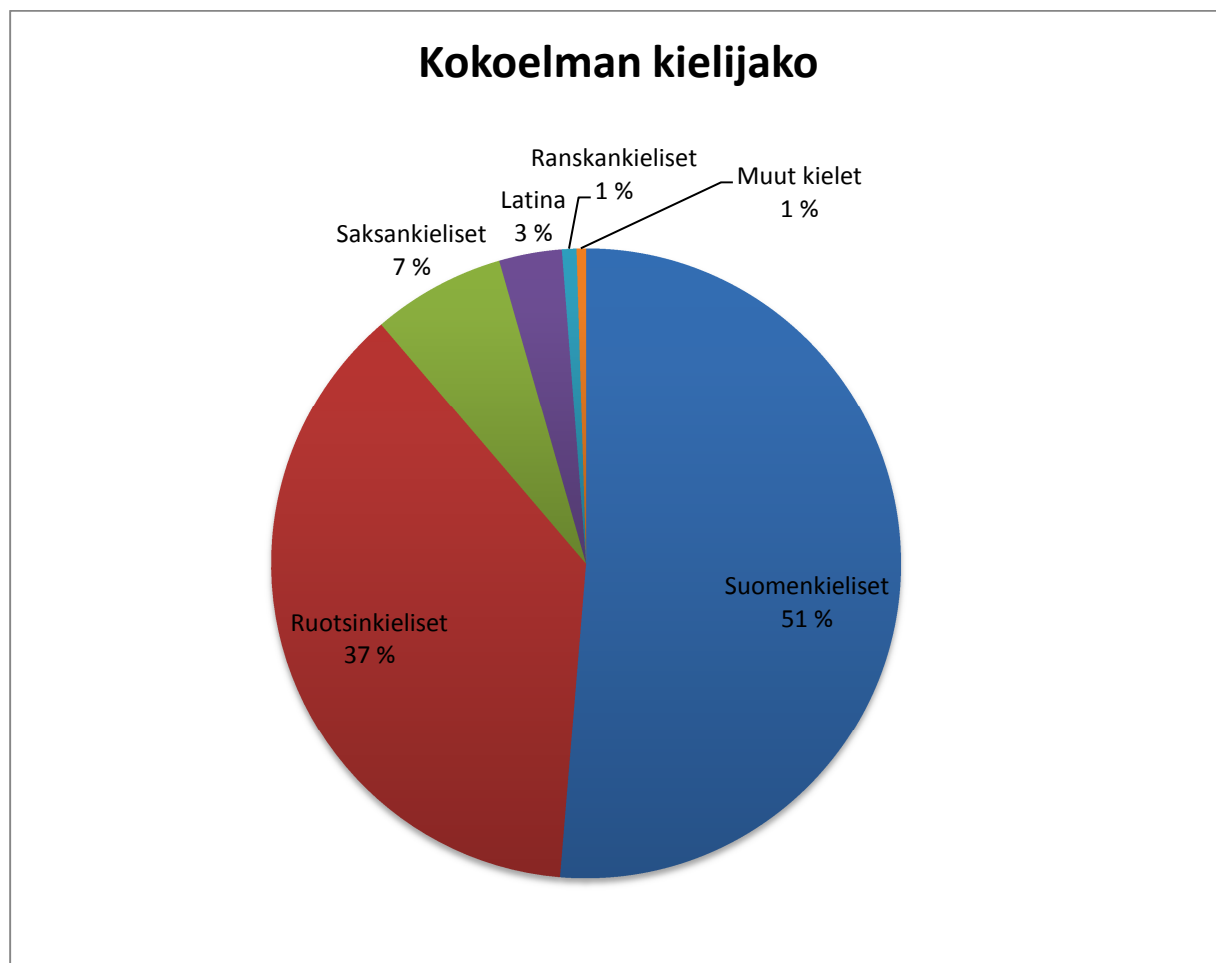
275 Peltonen 1958, 74.

276 Kirstinä 2000, 75–77, 94 & 120.

277 Jyväskylän seminaarin kirjaston luettelo 1905, tästä eteenpäin käytän lyhennettä JSKL 1905.

278 JSKL 1905, 1–143. Huom. Luvut ovat väkisinkin arvioita, koska vaikka tarkastelin kaikkia kirjoja, voi olla että tietämättäni osa alun perin suomenkielisiksi lasketuista on ollut todellisuudessa käännöskirjallisuutta, mutta en ole vain löytänyt tietoa mistään.

**Kaavio 8.** Jyväskylän seminaarin kokoelman jakautuminen kielten mukaan 1863–1905.



Lähde: *Jyväskylän seminaarin kirjaston luettelo*, 1905.

Suomessa ulkomaista kirjallisuutta alettiin kääntää myöhään verrattuna muihin maihin. Kun ulkomaista kirjallisuutta alettiin kääntää, käännoistyössä pyrittiin pysymään uusien virtausten tahdissa. Käännosten alkukielet olivat aluksi yleensä pohjoismaisia kieliä sekä venäjä ja saksa. Englannin ylivalta on korostunut vasta 1920-luvulta alkaen.<sup>279</sup> Eija Eskola on tarkastellut tutkimuksessa muutamien yleisten kirjastojen suomennetun kaunokirjallisuuden hankintoja. Tarkastellut kirjastot hankkivat 1880-luvulla paljon englannin kielestä käännettyä aineistoa, ja seuraavaksi eniten saksasta, venäjistä ja ranskasta käännettyä kirjallisuutta. Ruotsalaista kirjallisuutta hankittiin tarkastelluissa kirjastoissa 1880-luvulla yllättävän vähän. 1890-luvulla samat kirjastot hankkivat ruotsalaista eniten ja venäläistä toiseksi eniten.

<sup>279</sup> Helleman 1988, 85–91.

Historialliset romaanit olivat vuosisadan lopun kirjastokirjallisuudessa keskeisimpiä. Niiden tarkoitus oli välittää tietoa. Seikkailuaiheisia romaaneja oli niin ikään paljon.<sup>280</sup>

Määrältään suurin kirjallisuuden ala oli edelleen uskonnollinen kirjallisuus, mutta sen rooli suomen kirjakielen edelläkävijänä katosi. Myös suomenkielisten sanomalehtien ja aikakauslehtien määrä kasvoi. Vuonna 1878 oli ensimmäistä kertaa enemmän suomenkielisiä lehtiä kuin ruotsinkielisiä. 1900-luvun alussa sensuuri päättyi ja tämä ero kasvoi vielä suuremmaksi. Suomalaista kansalliskirjallisuutta luotiin sekä kääntämällä maailmankirjallisuutta suomeksi että kirjoittamalla uutta suoraan suomeksi. Vuoden 1885 loppuun mennessä suomenkielisiä ensipainoksia oli ilmestynyt lähes 3000, joista lähes neljäsosa oli kaunokirjallisuutta. Vuoden 1860 loppuun mennessä painetusta tietokirjallisuudesta yli puolet oli Suomessa tehtyjä. 1870-luvun loppuun mennessä suomenkielisten määrä ylitti ruotsinkieliset.<sup>281</sup>

Ruotsinkielisen kirjan paljous on aikaansa nähden ymmärrettävää siitäkin huolimatta, että suomen kieli oli kovassa nousussa 1800-luvulla ja valtasuhteet vähitellen muuttumassa. Seminaarissa ajettiin osaltaan suomen kielen asemaa ja kokoelman toivottiin sisältävän niin paljon suomenkielistä kirjallisuutta kuin vain mahdollista, mutta siitä huolimatta ruotsin kielellä oli asemansa myös seminaarissa. Osalla opettajista ruotsin kieli saattoi olla äidinkielenä ja toisinaan pöytäkirjoissa, etenkin seminaarin alkuvuosikymmeninä, opettajat saattoivat käyttää ruotsia, jos halusivat antaa pitemmän lausunnon jostain asiasta. Johtaja Leinbergin sanotaan suosineen ruotsin kieltä, minkä sanotaan aiheuttaneen toisinaan jopa hankauksia opettajiston sisällä<sup>282</sup>. Seminaarin alkuvuosien oppilaista naisten sanotaan tulleen rikkaimmista perheistä ja miesoppilaiden lähestulkoon suoraan kuokan varresta. Varakkaampien perheiden tytärtien äidinkieli on usein ollut ruotsi.

Kolmanneksi eniten kokoelmassa on kirjoja saksan kielellä, 449 kirjaa, mutta huomattavasti vähemmän kuin suomeksi ja ruotsiksi.<sup>283</sup> Saksankielisten kirjojen paljous seminaarin kirjastossa selittynee Saksan tunnetuilla pedagogisilla ajattelijoidella, joiden teoksia seminaarissakin luettiin. Seminaarin opettajat ja johtaja Cygnaeus kävivät ennen seminaarin

---

280 Eskola 1991, 25–33.

281 Laitinen & Nuolijärvi 2009, 26–27.

282 Halila 1963, 63.

283 JSKL 1905, 144–163.

perustamista ottamassa mallia ja oppia saksankielisissä maissa niiden seminaareista.<sup>284</sup> Monet opettajakunnan ostot koskivat nimenomaan saksankielistä pedagogista kirjallisuutta, jota esimerkiksi johtaja Leinberg osti useaan otteeseen. Saksan kielen asema Suomessa ja Euroopassa oli vahvempi 1800-luvulla kuin se on vaikka tänä päivänä.

Latinaksi kirjoja oli 212 kappaletta.<sup>285</sup> Latina tuli Suomeen kristinuskon myötä jo 1100–1200-luvuilla ja se pysyi pitkään kirkon kielenä. Yliopistossa latina oli kauan filosofisen tiedekunnan ainoa kieli ja muutenkin yleinen tieteen kieli eri tiedekunnissa. Vasta vuodesta 1852 lähtien kaikissa väitöksissä sai käyttää ruotsia ja vuodesta 1858 lähtien myös suomea tasavertaisena latinan ja ruotsin rinnalla. Latinan valtakauden romahtaminen alkoi suomen kielen saavutettua 1800-luvun puolivälissä aseman kouluissa ja yliopistoissa. Samanlainen kehitys on nähtävissä muualla Euroopassa 1700–1800-luvuilla.<sup>286</sup>

Ranskankielisiä kirjoja oli 49 kappaletta. Muut kielet ovat sekalainen ryhmä, johon kuuluu muun muassa englantia. Englanninkielisiä kirjoja oli seitsemän kappaletta.<sup>287</sup> Englanninkielellä oli maailmanlaajuisesti hyvin toisenlainen asema 1800-luvulla kuin nykyaikana, jolloin sitä luonnehditaan usein uudeksi lingua francaksi. Englantia kutsutaan maailmankieleksi ja se on noussut vahvaan asemaan siitä huolimatta, että on muitakin kieliä, joita puhutaan paljon maailmalla kuten espanjaa, kiinaa, hindiä, arabiaa, venäjää ynnä muita. Englantia kutsutaan lingua francaksi, koska sen käyttö eri kieliä puhuvien yhteisöjen kommunikointivälineenä on suurta. Ensimmäiset Englannin siirtokunnat perustettiin 1600-luvulla, mutta vasta britti-imperiumin laajentuminen 1800-luvulla alkoi levittää englannin kieltä ympäri maailmaa. Tosin englantia on saavuttanut vahvan asemansa toden teolla vasta toisen maailmansodan jälkeen, ja käsite maailmanenglanti on syntynyt brittienglannin ja amerikanenglannin rinnalle.<sup>288</sup>

Mikä kiinnittää kokoelman kielijaossa huomion on venäjänkielisten teosten lähes täydellinen puuttuminen kokoelmista.<sup>289</sup> Suomi kuului 1800-luvulla Venäjän suuriruhtinaskuntaan ja Senaatti päätti seminaarin perustamisesta ja seminaariin liittyvistä asioista. Suomen ja

---

284 Kangas 2009, 14–15; Halila 1963, 11–15.

285 JSKL 1905, 144–163.

286 Pekkanen 1975, 288–293.

287 JSKL 1905, 144–163.

288 Pahta 2004, 26–29.

289 JSKL 1905, 144–163.

Venäjän suhde on ollut mutkikas. Suomen asukasmäärä oli 1800-luvun lopulla 2,7 miljoonaa, joista venäläisiä oli noin 6000 henkeä. Suomalainen sivistyneistö osasi venäjää todella vähän ja kansa ei juuri puhunut muita kuin kotimaisia kieliä. Kaikki tämä oli suomenmielisten johdonmukaisen politiikan tulosta. 1900-luvun alussa venäläisten määrä Suomessa lisääntyi ja venäjänkieliset katukilvet pystytettiin kaupunkeihin. Tämä aiheutti pelkoa Suomessa. Suomen asema keisarikunnassa oli ollut poikkeuksellinen ja Suomelle edullinen, sillä Suomi oli lähinnä valtio eikä maakunta.<sup>290</sup> Venäjän keisarikunnassa kansalaiset luokiteltiin pikemminkin uskonnon kuin kansalaisuuden tai kielen mukaan. Valtio tuki ortodoksisuutta ja venäjän kieltä, muilla ei juuri ollut virallista asemaa. 1800-luvulla alettiin ajaa venäjän kieltä voimakkaasti erilaisilla pakkotoimilla.<sup>291</sup> 1900-luvun alussa sortokausien aikana venäjän opiskelu oli pakollista, ja sitä opetettiin kouluissa jopa 7 tuntia viikossa. Itsenäistymisen jälkeen 1917 venäjän kielen opiskelu lopetettiin kouluissa kokonaan, ja Helsingin yliopiston venäjän kielen professuuri lakkautettiin.<sup>292</sup> Venäjän kielen opetus Jyväskylän seminaarissa aloitettiin vuonna 1916 annetulla asetuksella, ja sodan vuoksi kireissä tunnelmissa, vasta vuonna 1916 ja se korvasi ruotsin kielen opetuksen. Venäjän kielen opetus lopetettiin jo vuoden 1917 keväällä.<sup>293</sup>

---

290 Vihavainen 2014, 181–182.

291 Pyykkö 2005, 218.

292 Perho 2003, 86.

293 Halila 1963, 225–226.



#### 4.5 Suomenkielinen kokoelma

Suomenkielinen kokoelma oli Jyväskylän seminaarin kirjaston kasvava osa. Tässä luvussa selvitän tarkemmin, minkälaista kirjallisuutta suomenkielinen kokoelma sisälsi. Lisäksi tarkastellaan erikseen kokoelman suomenkielisiä oppikirjoja.

Lukeminen ja lukemaan oppiminen olivat palvelleet pitkään luterilaisen kirkon tarpeita Suomessa. Kansan piti osata itse lukea uskonnollisia tekstejä ja suomenkielinen kirjallisuus palveli uskonnollista kasvatusta.<sup>294</sup> Uskonnollista kirjallisuutta kulutettiin lukemalla samoja kohtia teksteistä yhtä uudelleen, ja yleensä niitä myös luettiin ääneen suuremmalla joukolla.<sup>295</sup> 1800-luvun alkuvuosikymmeninä alkoi muodostua suomalainen sivistysporvaristo. Se koostui kirjallisuutta harrastavasta koulutetusta virka-aatelista, vauraasta porvaristosta sekä aatelittomasta säätyläistöstä. 1800-luvulla syntynyt kansallisromanttinen liikehdintä seurasi valistusajalla nousussa olleiden luonnontieteiden ja filosofian kehitystä. Kansallisromantiikassa huomiota sai kansojen historiassa kieli sekä kielisukulaisuuden merkitys.<sup>296</sup> Suomenkieliselle rahvaalle tarjottiin 1800-luvun alussa lähinnä uskonnollista kirjallisuutta sekä oppaita elinkeinon harjoittamiseen.<sup>297</sup>

Suomenkielinen kokoelma ja kirjojen suomenkielisyys on ollut koko seminaarin ajan tärkeänä osana hankintojen perusteita. Seminaarin alkuvuosina julistettiin, että seminaariin on hankittava kaikki suomen kielellä julkaistut teokset. Tämän seurauksena seminaarin kirjaston suomenkielinen kokoelma on hyvin runsas muihin kieliin nähden, kuten luvussa 4.4 selvitettiin<sup>298</sup>. Seuraavassa tarkastellaan kuinka vuosien 1863–1905 suomenkielinen kokoelma jakautuu luokittain.

---

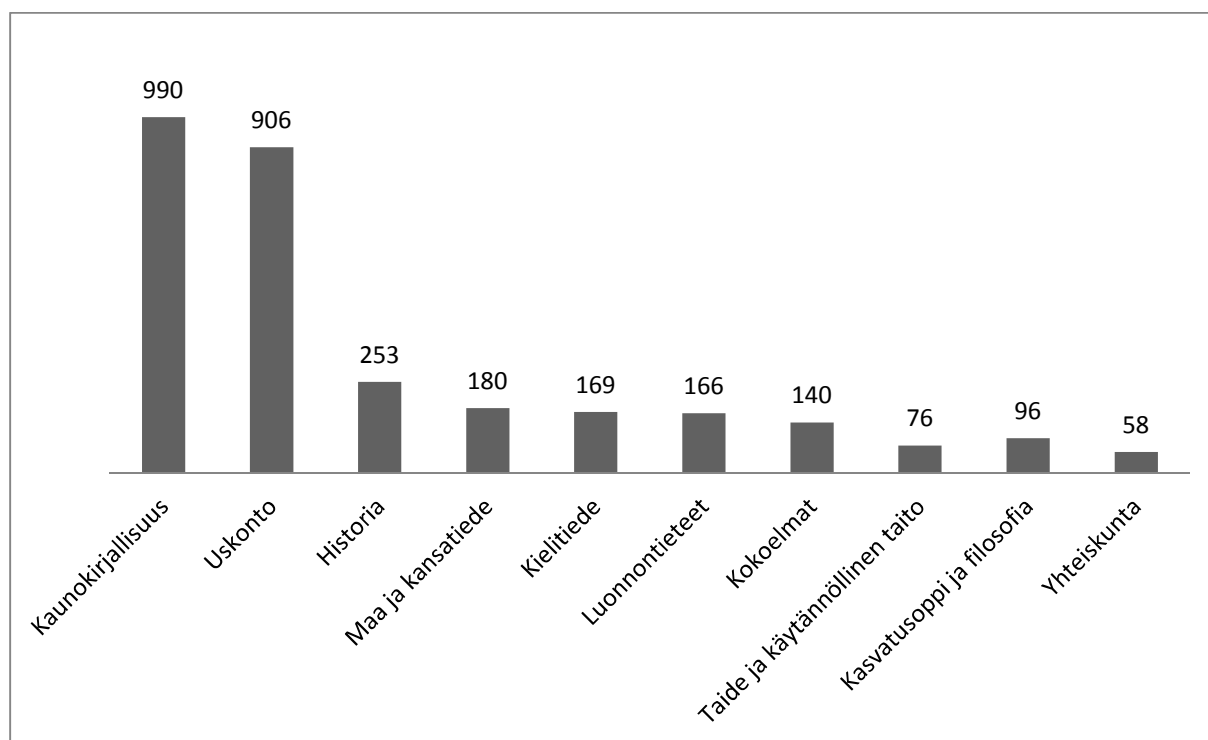
294 Ketonen 1991, 15; Somerkivi 1979, 13–19.

295 Häggman 2008, 33.

296 Nieminen 2006, 87.

297 Häkli 1991, 39.

298 JSKL 1905, 1–86.

**Kaavio 9.** Suomenkielisen kokoelman jakautuminen luokittain 1863–1905.

Lähde: *Jyväskylän seminaarin kirjaston luettelo*, 1905.

Kaaviosta 9 näkee, kuinka suomenkielinen kokoelma jakautuu luokittain. Jaon olen ottanut eräästä asiakirjasta, johon on kirjattuna Jyväskylän seminaarin kirjaston järjestys (ks. liite 1). Tilan puutteen vuoksi kaaviossa näkyy ainoastaan pääluokat, jotka todellisuudessa jakaantuvat useisiin alaluokkiin. Alaluokat voi nähdä liitteestä 1.

Historialliset romaanit ja uskonnolliset romaanit on pääasiassa laskettu kaunokirjallisuuteen eikä historiaan ja uskontoon. Kaikissa tapauksissa ero ei ollut selkeä esimerkiksi uskonnollisen romaanin ja uskonto-luokkaan kuuluvan teoksen välillä ja valinta on yksinomaan minun. Romaani-kategoriaan päätyivät sellaiset uskonnolliset teokset, jotka olivat selkeästi juonellisia. Ei ole saatavilla tietoa siitä, millä tavalla kukin kirja on alun perin jaoteltu luokkiin, sillä Jyväskylän seminaarin kirjaston luettelon kirjaluettelossa kirjat olivat aakkosjärjestyksessä suomenkieliset ensin, sitten ruotsinkieliset omassa aakkosjärjestyksessään ja viimeisenä muut kielet omassa aakkosjärjestyksessään. Joissain tapauksissa luokan pystyi päättelemään jo kirjan nimestä, mutta toisissa tietoa joutui etsimään

eri lähteistä. Oli myös muutamia kirjoja, joista tietoa oli vaikea löytää, joten taulukon sisältämät päätökset ja mahdolliset virheet ovat omiani.

On vielä syytä huomioda, että kirjat on laskettu siten, että kirjasarjan osat on laskettu erillisinä kirjoina, mutta lehden ollessa kyseessä en ole laskenut vuosikertoja enkä yksittäisiä numeroita vaan yksi lehti on ollut yksi kappale. Perusteena se, että vuosikertojen ja yksittäisten numeroiden laskeminen ei kerro tässä tapauksessa mitään hyödyllistä tietoa. Se saattaisi pikemminkin vääristää taulukoinnin tuloksia, koska taulukoinnissa yritetään ensisijaisesti selvittää tietoa millaista kirjallisuutta kokoelmassa on ollut.

Suurimman luokan muodostaa kaunokirjallisuus, jota löytyy suomenkielisestä kokoelmasta 990 kappaletta.<sup>299</sup> Toisaalta kirjaston funktio on ollut tarjota myös oppilaille luettavaa ja on ihan loogista, että kaikki luettava ei ole ollut pelkästään opintoihin liittyvää vaan myös viihdyttävää. Jo Uno Cygnaeuksen ajatuksissa oli, että kirjasto tarjoaisi oppilaille viihdyttävää ja sivistävää luettavaa.<sup>300</sup> Kaunokirjallisen tuotannon määrä ei ollut siis huomattava ainoastaan seminaarin kirjaston kokoelmassa vaan kaunokirjallinen tuotanto lisääntyi Suomessa huomattavasti 1800-luvun aikana.

Romaanista tuli 1800-luvulla merkittävä kirjallisuuden laji. Aluksi romaaniin suhtauduttiin ennakkoluuloisesti ja vähättelevästi, mutta sen arvostus nousi 1830-luvulta alkaen Charles Dickensin ynnä muiden juhlittujen kirjailijoiden noustessa tunnetuiksi. Suomessakin esimerkiksi J. V. Snellman aloitti uransa lehtimiehenä ja romaanikirjailijana.<sup>301</sup> Suomen kirjallisuudessa vaikutti vuosisadan vaihteessa realismin lisäksi “kansallinen uusromantiikka”. Vuosisadan vaihteen modernismi ilmeni suomalaisessa kirjallisuudessa juuri uudenlaisen kansallisromantiikan kautta. Ensimmäinen kansallisen heräämisen aalto koettiin 1840-luvulla eurooppalaisen romantiikan herättelemänä. Kalevala oli ilmestynyt edellisellä vuosikymmenellä, vuonna 1835. Aikakauden tyylejä olivat 1800-luvun alkupuolen romantiikka ja myöhemmin orastanut realismi. Suomalainen realismi löi läpi vasta 1880-luvulla.<sup>302</sup>

---

299 JSKL 1905, 1–86.

300 Ks. Lönnbeck 1910a, 231 & 263.

301 Häggman 2008, 81.

302 Kirstinä 2000 68–69, 83–106 & 119–120.

Toiseksi suurimman ryhmän muodostavat yllätyksettömästi uskonnolliset kirjat, joita kokoelmassa oli 906 kappaletta.<sup>303</sup> Tuohon aikaan suurin osa suomen kielellä julkaistavasta kirjallisuudesta oli uskonnollista, ja 1800-luvulla ylipäänsä uskonto oli paljon enemmän läsnä ihmisten elämässä ja myös koululaitoksissa. Uskonnollisen kirjallisuuden runsaus on myös selitettävissä seminaarin hengellä – perustuihan sen toiminta kristillisiin arvoihin. Seminaarin ensimmäinen johtaja Uno Cygnaeus oli toiminut ennen seminaarin perustamista pastorina, Karl Gabriel Leinberg oli teologian kandidaatti ja kiinnostunut kirkkohistoriasta, ja Y. K. Koskista on kuvailtu lämminhenkiseksi kristityksi<sup>304</sup>.

Suomenkielisestä kokoelmasta karkeasti arvioituna yksi kolmasosa on siis kaunokirjallisuutta, yksi kolmas osa uskonnollista kirjallisuutta ja yksi kolmasosa muuta kirjallisuutta. Tähän niin sanottuun muuhun kirjallisuuteen kuuluu suurimpana ryhmänä historialliset kirjat, joita on kokoelmasta 253 kappaletta.<sup>305</sup> Historiallisen kirjallisuuden paljous voi selittyä johtaja Leinbergin kiinnostuksesta historiaan: hän hankki seminaariin paljon sen alan kirjallisuutta, kuten selvitettiin luvussa 4.2. Historia oli myös yksi oppiaine seminaarissa. Muita oppiaineita vuosina 1863–1905 olivat uskonto- ja kirkkohistoria, kasvatus- ja opetusoppi, koulunpito ja sielutiede, suomen kieli, ruotsin kieli, matematiikka, luonnonoppi, luonnonhistoria, maantieto, maatalous ja kasvitarhanhoito, voimistelu ja urheilu, terveys- ja raittiusoppi, musiikki, piirustus- ja kaunokirjoitus, käsityö ja talousopetus. Kirjastonhoitoa alettiin opettaa vuodesta 1910 alkaen.<sup>306</sup>

Ruotsin vallan aikana oppikirjat painettiin Ruotsissa ruotsin kielellä ja tuotiin Suomeen. Venäjän vallan alla Suomessa saatettiin alkaa kehittää omaa koulutusjärjestelmää ja suomenkielistä oppikirjallisuutta, sillä Venäjällä ei ollut samanlaista, yhtä kehittynyttä koulutusjärjestelmää kuin Ruotsissa, ja aluksi venäjän kieltä ei vaadittu kouluihin Suomessa. Tästä huolimatta 1800-luvun alkupuoliskolla suomalaiskansallisia oppikirjoja oli vähän. 1800-luvun loppuun mennessä moni asia oli muuttunut ja suomalaisia oppikirjoja ilmestyi paljon. Autonomian ajan loppupuolella suomalaisia oppikirjan tekijöitä ilmestyi kaikilta oppialoilta: esimerkiksi kansakoulunopettajia valmistavien seminaarien lehtorit, normaalikoulujen yliopettajat, kouluviranomaiset ja professorit tekivät omaa alaansa

---

303 JSKL 1905, 1–86.

304 Halila 1863, 54–68.

305 JSKL 1905, 1–86.

306 Halila 1863, 213–262.

käsitteleviä oppikirjoja omakustanteina.<sup>307</sup>

Kansakoulujen yhtenäistämiseksi kouluylhallitus antoi vuonna 1881 ohjeita käytettävistä oppikirjoista: näiden joukossa oli muun muassa Jyväskylän seminaarin lehtorin, Ernst Bonsdorffin laskennon ja mittausopin oppikirjat *Laskuharjoituksia* ja *Mittausopin alkeet*. Jyväskylän seminaarin johtajana toiminut Y. K. Yrjö-Koskinen johti komiteaa, joka suunnitteli 1890-luvulla uudet ohjeet oppikirjojen käytöstä: tämä yhtenäisti seuraavan kahdenkymmenen vuoden aikana tehtävät oppikirjat.<sup>308</sup> Seminaarin aloittaessa toimintansa ei ollut olemassa juuri seminaarin tarpeisiin soveltuvia suomenkielisiä oppikirjoja. Joitain kirjoja voitiin soveltaa seminaarin käyttöön, esimerkiksi Karl Gustaf Leinberg oli jo vuonna 1861 julkaissut *Biblian-historian*. Monissa aineissa opetus pohjautui lehtoreiden suullisen esityksen pohjalta tehtyihin muistiinpanoihin eli tästä tulee nimitys vihkoseminaari. Lehtorit keräsivät suomenkielisen suullisen opetuksen aineiston ulkomaisista teoksista. Seminaarin lehtorit olivat kielitaitoisia, olihan vaatimuksena seminaarin opettajaksi pääsemisessä opiskelu ulkomailla.<sup>309</sup>

Ensimmäinen seminaarin uskonnon lehtori Nestor Järvinen valmisti *Kristillisyyden opin* ja *Kateketiikan* oppikirjat siirryttyään seminaarista toisiin tehtäviin. *Kateketiikka* oli ensimmäinen uskonnon opetusoppi Suomessa. Kasvatusopin ja historian lehtori Olai Wallin valmisti *Lyhyen vanhan ajan historian* ja *Kansakoulun yleisen kasvatus- ja opetusopin*. Äidinkielen lehtori Jaako Länkelä valmisti aapisesta ja lukukirjoista koostuvan oppikirjasarjan sekä kieliopin. Länkelän laatima aapinen oli maallinen, koska siinä ei ollut enää uskonnollista perusasioita kuten Agricolan aapisesta saakka oli ollut. Seminaarin matematiikan lehtori Ernst Bonsdorff oli matematiikan opetuksen uranuurtaja. Hän kehitti omatoimisesti alan sanastoa ja kirjoitti *Luvunlaskun oppikirjan*. Bonsdorff laati *Luvunlaskun oppikirjan* lisäksi kirjan laskuharjoituksista, jolla oli keskeinen asema seminaarin matematiikan opetuksessa.<sup>310</sup>

Luonnontiedon lehtori Johan Ferdinand Canth laati *Physikin opaston* ja myös suomensi oppikirjoja: A. Berthultin *Kemian*, C. F. Lütkenin *Zoologian* ja E. Lindgrénin *Kyökkikasvit*

307 Lappalainen 1992, 127–131 & 143–144.

308 Lappalainen 1992, 144–146, 165.

309 Häkkinen 2002, 57–58.

310 Häkkinen 2002, 58–59.

sekä selitti muuta kasvioppia Elias Lönnrotin laatiman *Suomen kasviston* mukaan. Seminaarissa ei hyväksytty Charles Darwinin evoluutioteoriaa, joten sitä ei opetettu. Musiikinopetuksessa Erik August Hagfors oli ennen seminaariin tuloa laatinut laulukirjan, jonka lisäksi apua opetukseen tuli vuonna 1864 H. Wächterin laatimasta kuorolaulukokoelmasta. Musiikinopetus oli aluksi sanelua, josta tehtiin vihkoja musiikin teoriasta, pianosta ja harmonin soitosta sekä kuorolauluista, joiden pohjalta julkaistiin vuonna 1871 *Suomalainen laulu-seppele* -kirja. Liikunnan lehtori Karl Gustaf Göös kirjoitti vuonna 1867 *Voimistelun harjoitus-opin*, joka oli Suomen ensimmäinen voimistelun käsikirja. Wolmar Schildt auttoi sekä Göösiä että Hagforsia suomenkielisen sanaston kehittämisessä. Piirustuksen opetusta varten Edla Soldan suomensi G. A. Hippiuksen *Piirustusopin alkeet*, ja miesten piirustuksenopettaja Rafael Hårdh teki itse Viivantoppiirustuksen oppikirjan sekä opettajia varten *Ohjeita poikain käsitöiden johtamiseen kansakoulussa* -kirjan.<sup>311</sup>

Oppikirjoja ei ole eritelty kaaviossa 9, vaan ne sisältyvät eri ryhmiin. Suomenkielisten oppikirjojen määrä eriteltynä kaikista suomenkielisistä kirjoista on 137 kappaletta. Näistä 29 teosta ovat suomalaisia ja 107 suomeksi käännettyjä. Suuri osa suomalaisista oppikirjoista oli seminaarin lehtoreiden kirjoittamia. Seminaarin opettajat myös suomensivat oppikirjoja.<sup>312</sup> Seminaarissa näyttää olleen hyvin yleinen tapa, että oppikirjan tehnyt henkilö lahjoitti ainakin yhden kappaleen tekemäänsä oppikirjaa seminaarin kirjastoon.<sup>313</sup> Lehtori Göösin ja Weilin liike Weilin & Göös myös julkaisi runsaasti seminaarin opettajien tekemiä kirjoja.<sup>314</sup> Weilin & Göös myös lahjoitti näitä seminaarin kirjastoon vuonna 1878. Lahjoitus oli yli viidenkymmenen kirjan suuruinen, ja se sisälsi suuren määrän seminaarin opettajien tekemiä suomenkielisiä oppikirjoja sekä muita oppikirjoja ja kertomuksia.<sup>315</sup>

---

311 Häkkinen 2002, 59–61.

312 JSKL 1905, 1–86.

313 OPK 1863–1905, JSA JyMA.

314 Häggman 2008, 236.

315 OPK 22.2.1878, JSA JyMA.

## 5 PÄÄTÄNTÖ

Tarkastelin tässä tutkimuksessa Jyväskylän seminaarin kirjaston kokoelmien muodostumista 1863–1905 eli toiminnan alkamista ja kokoelmien karttumista. Pyrin selvittämään, vaikuttiko 1800-luvulla syntynyt suomalaiskansallinen aate kokoelmiin, kuinka vallankäyttö ja sensuuri näkyivät seminaarin kirjastossa, ja ketkä olivat niitä henkilöitä, jotka tekivät päätöksiä kirjaston ja kokoelmien suhteen.

Jyväskylän seminaarin kirjasto perustettiin vuonna 1863 Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin perustamisen yhteydessä. Kirjasto kuului alusta asti Uno Cygnaeuksen seminaarisuunnitelmiin. Ajatus oli lähtöisin Sveitsistä, jossa kansakoulunopettajaseminaarien yhteydessä oli laajat kirjastot. Kyseisen ajatuksen lisäksi taustalla vaikutti myös ajatus suomalaisen kulttuurin voimistamisesta ja suomalaisen kansallisiikkeen nousu, joissa kirjastot saivat 1800-luvun kuluessa merkittävän roolin. Kirjaston kartunta tapahtui pääasiallisesti hankintojen ja lahjoitusten kautta. Kirjasto aloitti toimintansa periaatteessa samana vuonna kuin seminaari perustettiin, mutta lainauskuntoon se saatiin vasta vuoden 1864 alussa. Opettaja Jaako Länkelän esityksestä seminaarin kirjastoon päätettiin hankkia koko suomalainen kirjallisuus. Tämä näkyy jo alkuvuosina opettajien hankintapäätöksissä, joissa päätetään usein käyttää varallisuutta nimenomaan suomalaisen kirjallisuuden hankkimiseksi. Myöhemmin, Y. K. Yrjö-Koskisen ja Kosti Raition kaudella, lähes kaikki hankinnat koskivat suomalaista kirjallisuutta. Suurimpina poikkeuksina tässä on johtaja K. G. Leinberg, jonka itse tekemät hankinnat koskivat lähinnä saksalaista ja ruotsalaista kirjallisuutta, mutta muuten myös hänen kaudellaan kartutettiin suomalaista kokoelmaa.

Pöytäkirjoista ei käy ilmi, kampanjoiko seminaari pyytämällä lahjoituksia kirjastoonsa eri puolelta Suomea. Näin ainakin tehtiin seminaarin alussa Uno Cygnaeuksen johtajakaudella, joten vastaavaa on saattanut jatkua myöhemmin. On myös todennäköistä, että seminaarin johtajan omat kontaktit ovat olleet merkittävässä roolissa sen suhteen, mistä lahjoituksia saatiin ja ketkä kirjoja lahjoittivat. Tämä jää spekulatiiviselle tasolle, koska asiaa ei voi selvittää pöytäkirjoista. Asiasta voisi tehdä jatkotutkimusta tarkastelemalla johtajien käymää kirjeenvaihtoa, josta heidän henkilökohtaiset kontaktinsa saattaisivat selvitä tarkemmin. Seminaari sai lahjoituksia useilta tahoilta. Yksityisiä lahjoittajia olivat seminaarin opettajat,

oppilaat sekä muut yksityishenkilöt, joiden yhteiskunnallinen asema vaihteli maanviljelijästä pormestariin. Lahjoittajiin kuului myös virallisia tahoja, kuten Helsingin yliopisto, Tilastollinen päätoimisto, Senaatin kirkollistoimituskunta ja Koulutoimen ylihallitus.

Lahjoitusten kautta voi hahmotella 1800-luvulla vallinnutta suhdeverkostoa, erityisesti seminaarin suhteita suomalaisuusaatteesta nousseisiin seuroihin, joita oli lahjoittajien joukossa runsaasti. Seuroja oli muun muassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Suomen Historiallinen Seura, Suomen Tiedeseura ja Suomen Maantieteellinen Seura. Jyväskylän seminaarin suhdeverkostot vaihtelivat aikansa päätöksentekijöistä eli Suomen senaatista aikansa akateemiseen kärkeen eli Helsingin yliopistoon ja kansallishengen airueisiin kuten Suomalaiseen Kirjallisuuden Seuraan. Olipa joukossa seminaarin oman, yhteiskunnallisesti toimeliaan henkilökunnan lisäksi esimerkiksi kirja-alan liike Weilin & Göös, joka oli ensimmäisiä oppikirjojen ja -materiaalien suomalaisia kustantajia ja kustansi paljon seminaarin opettajien ja lehtoreiden tekemää kirjallisuutta ja teoksia, joista monet olivat alansa ensimmäisiä suomenkielisiä oppiteoksia. Lahjoitusten määrä oli Uno Cygnaeuksen ja K. G. Leinbergin kaudella merkittävässä asemassa, ja niitä oli enemmän kuin seminaarin tekemiä kirjaostoja. Y. K. Yrjö-Koskisen ja Kosti Raition kausilla tilanne muuttui toiseksi, kun lahjoitusten määrä putosi lähes murto-osaan siitä, mitä se oli aiempina vuosina. Hankintojen määrärahojen suurentuminen ja valintojen siirtäminen valiokuntiin muutti kirjaston toimintaa ja kokoelmapolitiikka entistä järjestelmällisemmäksi. Vaihtojen osuus jäi koko tarkasteluajalla kokoelman kartuntaa tarkasteltaessa marginaaliseksi.

Kirjastojen kokoelmapolitiikka on muuttunut suuresti 1800-lukuun verrattuna. Kysymys sensuurista elää kuitenkin edelleen, mutta kirjastojen kohdalla painopiste on siirtynyt 1800-luvulla vallinneesta valtiollisesta sensuurista yksittäisten kirjastojen tekemiin valintapäätöksiin. Jyväskylän seminaarin kirjastoon vaikuttivat Venäjän suuriruhtinaskunnan Suomelle asettamat valtiolliset sensuuriasetukset. Nämä eivät suuremmalti näkyneet ainakaan pöytäkirjoissa lukuun ottamatta vuotta 1884, jolloin Senaatin kirkollistoimikunta otti ensimmäistä kertaa tarkasteluun opettajakunnan lehtitilauksen ja hylkäsi näistä kolme lehteä: *Aura*, *Kaiku* ja *Östra Finland*. Tietenkään se, että pöytäkirjoissa ei ole mainintoja kirjojen ostoehdotusten tai lahjojen hylkäämisestä ei välttämättä tarkoita, ettei niin olisi tehty pöytäkirjojen ulkopuolella. Toisaalta pöytäkirjoissa tunnutaan käsittelevän kaikki asiat hyvin pedanttisesti, joten olisi erikoista, jos tällainen tieto olisi jätetty sieltä pois. Sitä paitsi kirjat on



jo sensuroitu, koska periaatteessa liikkeellä ja saatavilla ei voi olla sellaista kirjallisuutta, mikä ei olisi jo joutunut valtion sensuurihaaviin. Tällöin kyse olisi enää yksittäisten opettajien ajatuksista siitä, mikä heidän mielestään on tai ei ole sopivaa luettavaa seminaarin oppilaille, mutta sellaisia keskusteluja ei pöytäkirjoissa käyty ennen vuotta 1905, jolloin kiisteltiin *Helsingin sanomien* tilaamisesta.

Valtaa seminaarin kirjastossa käyttivät eniten seminaarin johtajat, sitten opettajakunta, joista suurimpana kirjastonhoitajat, joina toimi tarkastelukaudella K. G. Göös, Ernst Bonsdorff, K. J. Högman ja H. A. Rönneberg. Seminaarin oppilaat olivat hyvin marginaalisessa roolissa; vasta 1900-luvun alussa opiskelijat pääsivät osallistumaan lukusuojaan hankittavan kirjallisuuden päättämiseen yhdessä opettajakunnan kanssa. Uno Cygnaeuksen kaudelta saakka kaikki opettajat ovat saaneet osallistua kirjojen hankintoihin antamalla ehdotuksia, jotka opettajakunnan tuli hyväksyä. Leinbergin kaudella johtajan rooli korostui entisestään hänen tehdessä ostoja jopa opettajakuntaa kuulematta. Asiaa ei Cygnaeuksen ja Leinbergin kaudella säädelty sen tarkemmin vaan kirjoja saatettiin ostaa pitkin vuotta. Yrjö-Koskisen kaudesta alkaen kirjavalinnat siirtyivät valiokuntiin, joissa tehtiin ehdotukset, jotka opettajakunta hyväksyi. Valiokuntiin kuului yleensä seminaarin johtaja ja johtajatar sekä vaihtuvasti opettajakunnan eri jäseniä. Valiokunta yleensä jakoi koko vuoden kirjastoon kohdistetun määrärahan kerralla ja valiokuntatyöskentelyn jälkeen oli enää harvemmin yksittäisiä ostoja pitkin vuotta. Sama kehityslinja jatkui Kosti Raition kauden alussa tultaessa vuoteen 1905.

Suomenkielisen kouluttamisen kehittäminen ja kansallishengen herääminen olivat suomalaismielisen toiminnan tulosta, ja tähän samaan kehityslinjaan kuuluu myös Jyväskylän kansanopettajaseminaarin perustaminen. On siis loogista, että suomalaismielinen ajattelu vaikutti myös seminaarin kirjaston kokoelmiin. Jo vuonna 1863 ääneen lausuttu ajatus suomenkielisen kirjallisuuden kokoamisesta seminaarin kirjastoon näkyi vuoden 1905 kokoelmaluettelossa siten, että suomenkielisiä kirjoja oli eniten, 51 % koko kokoelmasta. Suomenkielisen kirjallisuuden johdonmukaista ostamista voi melkein verrata Jyväskylän tieteellisen kirjaston toimintaa ohjanneeseen Fennica-työhön. 1912 perustettuun Jyväskylän tieteelliseen kirjastoon haluttiin kerätä täydellinen Fennica-kokoelma Helsingissä sijaitsevan kokoelman rinnalle. Tieteellinen kirjasto sai avuksi vapaakappaleoikeuden, mutta vanhempaa kirjallisuutta jouduttiin keräämään, missä apuna olivat muun muassa seminaarin oppilaat ja

seminaarista saadut kirjalahjoitukset. Myöhemmin seminaarin kirjasto yhdistettiin tieteelliseen kirjastoon ja luovutettiin kasvatusopilliselle korkeakoululle ja sittemmin Jyväskylän yliopistolle.

Suomenkielisessä kokoelmassa oli eniten kaunokirjallisuutta, mutta uskonnollista kirjallisuutta oli lähes yhtä paljon. Kolmanneksi suurin ryhmä olivat historiateokset, joita oli huomattavasti vähemmän. Muiden luokkien lukumäärä oli huomattavasti pienempi, mutta ne heijastelivat hyvin pitkälti seminaarin opetuksen painopisteitä. Kaunokirjallisuuden suuri määrä ei yllätä, sillä jo Cygnaeus toi esiin ajatuksen hovin tarjoamisesta oppilaille opin lisäksi. Suomenkielinen kaunokirjallisuus oli ylipäänsä nousussa koko 1800-luvun. Uskonnollisen kirjallisuuden määrään lienee vaikuttanut ajan henki; tuolloin uskonnollista kirjallisuutta luettiin paljon, ja sitä oli saatavilla runsaasti, joten sen merkitys on ollut suurempi kuin vaikka nykyään. Muita kokoelman kieliä olivat ruotsi, latina, saksa, ranska sekä yksittäiset muut kielet kuten englantia. Venäjänkielinen kirjallisuus puuttui täysin kokoelmista.

Aiemmassa Jyväskylän seminaarin kirjastosta tehdyssä tutkimuksessa on selvitetty kirjaston eri vaiheet pääpiirteittäin sekä kokoelman kartunta ostojen ja lahjoitusten kautta. Lisäksi on havainnointu, että seminaarin toiminnan alussa painopiste on ollut lahjoituksilla, ja samaan lopputulokseen olen myös päätenyt omassa tutkimuksessani. Tässä tutkimuksessa kirjaston vaiheita tarkasteltiin pidemmälle, 1900-luvun alkuun saakka, ja saatiin selville, että myöhemmin lahjojen merkitys pienenee ja ostojen merkitys kasvaa. Edeltävässä tutkimuksessa on huomioitu jonkin verran johtajien merkitystä kirjaston toimijoina, mutta niitä ei ole käsitelty eikä tutkittu tällä tarkkuudella ja laajuudella kuin olen tässä tutkimuksessa tehnyt. Tutkimuksessa saatiin myös selville, että lahjoittajiin kuului merkittäviä aikalaistahoja, tätäkään ei ole aiemmin tutkittu näin tarkasti. Aiemmassa tutkimuksessa ei ole myöskään eritelty kirjaston kokoelman kielijakoa tai sitä, minkä tyyppistä kirjallisuutta se sisältää. Tutkimukseni on ensimmäinen laajempi esitys Jyväskylän seminaarin kirjaston historiasta ja kokoelmien kartumisesta sekä sisällöstä. Seminaarin kirjastoa koskenut tieto on ylipäänsä ollut hajanaisesti eri lähteissä, mutta tässä tutkimuksessa on pyritty tekemään yhtenäisen esitys seminaarin kirjaston vaiheista 1863–1905.

Merkittävänä pidettyä Jyväskylän tieteellistä kirjastoa on tutkittu huomattavan paljon

enemmän kuin Jyväskylän seminaarin kirjastoa. Yhdistymishetkellä tieteellisen kirjaston kokoelmien hinnan arvioitiin olevan 2,5 miljoonaa markkaa. Seminaarin kirjastosta vastaavia arvioita ei ole tietojeni mukaan tehty, mutta toisaalta katson sellaisen olevan turhaa, sillä on mahdotonta laittaa hintalappua 74 vuoden ajan kehittyneelle kokoelmalle, jonka kulttuuriperintöön voi katsoa liittyvän suomenkielisen koulutuksen kehittyminen, uraauurtavien opettajien toiminta koululaitoksen ja yhteiskunnan hyväksi sekä Jyväskylän kasvaminen koulu- ja kulttuurikaupungiksi. Lisäksi kirjasto toimi opetuspaikkana suurelle joukolle oppilaita, jotka pääsivät perehtymään kirjastojen merkitykseen ja työhön sekä kenties veivät tämän kokemuksen ja tiedon eteenpäin omille oppilailleen tai toimivat omien kyliensä kirjastojen hoitajina. Kirjastolla ei siis ainoastaan ollut merkitystä seminaarin opettajien ammattitaidon kehittämisessä tai oppilaiden vapaa-ajan huvitusten tarjoajana. Kirjasto oli myös väline, jolla myöhemmin koulutettiin ja perehdytettiin opiskelijoita kirjastonhoitoon, jota moni tuleva oppilas joutui tekemään tulevassa opettajantyössään. Seminaarin kirjastolla oli siis monisyinen kulttuurihistoriallinen ja kasvatustieteellinen merkitys.

Aiheen tutkimista voisi jatkaa laajentamalla tarkastelujaksoa seminaarin kirjaston toiminnan loppuun eli vuoteen 1934 saakka, ja selvittää millaisia muutoksia muut johtajat, kirjastonhoitajat ja eri opettajakunnat mahdollisesti toivat kirjaston toimintaan ja kokoelmaan. Pöytäkirjojen ja kokoelmaluettelon lisäksi voisi tarkastella johtajien kirjeenvaihtoa ja selvittää, mitä seminaarin kirjastosta kirjoitettiin paikallisessa lehdistössä. Olisi myös mielenkiintoista selvittää, millaiseen lopulliseen muotoon seminaarin kirjasto jäi, kun se luovutettiin Jyväskylän kasvatustieteelliselle korkeakoululle, eli mitkä olivat kokoelman lopulliset kielisuhteet ja suomenkielisen kokoelman painoalueet. Erittäin todennäköistä on ainakin se, että suomenkielisen kirjallisuuden merkitys pysyi vahvana ja kenties kasvoi.

## LÄHTEET

### Primaarilähteet

*Opettajakokousten pöytäkirjat 1863–1905.* (OKP) Jyväskylän seminaarin arkisto (JSA), Jyväskylän maakunta-arkisto (JyMA).

*Jyväskylän seminaarin kirjaston luettelo 1905.* (JSKL) Jyväskylä: Jyväskylän kirjapaino.

### Sekundaarilähteet

Airila, Martti (1927), *Jyväskylän tieteellinen kirjasto. Katsaus sen syntyyn ja kehitykseen.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopistoyhdistys.

Alapuro, Risto & Stenius Henrik (1989), ”Kansanliikkeet loivat kansakunnan”. Teoksessa: Alapuro & Liikanen & Smeds & Stenius (toim.), *Kansa liikkeessä.* Helsinki: Kirjayhtymä.

Alasuutari, Pertti (1999), *Laadullinen tutkimus.* Tampere: Vastapaino.

Andersson, Håkan, ”Rancken, Oskar”. Verkkojulkaisu: BLF Biografiskt lexikon för Finland, viitattu 14.2.2014.

Audejev, Pirkko (1978), *Jyväskylän tieteellinen kirjasto.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjasto.

Berndtson, Maija (1988), ”Kirja kirjastossa. Suomalaisen kirjan ja kirjaston yhteinen taival.” Teoksessa: Nuorteva, Jussi (toim.) (1988), *Kirjan rantaviiva.* Helsinki: Gaudeamus, 96–104.

Cygnaeus, Gustaf (1897), *K. Suomen Talousseura 1797–1897.* Suomentanut: Tekla Hultin. Turku: Åbo-Tidning Kirjapaino-Osakeyhtiö.

Dammert, Lauri & Syväla, Maria (2012), ”Kirjastot harrastavat portsaritoimintaa – näitä ei tänne hankita!”. *Suomen kuvalehti* 33/2012. Verkkooversio, päivitetty 29.11.2013, viitattu 15.2.2014.

Ekholm, Kai (toim.) (1996), *Kielletyt kirjat.* Helsinki: Eduskunnan kirjasto.

*Ensimmäinen seminaarien kirjastonhoitajien kokous Helsingissä 9-14 p:nä tammikuuta 1911.* Helsinki: Suomen senaatti (1913).

Eskelinen, Esa (1963), ”Jyväskylän kaupunginkirjaston vaiheita 1916–1963”. Teoksessa: Raittila, Pekka et al (toim) (1963), *Jyväskylän kaupunginkirjaston juhlakirja 1863–1963.* Jyväskylä: Jyväskylän kaupungin kirjastolautakunta.

Eskola, Eija (1991), *Rukousnauha ja muita romaaneja: suomennetun kaunokirjallisuuden valinta yleisissä kirjastoissa 1880–1939.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Eskola, Eija (2004), *Suosittelut, valitut ja luetut: kirjallisuus kirjastoissa 1918–1939*. Tampere: Tampere University Press.

Gahmberg, Carl G. (1998), ”Suomen Tiedeseura täyttää 160 vuotta”. *Tieteessä tapahtuu* - verkkojulkaisu, viitattu 15.2.2014.

Ginzburg, Carlo (1996), *Johtolankoja: Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. (suom. Aulikki Vuola). Helsinki: Gaudeamus.

Hakulinen, Lauri (1941/2000), *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Halila, Aimo (1963), *Jyväskylän seminaarin historia*. Porvoo: WSOY.

Heikkilä, Markku (1985), *Opetusministeriön historia: Kirkollistoimikunta - Opetusministeriö. 3, Kielitaistelusta sortovuosiin 1869–1917*. Helsinki: Opetusministeriö.

Helleman, Jari (1988), ”Käännöskirjallisuuden vuosisata”. Teoksessa: Jussi Nuorteva (toim.) (1988). *Kirjan rantaviiva*. Helsinki: Gaudeamus.

Hovila-Helminen (toim.) (2008), *Uskoa teoksi 150 vuotta. Suomen lähetysseura 1859–2009*. Helsinki: Suomen Lähetysseura.

Häggman, Kai (2008), *Paras tavara maailmassa. Suomalainen kustannustoiminta 1800-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Otava.

Häkkinen, Kaisa (2002), *Suomalaisen oppikirjan vaiheita*. Helsinki: Suomen tietokirjailijat.

Häkli, Esko (1991), ”Lukemisen historia: Suomalaiset – kirjan kansa?”. Teoksessa: Kivelä, Marjut (toim.) (1991), *Kirja Suomessa 500 vuotta*. Helsinki: Varp-kustannus, 33–43.

Jokipii, Mauno (1997), *Jyväskylän tieteellinen kirjastotoimi 85 vuotta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

*Jyväskylän seminaarin kertomukset lukuvuosilta 1900–1915*. Jyväskylä: Jyväskylän kirjapaino 1900–1904; Sydän-Suomen kirjapaino 1905–1915.

*Jyväskylän yliopiston kirjaston hankinta ja kokoelmapolitiikka 28.1.2013*. Verkossa: <https://kirjasto.jyu.fi/kokoelmat/hankinta/hankkokpolitiikka>, viitattu 15.2.2014.

Kangas, Lasse (2009), ”Jyväskylän seminaarin synty”. Teoksessa: Einonen, P. & Karonen, P. & Nygård, T. (toim.) (2009), *Jyväskylän yliopiston historia osa 1. Seminaarin ja kasvatustieteellisen korkeakoulun aika 1863–1966*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 13–16.

Ketonen, Oiva (1991), ”Kirjan merkitys. Kirjan kolme vaihetta”. Teoksessa: Kivelä, Marjut (toim.) (1991), *Kirja Suomessa 500 vuotta*. Helsinki: Varp-kustannus.

Kirstinä, Leena (2000), *Kirjallisuutemme lyhyt historia*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö

Tammi.

Klinge, Matti (1989), ”Keisarillinen yliopisto”. Teoksessa: Klinge, Matti, Knapas, Rainer, Leikola, Anto & Strömberg, John (1989). *Helsingin yliopisto 1640–1990. 2. osa, Keisarillinen Aleksanterin yliopisto 1808–1917*. Helsinki: Otava, 9–12.

Klinge, Matti (1997), ”Snellman, Johan Vilhelm (1806–1881)”. Verkkojulkaisu: SKS kansallisbiografia, viitattu 16.2.2014.

Knapas, Rainer (2012) *Tiedon valtakunnassa: Helsingin yliopiston kirjasto - Kansalliskirjasto 1640–2010*. Käsikirjoituksesta suomentanut Liisa Suvikumpu. Helsinki: SKS.

Kokko, Marja (2012a), ”Miksi Jyväskylän Tieteellinen kirjasto perustettiin?” Teoksessa: Kokko, Marja & Olsbo, Pekka & Tuominen, Kimmo (2012), *Kirjasto keskellä kampusta. Jyväskylän yliopiston kirjasto 100 vuotta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 8–32.

Kokko, Marja (2012b), ”Millainen oli Jyväskylän Tieteellinen kirjasto ennen yliopiston perustamista?” Teoksessa: Kokko, Marja & Olsbo, Pekka & Tuominen, Kimmo (2012), *Kirjasto keskellä kampusta. Jyväskylän yliopiston kirjasto 100 vuotta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 38–52.

Krogerus, Tellervo (1999), ”Canth, Minna (1844–1897)”. Verkkojulkaisu: SKS kansallisbiografia, viitattu 16.2.2014.

Kuusi, Anna (2011), *Lainatut, viivatut, tentityt. Ylioppilaskunnan kirjasto/Helsingin yliopiston opiskelijakirjasto 1858–2009*. Helsinki: SKS.

Lahtinen, Veikko (1963), ”Jyväskylän kansankirjasto-olot vuosina 1863–1915. Ensimmäinen kansankirjasto”. Teoksessa: Raittila, Pekka et al (toim) (1963), *Jyväskylän kaupunginkirjaston juhlakirja 1863–1963*. Jyväskylä: Jyväskylän kaupungin kirjastolautakunta.

Laitinen, Lea & Nuolijärvi, Pirkko (2009), ”Suomen kielen julkisen käytön ja aseman kehitys”. Teoksessa: Hakulinen, Auli & al. (2009), *Suomen kielen tulevaisuus: kielipoliittinen toimintaohjelma*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 22–29.

Lappalainen, Antti (1992), *Oppikirjan historia. Kehitys sumerilaisista suomalaisiin*. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.

Lehtonen, Kai (1983), *Valtiovalta ja oppikirjat: Senaatti ja kouluhallitus oppi- ja kansakoulun oppikirjojen valvojina Suomessa 1870–1884*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Lempinen, Jorma (1993), ”Maailman ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu”. Teoksessa: Jokipii, Mauno (1993), *Wolmar Schildt. ”Tieteen ja taiteen isä”*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 35–41.

Leskinen, Heikki (1993), ”Wolmari Kilpinen – Sanaseppo ja oikeinkirjoituksen uudistaja”. Teoksessa: Jokipii, Mauno (1993), *Wolmar Schildt. ”Tieteen ja taiteen isä”*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 67–77.

Liikanen, Ilkka (1995), *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Luther, George (1921/1993), *Suomen tilastotoimien historia vuoteen 1970*. Helsinki: Tilastokeskus.

Lönnbeck, Gustaf (1910a), *Uno Cygnaeuksen kirjoitukset Suomen kansakoulun perustamisesta ja järjestämisestä: valtion varoilla toimitettu kokoelma 100-vuotispäiväksi 12 p. lokakuuta 1910 / Uno Cygnaeus*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Lönnbeck, Gustaf (1910b), *Uno Cygnaeus: "Suomen kansakoulun isä"*. Lönnbeck. Helsinki: Weilin & Göös.

Majamaa, Raija (1997), "Lönnrot, Elias (1802–1884)". Verkkojulkaisu: SKS kansallisbiografia, viitattu 15.2.2014.

Markkola, Pirjo (2002), *Synti ja siveys: naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*. Helsinki: SKS.

Mikkola, J. M. & Leinonen, A. & Rekola, S. (toim.) (1937), *Jyväskylän seminaari 1863–1937 muistojulkaisu*. Helsinki: Raittiuskansan kirjapaino Oy.

Mortimer, Mary (2007), *Dewey Decimal Classification*. 22nd edition. Friendswood, Texas: TotalRecall Pub.

Mäkinen, Ilkka (2009a), "1800-luvun alkupuoli: Kohti kansankirjastoja". Teoksessa: Mäkinen, Ilkka (toim.) (2009), *Suomen yleisten kirjastojen historia*. Helsinki: BTJ, 73–135.

Mäkinen, Ilkka (2009b), "Kirjasto fennomaanien kansansivistysohjelmassa". Teoksessa: Mäkinen, Ilkka (toim.) (2009), *Suomen yleisten kirjastojen historia*. Helsinki: BTJ, 151–213.

Mäkinen, Ilkka (2009c), "Kirjastot ennen kansallisuusaatetta: Yleisten kirjastojen esihistoria 1800-luvun alkuun". Teoksessa: Mäkinen, Ilkka (toim.) (2009), *Suomen yleisten kirjastojen historia*. Helsinki: BTJ, 13–72.

Mäkinen, Ilkka (2009d), "Kirjastot ja venäläistämisvuodet". Teoksessa: Mäkinen, Ilkka (toim.) (2009), *Suomen yleisten kirjastojen historia*. Helsinki: BTJ, 214–222.

Mäkinen, Ilkka (2009e), "Pitäjänkirjastojen läpimurto". Teoksessa: Mäkinen, Ilkka (toim.) (2009), *Suomen yleisten kirjastojen historia*. Helsinki: BTJ, 136–150.

Mäkinen, Ilkka (1999), "Elettiinpä ennenkin: Informaatio historiaa". Teoksessa: Mäkinen, Ilkka (toim.) (1999), *Tiedon tie: Johdatus informaatiotutkimukseen*. Helsinki: BTJ, 32–42.

Mäkipelkola, Riikka & Vuorinen, Pirjo (2012), "Jyväskylän seminaarin kirjasto". Teoksessa: Kokko, Marja & Olsbo, Pekka & Tuominen, Kimmo (2012), *Kirjasto keskellä kampusta. Jyväskylän yliopiston kirjasto 100 vuotta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, s. 33–37.

Nieminen, Hannu (2006), *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen*

*Suomessa 1809–1917*. Tampere: Vastapaino.

Nurmi, Veli (1988), *Uno Cygnaeus: Suomalainen koulumies ja kasvattaja*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Nurmi, Veli (1995), *Suomen kansakoulunopettajaseminaarien historia*. Helsinki: OAJ.

Paakkinen, Kari (1989), *Jyväskylän tieteellinen kirjasto 1912–1965*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjasto.

Pahta, Päivi (2004), ”Maailma puhuu englantia”. Teoksessa: Nevalainen, Terttu & Rissanen, Matti & Taavitsainen, Irma (toim.) (2004), *Englannin aika: Elävän kielen kartoitusta*. Helsinki: WSOY, 26–43.

Pekkanen, Tuomo (1975), ”Latinan kielen vaiheita Suomessa”. Julkaisussa: *Historiallinen aikakauskirja*, 1975. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 285–295.

Peltola, Matti (1958), ”Suomen lähetysseuran Afrikan työn historia”. Teoksessa: Peltola, Matti & Saarilahti, Toivo & Wallendorff, Per (toim.) (1958), *Sata vuotta suomalaista lähetystyötä II*. Helsinki: Suomen lähetysseura.

Perho, Kaija (2003) ”Venäjän kielen opiskelu suomalaisissa kouluissa”. Julkaisussa: *Idäntutkimus*, 1/2003. Helsinki: Suomen, Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura, 86–91.

Pyykkö, Riitta (2005), ”Venäjä – kieli ja valtio”. Teoksessa: Pyykkö, Riitta & Marjut Johansson (toim.) (2005). *Monikielinen Eurooppa: Kielipolitiikkaa ja käytäntöä*. Helsinki: Gaudeamus, 215–230.

Rasila, Viljo (1973), *Yhteiskunnallinen korkeakoulu 1925–1966*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rasila, Viljo (1977), *Tilastolliset menetelmät historiantutkimuksessa*. Helsinki: Otava.

Saastamoinen, Lotta (2006), ”Palmén, Johan Philip (1811–1896)”. Verkkojulkaisu: SKS Kansallisbiografia, viitattu 16.2.2014.

Somerkivi, Urho (1979), ”Kouluhallitus ja koulutoimen kehittyminen satavuotiskautena 1869–1969”. Teoksessa: *Kouluhallitus – Skolstyrelsen 1869–1969*. Cavonius, Gösta & Karttunen, M.O. & Somerkivi, Urho. Vantaa: Kunnallispaino, s.13–19.

Sulkunen, Irma (2003), *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831–1892*. Helsinki: SKS.

Tommila, Päiviö (1972). *Jyväskylän kaupungin historia 1837–1965. Osa 1*. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunki.

Tommila, Päiviö (päätoim.) (1988a), *Suomen lehdistön historia 5. Hakuteos Aamulehti-Kotka Nyheter: sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985*. Kuopio: Kustannuskiila Oy.

Tommila, Päiviö (päätoim.) (1988b), *Suomen lehdistön historia 7. Hakuteos Savonlinna-*



*Övermarks tidning: sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985*. Kuopio: Kustannuskiila Oy.

Valtonen, Heli (2009a), ”Seminaariyhteisö opettajien kouluttajina”. Teoksessa: Einonen, P. & Karonen, P. & Nygård, T. (toim.) (2009), *Jyväskylän yliopiston historia osa 1. Seminaarin ja kasvatustieteellisen korkeakoulun aika 1863–1966*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 19–109.

Valtonen, Heli (2009b), ”Korkeakoulun aika – tiedekorkeakoulun ja akateemisen yhteisön synty”. Teoksessa: Einonen, P. & Karonen, P. & Nygård, T. (toim.) (2009), *Jyväskylän yliopiston historia osa 1. Seminaarin ja kasvatustieteellisen korkeakoulun aika 1863–1966*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 125–222.

Vihavainen, Timo (2014), *Ryssäviha: Venäjän-pelon historia*. Helsinki: Minerva kustannus Oy.

Viitasalo, Suvi (2011), *Koulukirjaston kirjallisuuden konstruktivistista opetusta tukevan materiaalin valintaperusteet peruskoulun yläluokilla*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Vuorela, Tapani (1976), *Opetusministeriön historia 1: Kirkollistoimikunta - Opetusministeriö Keisarikunnan senaatin kirkkopoliittikka 1809–1824*. Helsinki: Opetusministeriö.

Wilén, Raine (1993), *Kokoelmien kehittämistä vai hankintaa: Tieteellisten kirjastojen kokoelmien käytäntö ja haasteet*. Helsinki: Suomen tieteellinen kirjastoseura.

Verkkolähteet:

Societas Pro Fauna et Flora Fennica  
<http://www.societasfff.fi/?lang=fi>

Suomen Historiallinen Seura  
<http://www.histseura.fi/index.html>

Suomen Maantieteellinen Seura  
<http://www.helsinki.fi/maantiede/geofi/>

## LIITTEET

Liite 1. Jyväskylän seminaarin kirjaston järjestys. Lähde A2035:98, Jyväskylän yliopiston tiedemuseon kokoelma. Vuosi tuntematon.

### Jyväskylän seminaarin kirjaston järjestys

#### A. Suomenkielinen osasto

##### 1. osasto: Uskonto.

- Alaosastot:
1. Raamattu ja sen selitykset.
  2. Uskonnon filosofia ja historia.
  3. Uskonoppi ja kristillinen siveysoppi.
  4. Hartauskirjallisuus.
  5. Kirkko ja sen laitokset.
  6. Kirkkohistoria.

##### 2. osasto: Kasvatusoppi ja filosofia.

- Alaosastot:
1. Kasvatus- ja opetusoppi.
  2. Sielutiede ja logiikka.
  3. Siveysopillinen kirjallisuus.
  4. Filosofilliset teokset.

##### 3. osasto: Historia.

- Alaosastot:
1. Elämäkerrat (ne, jotka eivät kuulu muualle).
  2. Yleinen historia.
  3. Suomen, Venäjän ja pohjoismaiden historia.
  4. Muistelmakirjallisuus.

##### 4. osasto: Maa ja kansatiede.

- Alaosastot:
1. Matkakertomukset.
  2. Suomen maantiede.
  3. Suomen kansatiede.
  4. Yleinen maa- ja kansatiede.
  5. Kotiseututiede (pitäjän- ja maakuntakertomukset).
  6. Karttateokset, oppaat.

##### 5. osasto: Yhteiskunta.

- Alaosastot:
1. Valtio- ja yhteiskuntaoppi.
  2. Kansantalous.
  3. Laki.

##### 6. osasto: Luonnontieteet.

- Alaosastot:
1. Luonnonhistoria.
  2. Luonnonoppi.
  3. Lääketiede.
  4. Terveystieteet ja voimistelu.
  5. Matematiikka ja astronomia.

**7. osasto: Kielitiede.**

- Alaosastot:
1. Fennica-kokoelma.
  2. Yleinen kielitiede.
  3. Suomenkieltä ja sen sukukieliä koskeva kielitiede, sanakirjat.
  4. Kansanrunous.
  5. Lukemistoja.

**8. osasto: Kaunokirjallisuus.**

- Alaosastot:
1. Kaunokirjallisuus.
  2. Kirjallisuuden historia.

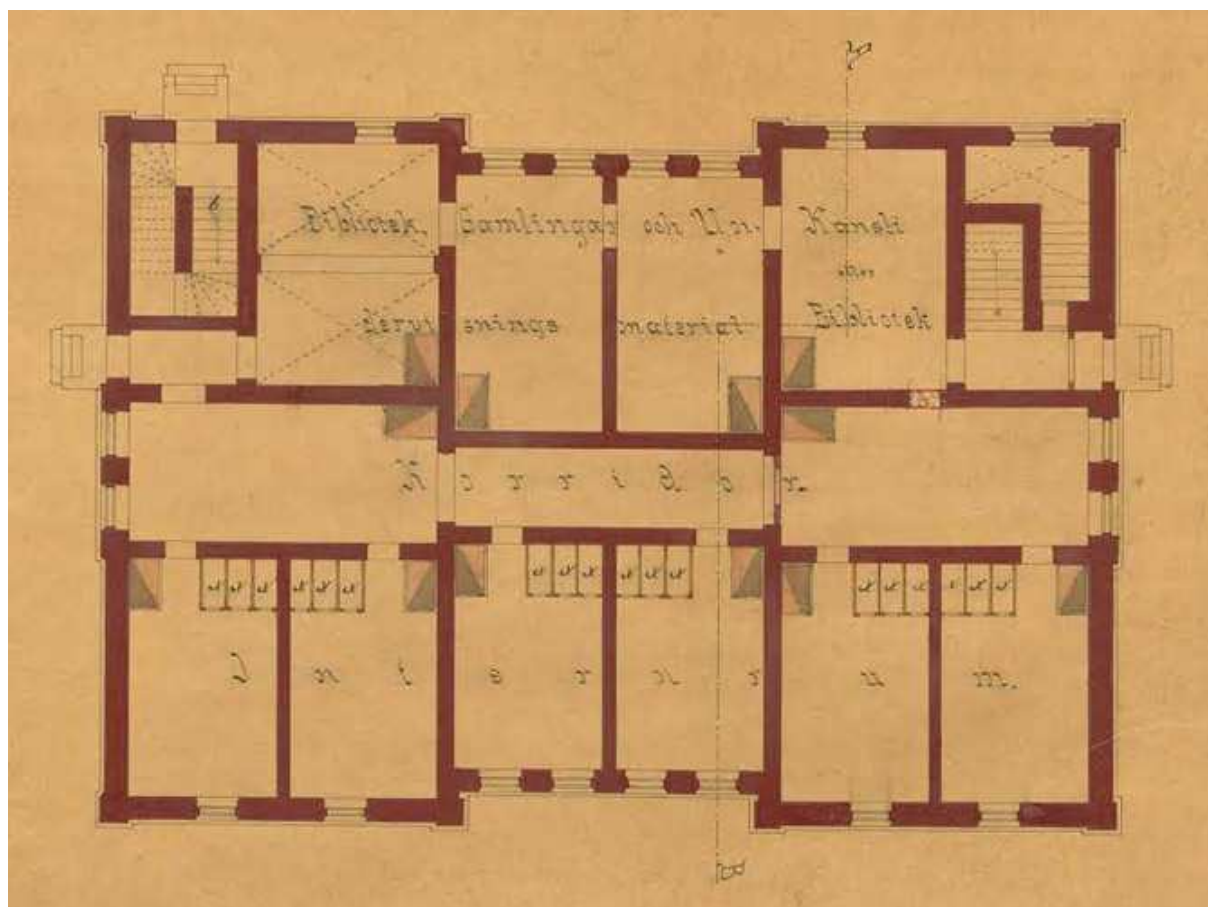
**9. osasto: Taide ja käytännöllinen taito.**

- Alaosastot:
1. Estetiikka ja taiteen historia.
  2. Musiikki.
  3. Maa-, metsä- ja kotitalous.
  4. Liike-elämä ja teknilliset taidot.

**10. osasto: Kokoelmat.**

- Alaosastot:
1. Aikakausijulkaisuja, asiakirjoja, pöytäkirjoja, asetuskokoelmia, vuosikertomuksia j.n.e.
  2. Kalentereja, albumeja, kokoomateoksia j.n.e.
  3. Kuva- ja sanomalehtiä.

Liite 2: Johtajan rakennuksen eli nykyisen Oppion pohjapiirros. Kuvassa näkyy kirjastolle suunnitellut paikat. Lähde: 2363:53, Jyväskylän yliopiston tiedemuseon kokoelma.



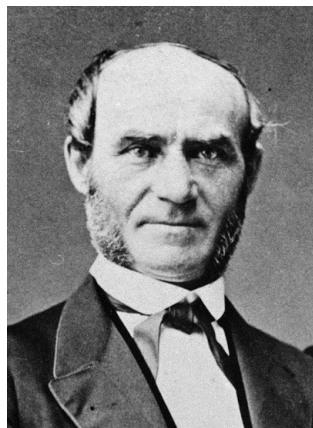
Liite 3. Ostot, lahjat, vaihdot ja muut kirjastoa koskevat asiat pöytäkirjoissa 1863–1905.

VUOSI	OSTOT	LAHJAT	VAIHDOT	MUUT ASIAT KIRJASTOASIAT	KAIKKI YHTEENSÄ
1863	2	3	0	2	7
1864	2	5	0	4	11
1865	0	4	0	0	4
1866	2	1	0	2	5
1867	3	3	0	3	9
1868	0	5	0	0	5
1869	6	17	1	11	0
1870	8	24	0	3	35
1871	14	16	1	3	34
1872	8	12	2	3	25
1873	8	11	0	4	23
1874	7	9	0	0	16
1875	5	10	0	0	15

1876	6	9	0	2	17
1877	4	8	0	2	14
1878	6	8	0	1	14
1879	5	9	0	3	17
1880	4	7	0	7	18
1881	1	8	0	1	10
1882	1	10	0	1	12
1883	1	7	0	1	9
1884	1	14	0	2	17
1885	1	11	0	1	13
1886	5	9	0	5	19
1887	5	9	2	3	19
1888	4	9	0	0	13
1889	2	12	0	0	14
1890	7	11	0	7	25
1891	5	9	0	1	15
1892	9	10	1	0	20
1893	3	13	0	1	17
1894	4	7	1	2	14
1895	3	2	0	4	9
1896	8	1	0	4	13
1897	4	2	1	5	11
1898	4	1	0	4	9
1899	2	1	0	0	3
1900	2	2	0	1	5
1901	3	3	0	0	6
1902	2	1	0	7	10
1903	1	2	0	3	6
1904	1	1	0	4	6
1905	1	0	0	4	5
Yhteensä:	170	316	9	111	569

## Liite 4. Jyväskylän seminaarin johtajat 1863–1905.

A. Uno Cygnaeus



Lähde: Jyväskylän yliopiston tiedemuseon valokuvakokoelma, repro, K1596:1.  
Kuvaaja: Tuntematon, 1860–1880.

B. Karl Gabriel Leinberg



Lähde: Jyväskylän yliopiston tiedemuseon valokuvakokoelma, K2799:52.  
Kuvaaja: Aug. Schuffert, 1893.

C. Yrjö Koskinen Yrjö-Koskinen



Lähde: Jyväskylän yliopiston tiedemuseon valokuvakokoelma, K2799:52.  
Kuvaaja: Aug. Schuffert, 1893.

D. Kosti Raitio



Lähde: Jyväskylän yliopiston tiedemuseon valokuvakokoelma, K1106:1.  
Kuvaaja: Tuntematon, 1905.

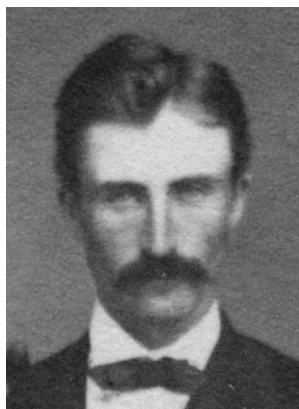
## Liite 4. Jyväskylän seminaarin kirjaston kirjastonhoitajat 1863–1905.

A. Karl Gustaf Göös



Lähde: Jyväskylän yliopiston tiedemuseon valokuvakokoelma, K2764:1.  
Kuvaaja: Daniel Nyblin, 1860–1880.

B. Ernst Bonsdorff



Lähde: Jyväskylän yliopiston tiedemuseon valokuvakokoelma, K1588:1.  
Kuvaaja: Tuntematon, 1866–1870.

C. Karl Johan Högman



Lähde: Jyväskylän yliopiston tiedemuseon valokuvakokoelma, K2799:52.  
Kuvaaja: Aug. Schuffert, 1893.

D. Hugo Adolf Rönneberg



Lähde: Jyväskylän yliopiston tiedemuseon valokuvakokoelma, K2799:52.  
Kuvaaja: Aug. Schuffert, 1893.